Philippe BESSON

Trapios dienos

Žara

Philippe BESSON

Philippe BESSON

Trapios dienos

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė
Stasė BANIONYTĖ

Vilnius

UDK 840-3
Be365

Versta iš: Philippe Besson
LES JOURS FRAGILES
Julliard, 2004

Culture 2000

Knygos vertimą parėmė Europos Sąjungos programa
Kultūra 2000

ISBN 9986-34-167-3

Skiriu Florianui Salabery

Aš grįšiu tvirtomis kaip geležis rankomis ir kojomis, tamsia oda, piktu žvilgsniu: į mane pažiūrėję, visi manys, kad esu stiprios padermės. Aš turėsiu aukso: dykinėsiu ir būsiu šiurkštus. Moterys slaugo tuos žiaurius luošius, sugrįžusius iš šiltųjų kraštų. Aš būsiu […] išgelbėtas.

Arthur RIMBAUD,
Sezonas pragare,
1873 m. rugpjūtis

Gegužės 22 d., penktadienis

Mūsų šeimoje vyrai nepasilieka.

Iš tiesų, kai pagalvoju, jie nieko daugiau ir nedarydavo, tik išeidavo, iškeliaudavo į platųjį pasaulį, atsikratydavo mumis, moterimis, pasmerktomis sėdėti namuose, pririštomis prie žemės. Aš be paliovos svarsčiau, iš kur ta kito dangaus trauka, juk dangus visur vienodas.

Pirmiausia mano tėvas nuolat trankėsi iš vieno įgulos miesto į kitą, ten, kur būdavo perkeliamas, atskirai nuo šeimos židinio. Beje, jis mane ir pradėjo per vieną postovį Selestate, gyvendamas prie Loterbūro, kaip man buvo papasakota, kai gimiau. Kažin ar jis kada nors buvo užsukęs čionai pažiūrėti, į ką aš panaši? Motina tvirtina, kad buvo, bet aš ja nelabai tikiu, nors ir stengiuosi neparodyti abejojanti jos žodžiais. Jei jis ir sukorė kelią,

norėdamas su manimi susipažinti, tai netrukus vėl pasipustė padus ir daugiau negrįžo, išsibastė į visus keturis vėjus, palikęs mus likimo valiai, žemės valiai. Aš apie jį nežinau nieko, arba beveik nieko, tik tiek, kad jis buvo kapitonas, karininkas, keliavęs tai į Alžyrą, tai į Krymą, kad buvo apdovanotas Garbės legiono ordinu ir kad mudu su Artiūru paveldėjome iš jo mėlynas akis. Taip, šito nepaneigsi: mūsų akys kaip tėvo.

Artiūras taip pat negalėjo nustygti vietoje. Tiksliai jau nebesuskaičiuosiu, kiek vietovių jis aplankė, kiek kalvų išlaipiojo, kiek kraštų ištyrinėjo, kiek horizontų mėgino pasiekti. Tik gerai prisimenu, kad buvau visai jaunutė, kai jis išvažiavo. Neturėjau nė dvidešimties metų. Jam buvo dvidešimt penkeri, nors atrodė kaip septyniolikos. Buvo liesas it paauglys, galvą įgaužęs į pečius. Jis išėjo į mus nė nepažvelgęs. Paliko mus mūsų Ardėnuose, kurie taip pat buvo ir jo gimtinė, paliko šiame šaltame, rūsčiame ir tamsiame krašte. Dabar jau praėjo daugiau nei dešimt metų, kai Afrika jį iš mūsų atėmė.

Frederikas gyvena ne per toliausiai nuo mūsų, bet pakankamai toli, kad jo nelankytume. Jau greit bus šešeri metai, kai motina jį ištrėmė dėl nenusisekusių vedybų.

Šiandien, kai vienas iš mūsų vyrų, kurio pamatyti jau nė nesitikėjome, artėja prie namų, privalome nekelti iš čia kojos ir laukti. Po nesibaigiančios tremties Artiūras tikrai išsilaipino Marselyje, kur jam turi būti atlikta operacija. Aš mielai pas jį nuvažiuočiau, bet motina nusprendė kitaip: ji, ji viena rytoj auštant sės į traukinį. Ji grįžo iš Atinji pašto, iš kur telegrafavo sūnui, kurią valandą atvyks. Man prisakė likti Roše ir prižiūrėti ūkį, kol jos nebus. Aš nesiginčiju. Ji žino, ką reikia daryti, kas gerai, o kas ne. Visada žinojo.

Gegužės 23 d., šeštadienis

Aš neturiu jokių iliuzijų: brolis šiandien grįžta į Prancūziją visų pirma gydytis, o ne pasimatyti su mumis. Bet argi man rūpi priežastys? Svarbiausia, kad jis bus arčiau mūsų, nei kada nors per pastarąjį dešimtmetį. Svarbiausia, kad jis sugrįžta.

Žinoma, jo būklė mums kelia nerimą. Štai jau keletą mėnesių brolis skundžiasi infekciniu skausmu kelyje, dėl kurio baisiausiai kankinasi ir vos gali paeiti. Jis kreipėsi į Somalio gydytojus, bet šie neįstengė nustatyti ligos ir panaikinti skausmo. Tenykštės ligoninės, suprantama, dėl to neprarado pagarbos, juk iš brūzgynų dispanserių

negalima reikalauti stebuklų ir atsakymų į visas žmogaus kūno paslaptis. Šiaip ar taip, Artiūras teisingai pasielgė, nusprendęs patikėti savo likimą prancūzų gydytojams, kurie yra labiau išsilavinę ir geriau informuoti apie paskutinius mokslo laimėjimus. Nekalto Prasidėjimo ligoninė Marselyje laikoma gera įstaiga. Šitai žinodama jaudinuosi šiek tiek mažiau.

Deja, tarsi įkyraus švytuoklės šmėžavimo negaliu atsikratyti kraupaus agonijos vaizdo, kai merdėjo mūsų mylima sesuo Vitalija. Kaip užmiršti, kad ją nužudė kelio liga ir kad paskutinės savaitės buvo tikra golgota? Kaip neįžvelgti ryšio? Kaip netikėti prakeiksmu, siautėjančia nelaime? Gailestingasis Dieve, už ką nusipelnėme tokios dalios? Kokį nusikaltimą padarėme?

Bet aš noriu tikėti, kad Artiūrui pavyks pasveikti ir kad ši bjauri neuralgija greitai taps tik slogiu prisiminimu. Tikrai jau laikas grąžinti mums mūsų vyrus.

Gegužės 24 d., sekmadienis

Pati stebiuosi, kad rašau šį dienoraštį, bet Vitalija taip pat rašė ir tai nieko nestebino. Apskritai, mūsų šeimoje visi turi polinkį į rašymą. Tik vyresnėlis Frederikas juo bodisi.

Be to, aš lankiau ne vieną mokyklą. Moku graikų ir lotynų kalbas. Ir sugebu regzti sakinius. Tai kodėl turėčiau atsisakyti šio užsiėmimo? Kas gi čia bloga, a?

Motina, be jokios abejonės, tam prieštarautų (maža to, ji apstulbtų ir užsirūstintų), nes mano, kad Artiūrą pražudė ne kas kitas, o žodžiai. Bet juk ji labiausiai skundėsi jo laiškų iš Afrikos retumu ir trumpumu. Ji geidavo, kad tas tolimas sūnus nuo tada, kai pasirinko rimtą gyvenimo būdą, būtų iškalbingesnis. Vis dėlto motina jaučia šiokį tokį įgimtą nepasitikėjimą savistaba, išpažintimis ir tais, kurie į jas įninka ir leidžiasi jų žalojami. Tai ji prislėgė mūsų gyvenimus švininiu dangčiu. Tai ji nugramzdino mus į tylą, savo tylą.

Aš slėpsiu nuo jos šį dienoraštį. Kadangi ji nieko neklausinės, man nebus jokio reikalo meluoti. Ji visada laikė mane santūria mergina, užsidariusia, drausminga. Motinos taip pat gali klysti.

O jei nedaryčiau nieko kita, tik stengčiausi neišbarstyti jausmų, įsiminti detales, išsaugoti prisiminimus, sustabdyti akimirkas?

Tik varstyti dienas.

Gegužės 25 d., pirmadienis

Naujienos iš Marselio nedžiuginančios. Šį rytą atsiųstoje telegramoje pranešama, kad kairės kojos amputacija būtina ir neišvengiama. Ši žinia sukelia man siaubą. Jaučiu, kaip per nugarą pradeda tekėti šaltas prakaitas. Visą kūną supurto drebulys. Staiga mane vėl suima andainykštis siaubas, kai bijojau pamatyti Artiūrą mirštantį.

Pasak gydytojų, prasidėjo gangrena. Reikia sustabdyti jos plitimą. Operaciją turėtų atlikti toks daktaras Pliujetas. Motina tikina, kad ligoninė įsigijusi moderniausią įrangą. Ji prašo manęs nesirūpinti. „Viskas bus gerai." Kaip ji gali šitaip sakyti, jei mano vargšas brolis bus suluošintas amžiams? Jei bus sudarkytas jo kūnas, nupjauta galūnė? Spėju, kad Motina stengiasi mane nuraminti, bet esama aplinkybių, kurios reikalauja aiškumo ir tiesos.

Nežinau, kaip praėjo Artiūro ir Motinos susitikimas. Telegramoje apie tai nėra nė žodžio, nė menkiausios užuominos. Jokios šilumos, jokių emocijų. Vien faktai, faktai ir materialios smulkmenos. O pabaigoje klausimas: „Kaip sekasi ūkio reikalai?" Jei ji ir su juo kalbėjo tokiu tonu, abejoju, ar jųdviejų susitikimas buvo kupinas švelnumo ir meilės. Artiūras visada su kartėliu skųsdavosi policininkiška priežiūra, kurią vykdė *mother,* kaip jis ją vadino,

jos savininkiškumu, per dideliu santūrumu. Gal metai apmalšino jo kartėlį. Gal jis dabar geriau ją supranta. Gal aiškiau suvokia, kokia didžiulė buvo jos našta, atsakomybė ir vienatvė. Būčiau laiminga, jei jie nepradėtų viens kito nekęsti.

Gegužės 26 d., antradienis

Verčiau būčiau Marselyje negu čia, verčiau sėdėčiau šalia brolio negu viena, verčiau laikyčiau jo ranką, negu žiūrėčiau į tuštumą. Norėčiau būti greta tuo metu, kai seselės ateis jo paimti, kai vežimėlis jį išveš. Esu tikra, kad žinočiau, ką daryti, ką sakyti, kaip tylėti, kokiu žvilgsniu žiūrėti. Motina nepajėgs atsikratyti griežtos, santūrios, abejingos išraiškos. Ne todėl, kad nieko nejaustų, o todėl, kad visada draudė sau išskysti. Lažinuosi, jog Artiūras neatsisakytų truputėlio užuojautos, nors ir yra išdidus, truputėlio švelnumo, nors ir yra šiurkštus, truputėlio nuoširdumo, nors iš pažiūros ir atrodo nejautrus. Apskritai, jis turi tas pačias ydas, dėl kurių priekaištauja motinai. Jam taip pat nekenktų atsipalaiduoti, prisipažinti, kad bijo, jei bijo, nes tai jokia gėda. Nuo to palengvėtų, prašyti gailestingumo – ne pažeminimas: juk pats Dievas jam jį rodo. Taip, norėčiau būti ten tą valandėlę, kai jis išvyks į kelionę, iš kurios grįš visai kitoks.

Tačiau turėsiu tenkintis Rošo plytomis ir purvu, niūriu kraštovaizdžiu šiapus miškų linijos, švininiu dangumi, šimtamečiais kaštonais, šituo rudeniu pačiame pavasario viduryje, šita klaikia vienatve.

Gegužės 27 d., trečiadienis

Tuo metu, kai aš sėdžiu įsikinkiusi į šį dienoraštį, Artiūrui amputuojama koja. Iš jo atimama galimybė vaikščioti kaip laisvam žmogui. Kėsinamasi į tai, kas buvo jo gyvenimas: į judėjimą.

Beveik mechaniškai prisimenu tai, ką jis man pasakojo apie savo žygį į Italiją. Jam buvo dvidešimt treji metai, jei gerai pamenu. Kelionė per Sen Gotardą buvo labai sunki, alinanti, kaip jis man sakė. Daug vyrų paguldė galvas tokiose ekspedicijose, vargdami baisų vargą. Bet jis užsispyrė perkopti per tą velnio kalną, jį įveikti. Nesustojo net tada, kai jau nebeklausė kojos, ėmė linkti keliai, kai prarado pusiausvyrą. Privalėjo pereiti, nes taip buvo nusprendęs. Jis pasiekė Madžorės ežerą. Miegodavo pasitaikiusiuose klojimuose arba po atviru dangumi, kartais kamuojamas baisaus alkio. Milane jį priglaudė moteris, ką tik netekusi vyro. Artiūras pas ją ilgai neužsibuvo. Veržėsi į pietus, vis tolyn į pietus. Jis ieškojo saulės. Apkeliavo Brindizį, Genują, Rapalą, Speciją, Livorną. Ištisas valandas ir dienas

praleido karštyje, jo siluetas buvo įsirėžęs žydro dangaus fone. Sparčiu žingsniu drožė per kaimus, nestabteldamas net pasisveikinti su raukšlėtais seniais, sėdinčiais ant kėdžių gatvių pakraščiuose. Jautė tą itališką šilimą, žolės ir šiaudų kvapą apsnūdusiame Ligūrijos kaime, kur vis dėlto pailsino pavargusį, skausmo geliamą kūną. Ir žingsniavo toliau, žingsniavo kaip katorgininkas arba varžybų dalyvis, bet su kuo gi jis varžėsi, jei ne su savimi? Tačiau visada ateina laikas, kai kūnas pasiduoda. Jo kūnas pasidavė Sienoje. Jis susmuko, akys persivertė, sąmonė aptemo – jį ištiko saulės smūgis. Viską, ką jis man pasakojo prieš keturiolika metų, prisimenu taip tiksliai, kad net pačiai baisu. Maniau viską užmiršusi, bet viskas sugrįžo lyg mirties valandą.

Jo žygį nutraukė saulė.

Galvoju, kad tokia pat pragariška saulė jį svilino dvylika dienų, kai buvo gabenamas iš Hararo ant neštuvų, nešamų šešiolikos žmonių, užklotas tik balta linine paklode, kurią kartais pakeldavo lengvas vėjelis.

Adene jis buvo numestas ant žemės.

Paskui, prieš patekdamas į Marselio ligoninę, dar trylika dienų plaukė jūra, kamuojamas žiaurių skausmų palaikiame laiviūkštyje, svaidomame užgaidžių bangų.

Jo kelionės baigėsi.

Gegužės 28 d., ketvirtadienis

Meldžiuosi, kad jis pasveiktų. Apsirengusi juodais drabužiais, vaikštau nuo vienos bažnyčios durų prie kitos vildamasi, kad dangus bus gailestingas. Atsiklaupiu ant klauptų ir prašau Mūsų Viešpatį pasirūpinti mano broliu. Užsidengusi veidą rankomis, tylomis laukiu ženklo. Šnabždu poterius, varstau tarp pirštų rožinį, spaudžiu prie krūtinės maldaknygę ir meldžiu Aukščiausiąjį nukreipti nuo Artiūro piktą lemtį. Prašau atleisti jo kaltes, sutinku prisiimti jo nuodėmes, maldauju, kad būtų atpirktas netikintysis, kad Dangiškasis teisėjas nežiūrėtų į jį kreiva akimi. Tenesupyksta Artiūras, aš nesu auka, skirta kunigams, tiems bjauriems pamišėliams, kaip jis juos vadindavo, aš esu jauna moteris, užaugusi meilėje ir Dievo baimėje. Tikiu, kad Jo šviesa saugo mus nuo paklydimų ir nelaimių arba padeda jas įveikti, jei jos neišvengiamos.

Juk nuo pat vaikystės daugiau nieko ir nedariau, tik slapčia tikėjausi išganymo savo neramiam, baisiam ir nuostabiam vyresnėliui.

Gegužės 30 d., šeštadienis

Gydytojai atsikratė jo kojos, kažkur ją numetę. Tiksliai net nežino kur. Kai motina jos pareikalavo, jie atsakė, kad tokia tvarka. Tvarka! Ak tie siaubingi mokslininkai! Žmonės be gailesčio ir be užuojautos! Turbūt iki gyvenimo pabaigos galvosiu apie tą kažkur esančią vietą.

Gegužės 31 d., sekmadienis

Jam bus padaryta dirbtinė koja. Nereikės klibikščiuoti su ramentais. Neteks baimintis bet kurią akimirką parkristi. Artiūras galės stovėti. Jis sakė nebūsiąs bekojis, luošys, invalidas, paliegėlis. Taip, jis sugebės atsistoti, kaip darė visada. Jo gyslomis teka mūsų kraujas. Jis neatguls.

Birželio 1 d., pirmadienis

Šį rytą atsitiktinai radau eskizą, kurį violetiniu rašalu buvau nupiešusi ant išlaidų knygos. Aukštas, liesas jaunuolis, kurį ten matome, žinoma, jis. Tai buvo 1879-aisiais, praėjus metams nuo to laiko, kai šeima persikėlė čia, į Rošą, į šį ūkį, kurį Motina nusprendė paimti į savo rankas. Vasarą Artiūras taip retai būdavo su mumis. Dažniausiai jis atvažiuodavo pas mus tik žiemą.

Taip, Artiūras sugrįždavo žiemą.

Apskritai, mano jaunystės metus ženklino jo pabėgimai ir sugrįžimai. O kartą jis nebesugrįžo. Tikriausiai pamanė neištversiąs dar vienos Ardėnų žiemos.

Tą vasarą jis dalyvavo javapjūtėje, nors ir nekentė lažo prie žemės darbų. Prisimenu jo šviesius plaukus, mėlynas

akis, gerą nuotaiką, juoką. Visa tai rodos taip toli. Turiu nežmoniškai įtempti atmintį. Veltui mėginu surasti kitą piešinį, prieš dvejus metus nupieštą pieštuku. Regis, Artiūras ten pavaizduotas iš profilio, su švarku ir kaklaraiščiu, beveik šypsantis. Prisipažįstu, tas portretas mažumėlę padailintas. Reikia padailinti mūsų prisiminimus. Be šito gyvenimas tiesiog nepakenčiamas.

Birželio 3 d., trečiadienis

Ūkio darbai mane alina. Neįstengiu visko padaryti viena. Man to per daug. Jaučiu begalinį nuovargį. Trūksta jėgų. Baisiai gelia rankas. Dienai baigiantis pakerta kojas. Pristingu kvapo, plaukai limpa prie veido. Pastarųjų dienų drėgmė negelbsti. Atrodo, kad šaltis smelkiasi ligi kaulų. Šiame krašte nepailsėsi. Ši žemė reikalauja sunkaus darbo. Šįvakar atsigulu karščiuodama. Prieš akis stovi ligos patale gulinčio Artiūro paveikslas. Motina jau keturias dienas nedavė jokios žinelės. Toks tylėjimas gali išvaryti iš proto. Ši vienatvė gali įstumti į pamišimą. Nereikėtų būti vienai su visais šiais rūpesčiais. Nereikėtų vienai nešti tokios naštos.

Birželio 5 d., penktadienis

Išsiunčiu motinai telegramą. Nenoriu slėpti nuo jos savo būklės, nenoriu slėpti, kad nespėju nudirbti darbų, kuriuos ji man pavedė. Motina nemėgsta, kai nuo jos slepiama teisybė, žinau, kad jai rūpi ūkis. Primygtinai prašau jos likti su sūnumi, nes, suprantama, ji jam labiausiai reikalinga. Ji turi jį prižiūrėti, malšinti kančias, padėti atsigauti, būti su juo pradėjusiu sveikti. Svarbiausia – jis. Jis – visų pirma. Juk nieko nėra svarbiau už vaiko gyvybę, ar ne? Ji savo kailiu patyrė, ką reiškia netekti vaiko. Esu įsitikinusi, ji padarys viską, kad daugiau nereikėtų išgyventi tokio košmaro.

Birželio 6 d., šeštadienis

Temperatūra kyla. Šįryt nepajėgiau atsikelti. Lieku prikaustyta prie lovos. Mane graužia kaltė. Ką pagalvos Motina pamačiusi, kad niekas nepadaryta, kad aš nesugebėjau susitvarkyti? Ji nepapriekaištaus, aš ją pažįstu. Tik sukandusi dantis puls dirbti už du. Išeis iš namų prieš saulėtekį ir grįš sutemus. Ji pasiraitys rankoves. Ji ne gležnos prigimties. Šitas karštis pakilo labai ne laiku. Motinai tikrai nepasisekė su palikuonimis.

Birželio 7 d., sekmadienis

Niekada nesu mačiusi Sidonijos Albinjė apsirengusios kaip nors kitaip, tik juodais drabužiais. Ji našlauja nuo dvidešimt vienerių metų, kai krūtinės angina per keturias savaites pražudė jos vyrą. Jau pusė amžiaus ji kas sekmadienį eina į Rošo kapines pakeisti gėlių, kurias deda ant jo kapo.

Sidonija neištekėjo antrą kartą. Ji sako esanti vieno vyro žmona, ir jei gerasis Dievulis neleido jai iki dienų galo nugyventi su savuoju, vadinasi, tam buvo kokia nors priežastis. Sidonija nenagrinėja gerojo Dievulio priežasčių. Ir kas savaitę keičia gėles. Tylomis.

Niekas ja nesirūpina. Žmonės jos nelaiko keistuole, bet ir neina artyn. Jie gerbia jos sielvartą, kuris jiems atrodo neatlėgęs, nors ji apie tai niekada nė žodeliu neprasitarė. Pasisveikina galvos linktelėjimu, kai ji apsilanko miestelyje. Be abejonės, daugelį dienų niekas nė nepastebėtų, kad ji mus paliko, jei Viešpats prisiminęs pasišauktų ją pas save. Visi guostųsi mintimi, kad Sidonija nuėjo pas mylimąjį po tokio ilgo išsiskyrimo.

O kol kas Sidonija, žinanti, kad aš ūkyje viena ir ligota, valandėlę stabteli prie mano durų slenksčio ir padeda pomidorų iš savo daržo. Jos veidas išvagotas raukšlių, bet pilkos akys neprarado spindesio ir žvilga taip, kaip jaunystėje.

Gal ji numano, kas nutiko mano broliui? Gal jos rūpestis – tai dėmesys moters, žinančios, ką reiškia nešioti gedulą? Gal ji tikisi, kad artimiausiu metu vieną vakarą perimsiu jos vienatvės pamainą?

Birželio 8 d., pirmadienis

Motina praneša, kad sugrįžta. Teigia nerimaujanti dėl mano sveikatos. Maga paprieštarauti, jog Artiūro sveikata tikrai prastesnė nei mano, bet, žinoma, susilaikau. Motinai nesakome nė žodžio. Bet koks priešgyniavimas tiesiog nesuvokiamas. Tik Artiūras išdrįso mesti jai iššūkį. Ir dar kaip kandžiai!

Širdies gilumoje įtariu ją grįžtant vien dėl ūkio ir iš baimės, kad viskas nenueitų šuniui ant uodegos, kad nepražūtų derlius, nors ji to niekada neprisipažins. Taigi ji nusprendė palikti sūnų nešti savo kryžiaus ir tai mane sukrėtė. Ieškau jai pateisinimų ir, turiu prisipažinti, šią valandėlę jų nerandu. Pagautas įniršio, Artiūras kartą pareiškė, jog ji esanti viena iš tų pabaisų, kurioms reikia neleisti kenkti. Iš tiesų jis niekada jai nedovanojo už tai, kad išsiuntė jį į Rosa pensioną, privertė nešioti kostiumus paauksuotomis sagomis ir kariškas kepures, kad atidavė jį ribotiems mokytojams, kurie skiepijo discipliną liniuote mušdami per pirštus ir liepdami perrašinėti

eilutes, už tai, kad sąmoningai nužudė jo vaikystę. Jis jai nedovanojo ir už tai, kad vėliau piktinosi jo poezija ir gaižiai priekaištavo dėl bohemiško gyvenimo, kurį jis gyveno Paryžiuje. Tada mėginau numalšinti brolio rūstybę, atkreipdama dėmesį į jo lėbavimus, ir pažadinti gailestingesnius jausmus. Žinoma, aš jo nenuraminau, bet nors nutraukiau baisią kaltinimų litaniją. Šiandien į galvą vėl lenda tie šiurkštūs žodžiai. Suvokiu, kad jie abu, motina ir sūnus, niekada nemokėjo vienas kito suprasti. Reikia pripažinti, nė vienas ir nesistengė.

O aš pati ar galėčiau tiksliai pasakyti, ar jų kivirčai tada mane baugino, ar žavėjo?

Birželio 10 d., trečiadienis

Artiūro ašaros ją sugraudino, sako ji. Sugraudino taip, kad vieną dieną uždelsė grįžti. Bet vis dėlto galiausiai uždarė ligoninės palatos duris, palikusi jį, jo pakrikimą, ir sėdo į traukinį. Vežimaityje, vežančiame mus iš Atinji stoties, neįmanoma nepastebėti, kad ji išbalusi ir paniurusi labiau nei paprastai. Į mano tikslius, jaudulio kupinus klausimus ji atsakinėja išsisukinėdama, vangiai, irzliai. Blogą nuotaiką mėgina teisinti kelionės nuovargiu, bet aš spėju, kad išsiskyrimas buvo audringas ir kad ją persekioja prie ligos patalo prikaustyto sūnaus vaizdas. Jei taip buvo,

ji, linkusi į paslaptis, galėjo net nepasakyti jam, kad skubiai grįžta į Rošą dėl manęs. Tokiu atveju praraja tarp jų dar pagilėjo. Ar kas nors kada nors sutaikys šiuodu užsispyrėlius? Parvažiavusi namo, ji nueina į savo kambarį pasakiusi, kad nepietaus. Šią akimirką man jos gaila. Norėčiau paguosti savo nevykusią, kenčiančią motiną. Bet ji atstumtų tokį jausmų proveržį. Mes esame iširusi, sugadinta šeima. O ar kada nors buvome kitokia?

Birželio 12 d., penktadienis

Parašau Artiūrui apie savo paliegimą. Papasakoju apie blogą sveikatą, kūno geibumą, viso organizmo nusilpimą. Neturėčiau jo jaudinti tokiais dalykais, bet nusprendžiu nieko neslėpti. Be to, nenoriu, kad jis nustebtų mane pamatęs, jeigu sugrįš. Jo vargšė sesuo jaučiasi labai prastai, ši vasara net gali būti jai paskutinė. Mudu su juo esam pasiklydę vaikai. Neviltis traukia mus į dugną. Mūsų menki šarvai skilinėja. Širdys dūžta, štai kokia tiesa.

Birželio 14 d., sekmadienis

Išgąsdintų kregždžių skrydis pačia pažeme vos prašvitus; drebantys medžiai ant sustingusių mūsų laukų;

mėnulio aureolė, lėtai slenkanti aplink mūsų aptvarus; išblyškę, prakaulūs veidai moterų, einančių į ankstyvąsias mišias; į išdžiūvusią čionykščių valstiečių odą įsigėręs nuobodulys; besibaigiantis pavasaris, apsitraukęs žiemišku šerkšnu; tai, kas visada sudarė mano gyvenimą, šį rytą gali išspausti ašaras.

Birželio 16 d., antradienis

Šiandien nusprendžiu apsivilkti šviesią, lengvą suknelę, lyg priešindamasi bežadei pilkumai. Noriu tikėti vasara, saule. Viliuosi, kad ateis gražios dienos. Virpu po plonais nėriniais, bet nesvarbu. Plaukų sruoga užkritusi ant kairiojo peties, bet aš nė nemanau jos pakelti, žvilgtelėjusi į savo atvaizdą veidrodyje. Lygindama medžiagą ant klubų, net užklumpu save besišypsančią. Kaip tik tą akimirką tarpdury pasirodo Motina. Ji neištaria nė žodžio, tačiau jos žvilgsnis iškart, nėmaž nesudvejojęs, sviedžia į mane papeikimą, anatemą. Aš tučtuojau pakeliu plakų sruogą ir įspraudžiu į kuodą.

Birželio 18 d., ketvirtadienis

Artiūro laiške, gautame vos prieš valandą ir adresuotame tik man, lyg pabrėžiant pasmerkimą, pagiežą motinai

(kas šiomis aplinkybėmis man visai patinka) įsidėmiu šias frazes: *Tebejaučiu smarkius skausmus nupjautos kojos vietoje, kitaip tariant, likusiame strampe. Nežinau, kuo visa tai baigsis. Šiaip ar taip, esu pasiruošęs bet kam.** Staiga pagalvoju apie vaikystę, kuri nebuvo tokia jau nelaiminga, apie tai, kas esame dabar. Klausiu savęs, ką bloga padarėme, kad mums siunčiama tiek išbandymų. Svarstau, ar nusipelnėme kančių, kurios mus prislėgė, likimo, kuris mums teko. Žinau, kad reikia paklusti Dievo sprendimams, bet šįryt klausinėju dangų mažumėlę supykusi.

Birželio 19 d., penktadienis

Motina sutinka šį tą pasakyti apie tai, ką tenka kęsti mūsų ligoniui. Papasakoja apie varpo dūžius auštant, apie gydytojų vizitus ankstyvą rytą, apie baltų ir mėlynų chalatų baletą, seselių rūpinimąsi, pusryčius, patiekiamus dešimtą valandą, ir pietus, duodamus septynioliktą. Papasakoja ir apie šauksmus, maldavimus, gargaliavimą bendrosiose palatose, apie mirtiną tylą dienai baigiantis, apie triukšmingus priėmimus ir nepastebimus dingimus. Papasakoja apie tą patį ligonių ir lankytojų liūdesį, taip,

---

* Visos šio romano pastraipos, išspausdintos kursyvu, – tai Izabelės Rembo arba Artiūro Rembo tikrai pasakytos ar parašytos frazės.

tą liūdesį, kuris vienodai slegia ir pasiliekančiuosius, ir išeinančiuosius. Paskui ji nutyla. Tada sukritusiame, raukšlių išvagotame motinos veide ir padėrusiame, klaikiame žvilgsnyje išvystu jos nelaimę.

Birželio 20 d., šeštadienis

Šiandien jaučiuosi truputį geriau. Pradedu atgauti jėgas. Jei viskas suduš, jei niekas neatlaikys, mes būsime nušluoti. Todėl reikia priešintis ir nepasiduoti nevilčiai.

Birželio 22 d., pirmadienis

Mūsų laukia naujas rūpestis: karinė valdžia praneša, kad Artiūro padėtis neaiški. Visa tai būtų juokinga, jei nebūtų tragiška. Kuriems velniams armijai reikalingas vienakojis? Ir kodėl jis jai parūpo, nors spalį jam sukanka trisdešimt septyneri? Ar jie numano, kad jis grįžo į Prancūziją? Prisipažinsiu, šiandien gautas oficialus laiškas nepaliauja manęs stebinęs. Argi mums nepakanka bėdų, kad reikėtų dar prigalvoti naujų? Mūsų tikrai nesigailima! Noriu tikėti, kad užteks laiško šiam baisiam nesusipratimui sutvarkyti.

Birželio 25 d., ketvirtadienis

Kaip aš ir bijojau, karinės tarnybos biuro kvailystės įstūmė mano brolį į didžiausią sąmyšį. Jis mums priekaištauja, kad nesiėmėme reikiamų žygių atleidimui gauti. Skundžiasi, kad nieko nesutvarkėme. Ir kraupsta vien pagalvojęs, kad bus palaikytas nepaklusniu. Jis jau vaizduojasi, kaip jie jį įkalins pripažinę dezertyru. Suprantu jo jaudulį ir pyktį, bet kaipgi jis nesuvokia, kokia absurdiška grėsmė virš jo pakibo? Pamėginsiu jį nuraminti, bet, sprendžiant iš laiško, jo baimę, regis, bus sunku išsklaidyti.

Nepaneigsi, karinės institucijos Artiūrui niekada nebuvo prie širdies, bet argi jis užmiršo tikinęs mus, jog ėjo kautis niūriomis Komunos dienomis ir rimtai ketino stoti į karlistų armiją, kai Londone susitiko su buvusiu Nyderlandų armijos kareiviu? Aš nesirengiu tyčiotis, tik parodau, kad jo įkarštis, jo noras stoti į kariuomenę ir līsti į pavojų jau praėjo. Be abejonės, jie pasimetė griovyje, kur pūsta jo negyva koja.

Birželio 26 d., penktadienis

Verčiau prisipažinsiu be užuolankų: aš niekada netikėjau, kad Artiūras galėjo būti komunaras. Esu beveik

tikra, jog čia jis mums sumelavo. Jis visada mėgo stebinti. Mielai riesdavo fantastiškus pasakojimus. Puikiausiai galėjo viską išsigalvoti.

Kas be ko, jis užsidegdavo dėl kokio nors reikalo ir visada stodavo silpnųjų pusėn, gindamas juos nuo engėjų, ypač jei tie engėjai vilkėdavo ilgas juodas Bažnyčios tarnų sutanas. Jau ankstyvoje vaikystėje jį nenugalimai traukė neturtingų vaikų draugija. Mes ir patys nebuvome turtuoliai, bet buvome išauklėti klasinio nepasitikėjimo dvasia. Motina visada plėšėsi, kad gyventume plačiau, nei leido mūsų ištekliai, ir tokiuose kvartaluose, į kuriuos negalėjome pretenduoti. Tėvas mums beveik nieko nepaliko, ir mes ne kažin ką teturėjome, tačiau motina stengėsi palaikyti mitą, jog esame pasiturintys. Ji mums neleido bendrauti su likimo nuskriaustais vaikais. Artiūrui tų vaikų gyvenimas atrodė linksmas ir spalvingas, o jo – nuobodus ir niūrus. Jų priemiesčiai buvo daug judresni ir pavojingesni už mūsiškį, liūdną, griežtą, kuriame niekada nieko nenutikdavo. Jam labiau patiko neturtingų jaunuolių skudurai, negu ankšti kostiumai, kuriuos jis būdavo verčiamas dėvėti. Apskritai, jis visada gailėjosi nesąs parijas, valkata, gailėjosi neįkritęs į prarają tais metais, kai formavosi jo asmenybė. Tik prisiartindavo prie jos. Prieidavo prie pat krašto ir jau norėdavo šokti, bet motina pašaukusi kaskart susigrąžindavo jį pas save ir jis suglumęs, nuleidęs akis, susikišęs rankas į kišenes, apgailestaudamas sliūkindavo namo.

Neramiomis Komunos valandomis jis elgėsi ne kitaip, esu tikra. Disidentu tapo daug vėliau. O penkiolikos metų dar buvo paklusnus berniukas.

Aš taip pat buvau paklusni. Tokia ir likau.

Birželio 30 d., antradienis

Jis miega dvi valandas per naktį. Dieną yra priverstas gulėti. Koja užgijo, tačiau jis beveik negali judėti. Nuolat blaškosi tarp susierzinimo ir nusiminimo. Svajoja tik apie Afriką, bet tūno Marselyje, toje ligoninėje, kur mes jį palikome vieną. Namuose motina atsitvėrė tylos siena. Štai jau trys dienos nepraveria burnos. Aš dirbu ūkio darbus, stengdamasi atbukti, nuovargiu mėgindama užgožti blogas mintis, kaltę, sielvartą. Šios dienos pačios ilgiausios, jos tiesiog nesibaigiančios. Vakarais užsidarau savo kambaryje ir pasiduodu sąžinės graužačiai. Galima išprotėti.

Liepos 2 d., ketvirtadienis

Važiuoju į Vonką išsiųsti laiškų Artiūrui. Jis liepė man prisiekti, kad nieko jam nesiųsiu iš Atinji pašto, mat bijo atkreipti į save karinės valdžios dėmesį ir nurodyti jai savo pėdsakus. Nenorėjau gaišti laiko aiškindama, jog šios atsargumo priemonės nereikalingos. Būčiau turėjusi šnekėti apie jo būklę, sakyti, kad armijai invalidai nereikalingi. Be to, mano vyresnėlis nepakenčia, kai jam prieštaraujama. Šiaip ar taip, nieko negaliu padaryti jo baimei, kuri yra didesnė, atkaklesnė nei vaikiški išgąsčiai. Verčiau žaisiu jo žaidimą. Tai man ne taip jau brangiai kainuoja, nors ir norėčiau jam nemeluoti.

Motina stebisi mano išvykomis, bet, regis, bus nusprendusi šia tema nieko neklausinėti. Ji taip pat dedasi nematanti, kad sūnaus laiškai dabar adresuoti tik man. Į

ją žiūrėdama negaliu nepastebėti Kiuifų šeimos išdidumo, savotiškos arogancijos. Ir geriau suprantu, kodėl tėvas, Kapitonas, vieną dieną nusprendė pabėgti nuo šios spengiančios tylos, nuo šio nebylaus pasipūtimo.

Liepos 5 d., sekmadienis

Nepasakytum, kad jau prasidėjo vasara. Saulė šalta, laukai rytais padūmavę, dangus violetinis, kaip šerkšnotomis dienomis, čerpių stogai blizga nuo drėgmės, o vėjarodis ant bažnyčios varpinės sukasi į visas keturias puses. Po vakarykščio lietaus gatvėse tebetelkšo balos, šimtamečių namų langinės uždarytos, žmonės tolumoje vaikšto sukumpę, lyg sustirę nuo šalčio. Pusryčių metą sutinku pilkai apsirengusias moteris, kurios eina iš kapinių, nusvirusiose rankose nešdamos karančias negyvas gėles. Vyrai nesikalba, jie neturi ką pasakyti. Pirmosios liepos dienos panašios į Visų Šventųjų išvakares.

Liepos 8 d., antradienis

Už mūsų žygius atlyginta: Artiūro karinės padėties reikalai sutvarkyti. Mezjero intendantūra atsiunčia man atestaciją. Broliui daugiau nebėra ko bijoti. Dabar jis

gali išeiti iš ligoninės ir be baimės grįžti namo, į Rošą, pas saviškius. Artiūras gali būti ramus: jis laisvas.

Laisvas. Koks tragizmas slypi šiame vieninteliame žodyje.

Vis dėlto aš truputį būgštauju, kaip jis vienas sugrįš iš Marselio tądien, kai nuspręs, bet ką galiu padaryti? Važiuosiu jo pasitikti į stotį ir parsivešiu vežimaičiu, viskas bus gerai.

Einu paruošti broliui kambario. Jam, be abejonės, būtų geriausiai gyventi pirmame aukšte. Ten įsikūręs mažiau vargtų. Privalu siekti *didžiausio patogumo.* Jis turi nieko nestokoti ir rasti visko, ko reikia.

Kad tik greičiau pasirodytų saulė. Truputis šilumos būtų labai laiku.

Teisybė, aš džiaugiuosi žinodama, kad netrukus jis bus su mumis. Nuo šiol laikas ne taip prailgs. Vienuolika metų, praleistų be jo, baigsis. Suprantama, aš neužmirštu, jog jis nelabai sveikas, bet mes mokėsime būti drąsūs ir kantrūs.

Aš jo laukiu.

Liepos 11 d., penktadienis

Deja, jis tebėra toks pat sutrikęs. Laiškas, kurį šiandien gavau, kupinas liūdesio ir nostalgijos, kančios ir priekaištų, nevilties ir sugniužimo. Artiūras guodžiasi dėl prarasto judrumo, dėl luošio gyvenimo. Gailauja buvusių kelionių, kraštų, kuriuos išvaikščiojo, žemių, kurias mindė jo kojos, peizažų, kuriuos regėjo, saulių, kurios jį kepino. Pasakoja apie kasdien kamuojantį skausmą, tinstantį kojos strampą, kylančias votis, kurių priežasties niekas nepaaiškina ir dėl kurių niekas nesirūpina. Skundžiasi gydytojų abejingumu, pasipūtimu, nejautrumu. Sako nepasveiksiąs, niekada nebepasveiksiąs. Bijo būti našta, tampomu ryšuliu. Jam tenka visko atsižadėti. Teigia net turėsiąs atsisakyti vestuvių, kurias planavo šią vasarą!

Štai tau ir Artiūras, kuris niekada neketino imti žmonos, kuris, greit sulauksiantis trisdešimt septynerių metų, niekada nepasakojo mums apie jokius meilės nuotykius, o dabar aiškina negalėsiąs susituokti! Kaip norėčiau tikėti šia vedybų istorija. Mudvi su motina taip svajojome, kad jis sutiks gerą ir gražią merginą, kuri bus švelni, mylinti, dėmesinga žmona. Bet ne, jam prisireikė Afrikos, neaprėpiamų platybių, entuziastingo bendravimo ir niūrios vienatvės. Dabar jau per vėlu rūpintis vestuvėmis. Kodėl apie tai negalvojo anksčiau? Tu, tu vienas kaltas dėl savo nelaimės, nes laimė buvo įmanoma. Nesityčiok iš manęs

su savo tauškalais. Aš tave pažįstu, gali neabejoti, nors mūsų žvilgsniai ir seniai nebuvo susitikę, nors buvau visai jaunutė, kai mane palikai. Aš prisimenu tavo jaunystę, jos skandalus, rūpesčius, kurių ji mums pridarė, nors niekada apie tai nekalbame. Todėl manau, kad šios pasakos – vien tavo kliedesiai ir širdgėla. Aš ant tavęs nepykstu ir tavęs nekaltinu. Aš tave myliu. Aš tave myliu, nes esu tavo kraujo. Tačiau sutik, tu mums užkrausi nemažą vargelį.

Liepos 14 d., pirmadienis

Paradas buvo gražus, garbės žodis. Žiūrėjau į mūsų kariškius rūpestingai išlygintomis uniformomis, spindinčiais šalmais, paauksuotomis sagomis, tiesiais žvilgsniais, tvirta eisena, išdidžius ir iškilmingus. Klausiausi juos lydinčios muzikos, kariškų dainų, šlovingų trimitų ir skardaus skambėjimo, ritmingų žingsnių, kaukšinčių į grindinį. Su jais buvo ir dangus, pasipuošęs žydryne. Minia juos stebėjo atidžiai, pagarbiai. Palydoje pamačiau kareivį, sustojusį ties manimi. Nusižengdamas taisyklėms, jis atsigręžė ir pažvelgė į mane. Paskui, kai eisena pajudėjo, vėl įsmeigė akis į priešais žygiuojančio kareivio pakaušį. Jis nutolo ir niekada negrįš. Daugiau jo nebemačiau. Šį vakarą galvoju apie jį, nors apie vyrus niekada negalvoju.

Šviesiaakis kareivis turi keistą nepadarytos klaidos skonį. Apgailestavimo skonį.

Liepos 15 d., antradienis

Šitai nesunku prisipažinti: aš nesu jokio vyro moteris. Esu ta, kurios niekas nelietė. Kartais koks raudonveidis valstietis pasižiūri į mane, bet galiausiai nueina savais keliais, atbaidytas mano abejingumo ar nepatrauklių bruožų. Vis dėlto vienas kaimynas prieš aštuonerius metus prašė mano rankos. Nusprendžiau verčiau atmesti jo pasiūlymą. Tas tipas buvo nelabai religingas ir nelabai doras. Galbūt amžinai liksiu Ardėnų mergele. Aš dėl to nesiskundžiu. Jei iki dienų galo turėsiu miegoti viena šaltoje troboje, vadinasi, tokia mano dalia. Neverta jai priešintis.

Ką ir sakyti, aš žinau, kad nesu iš tų, kurios patinka vyrams. Mano krūtinė įdubusi. Baigusi tualetą, išvystu raudoną dėmę, plaušinės paliktą ant kone permatomos odos, ant kaulėto kūno, tarp pernelyg liesų krūtų. Mano veidas – kaip alebastras. Veidrodyje negaliu nematyti to lavoniško blyškumo. Kraujas į skruostus muša tik nuo įstangų, mat esu darbšti mergina, stropi ir nestokojanti drąsos. Mano rankos kaip valstietės, beveik putlios. Pečiai apvalūs.

Nesvarbu, kad vyrai nežiūri į mane geidulingomis akimis. Aš ne iš tų, kurios siūlosi.

Žmonės sako, jog esu užsispyrusi ir dažnai nepatikli. Kai kas net skleidžia gandus, neva aš šalta ir manieringa. Manau, jie perdeda. Tačiau aš linkusi sutikti dėl šaltumo ir atkaklumo, kuriuos paveldėjau iš motinos. Ji tikra tylenė. Tyla jai įprasta. Ji gali ištisas dienas nieko nesakyti, neištarti nė žodelio. Nebylystė iš jos nereikalauja jokių pastangų. Jai sunku kalbėti. Ji nutilo jau seniai. Nutilo, kai visiems laikams išėjo Kapitonas, pavargęs daryti jai vaikus per kiekvienas atostogas (per žiemos atostogas – berniukus, rugpjūčio mėnesiais – mergaites). Tada ji prarado žadą. Ir dėl to nesijaučia blogai.

Mano charakteris švelnesnis nei jos, bet laikysena tokia pati. Kaip ir ji, aš suku plaukus į kuodą ir prismeigiu varinėmis šukomis.

Be vyrų gyvenančios moterys moka elgtis.

Liepos 16 d., trečiadienis

Vis dėlto kartais, slegiančios vienatvės vakarais, kai šiurkščios paklodės trinasi į mano nekaltą kūną, iš pilvo gilumos kyla intymios konvulsijos, traukuliai, kuriuos reikia

nuraminti. Tada pirštai suspaudžia klubus ir nuslysta ten, kur prasiveria oda, į tą niekada nelytėtą žaizdą, į tą plyšį, prie kurio niekas nebuvo prisiartinęs, ir aš imu vaizduotis veidą to, kuriam leisčiau jį užvaldyti.

Liepos 19 d., šeštadienis

Tuščios valandos, tarsi plaukiančios į perspektyvą. Sulėtėjęs laikas, tarsi prikabintas prie ateities įvykio. Nereali tyla, tarsi prieš kataklizmą.

Liepos 21 d., pirmadienis

Po dviejų dienų jis bus su mumis. Jis man tai praneša trumpame laiške. Daugiau nebegalįs pakęsti ligoninės, tad ryžęsis trenktis per visą Prancūziją be vienos kojos, kankinamas nesiliaujančių skausmų, ir sugrįžti pas mus. Važiuosiu į Vonko stotį jo pasitikti.

Turėčiau būti laimingiausia iš visų moterų, tačiau esu labai liūdna. Neužmirštu, kad važiuoju parsivežti luošio, sunkaus ligonio. Kaip apkabinti žmogų, nemokantį stovėti be ramentų?

Be to, turiu pripažinti, kad mano būgštavimai išplaukia iš kitur: ar Artiūras mane atpažins? Buvau tokia jauna, kai matėmės paskutinį sykį. Aš išsaugojau jaunystės lieknumą, bet figūra vis dėlto mažumėlę apsunko, veidas paseno. Artiūras paliko paauglę, o dabar išvys senmergę. Laikas perėjo per mane, kaip pereina per mus visus. O šiame gedulingame krašte metų prisideda dvigubai.

Aš jį atpažinsiu. Tikrai. Gali būti pasikeitęs jo veidas, kūnas, vis tiek nedvejodama atspėsiu, kad tai jis. Akys negali būti pasikeitusios. Jo akys kaip mano, kaip mūsų tėvo. O ir laikysena niekur nedingsta. Išdidumas, įžūlumas išlieka toks pat, aš įsitikinusi.

Be to, jau esu mačiusi savo brolį katastrofiškos būklės. Tai buvo 1873 metų pavasarį. Dar neturėjau nė trylikos. Jam buvo aštuoniolika. Bet atrodė kaip senis, nepastovintis ant kojų, sulysęs, išbadėjęs. Jis buvo mus palikęs prieš keletą savaičių. Dar sykį ištrūkęs iš gimdytojos gniaužtų. Nusimetęs grandines. Pabėgęs nuo Rošo slogučio, nuo lėtos Ardėnų mirties, ir nuvykęs į triukšmingą, judrų, įvairiatautį Londoną. Ten gyveno spindesio ir šlykštybių kupiną gyvenimą. Jis pasinėrė į besaikį Londoną, į jo purvo sūkurius, knibždėlyną, į tautų katilą, susimaišė su jo pamokslautojais, našlaičiais, valkatomis, su visais tais vargo paukščiais. Deja, Artiūras nuklydo dokų pusėn, ant ūkuose

ir Ist Endo dūmuose skendinčių krantinių. Jis bastėsi po dvokiančias gatves, siūlančias pigius malonumus. Be proto dažnai lankėsi prastai pagarsėjusiose smuklėse, neįmanomose lindynėse, kurios buvo tikri pragaro nasrai. Todėl grįžo pas mus apgailėtinas, aptekęs utėlėmis, sukritusiu veidu, sverdėjantis. Jo skruostai buvo paraudę, rankos baisiai drebėjo, akys žvelgė į tuštumą. Tarpais jis užsiplieksdavo, paskui vėl nugrimzdavo į klaikią apatiją. Tai imdavo skeryčiotis, tai krisdavo ant lovos. Tai šūkaudavo visokias šlykštynes, tai įpuldavo į kraupią nebylystę. Berdavo nesuprantamas frazes ir kažką vos girdimai sapaliodavo. Reikalaudavo vyno, bet mes neduodavome. Giliai nukišome visus butelius, užrakinome visas spintas ir paslėpėme raktus. Buvome nepakenčiamos, nejautrios, kad jį atjunkytume, išvalytume organizmą. Tai lengviau sekėsi motinai, kuri nepakentė alkoholio. Aš būčiau truputį jo davusi nuraminti priepuoliams, numaldyti įniršiui, pažadinti iš komos, bet nedariau nieko, nes motina neleido rodyti jokio gerumo. Šitai sukrėtė dvylikametę mergaitę.

Ar įsivaizduojate, kaip toks siautėjimas gali paveikti vaiką, įsikibusį į motinos sijonus, pasislėpusį juose, bijantį padaryti ką nors nepataisoma ir be jokio pagrindo tikintį, kad galiausiai viskas sunormalės?

Be jokios abejonės, Artiūras labai anksti išmokė mane baimės, siaubo, išgąsčio. Todėl mokėsiu susidoroti

ir su tuo, kas manęs laukia. Esu tam pasirengusi nuo pat vaikystės.

Liepos 22 d., antradienis

Sutvarkiau kambarį pirmame aukšte, kaip jis ir buvo prašęs. Paklojau švarią patalynę, sudėjau į spintą išskalbtus baltinius, pasiuvau levandos maišelių, šiek tiek pavaškavau komodą, nušluosčiau naktinį stalelį, užtiesiau staltiesėles, šepečiu nuvaliau užuolaidas, pro langą išpurčiau kilimą. Paskui atnešiau gėlių. Taip, į didelę vazą pamerkiau saulėgrąžų. Geltonos saulėgrąžos suteiks šviesos šiam žemam, tamsiam kambariui. Taigi viskas paruošta jam priimti.

Motina stebi mano pastangas iš šalies, gal net su šiokia tokia panieka. Sakytum nenori kištis į šiuos pasirengimus, kurie jai, be abejonės, atrodo nereikalingi. Nors rytoj čia bus jos sūnus. Ištremtas sūnus, pagaliau sugrįžęs namo. Bejėgis sūnus, kuriam jos reikės. Kankinys sūnus, pražudęs save darbais Afrikoje. Sūnus paklydėlis, atlikęs atgailą už penkiolika metų. Vienintelis sūnus, kurį ji dar sutinka priimti. Vadinasi, ji turės nugalėti savo legendinį santūrumą. Jeigu ne, mus ištiks katastrofa.

Liepos 23 d., trečiadienis

Šalta kaip viduržiemį. Tas šaltis pirmiausia ir nustebina Artiūrą, išlipusį į mažos Vonko stotelės peroną. Tas šaltis smelkia jį ligi kaulų, varsto nugarą šiurpuliukais, kurie stingdo sąnarius. Teisybė, jis atprato nuo prancūziškų vasarų: jau šitiek metų jo sezonai karšti, balti ir sausi. Be to, nenuginčysi, kad šiame užkampyje, atskirtame nuo pasaulio, viskas atrodo tamsiau, drėgniau. Šviesa murzina, dangus apniukęs. Sutemos draikosi kalvų šlaituose, gula į slėnių daubas. Net upė pajuodusi. Vasaros čia nėra. Saulės nėra. Dažniausiai lyja lietus ir viską gaubia kažkokia pilkuma. Tuopos linksta nuo vėjo. Artiūras it šmėkla sliūkina per šį šešėlių teatrą.

Laukdama prie bėgių, ištiesiu kaklą, kad jį pamatyčiau, nutaisau šypseną, ir kai galop išvystu jo siluetą pamanau, jog ta šypsena darko mano veidą. Pamatau suluošintą jo kūną, laikomą ramentų, ir įsivaizduoju, kokia golgota buvo jo kelionė iš Marselio prastais traukiniais. Puolu jo pasitikti. Tebesišypsau dirbtine šypsena, akys spindi.

Pabučiuoju jį, delnais suėmusi veidą. Jo rankos įsikibusios į ramentus. Mudu nepersimetame nė žodeliu.

Vėliau padedu bagažo nešikui sukrauti jo lagaminus į mūsų vežimaitį. Artiūras stovi už manęs kiek atokiau ir raukosi – žinau tai net nematydama. Mėginu nuslėpti nuo jo savo pasibaisėjimą. Jis laikosi gana ramiai šitoje sumaištyje, šitame bruzdesyje. Aš iš visų jėgų stengiuosi nenualpti. Kai prireikia įkelti jį į vežimaitį, jaunas stoties tarnautojas pasišaukia pagalbą. Jam vienam per sunku.

Artiūras manė viską užmiršęs, bet viskas sugrįžo „vienu gaistu", patikino jis. Vakare brolis atpažįsta vijokliais apaugusių namų fasadus, sienas, iškilusias it tvirtovės, iki koktumo vienodus stogus, o už miesto ribų – mišką, kur jis taip dažnai pasiklysdavo ir kur slankioja jo praeities vaiduokliai.

Visą atgalinį kelią jis beveik nekalba, bet kiekvienas jo išleidžiamas garsas mane tiesiog sukrečia. Reikia pasakyti, jog buvau tikra pamiršusi jo balsą ir dėl to krimtausi. Tiek kartų veltui stengiausi jį prisiminti, alinama šių bevaisių paieškų, gniuždoma savo bejėgiškumo. Ir štai tas balsas man sugrąžintas, brolio dingimo kaip nebūta. Vėl girdžiu tą akcentą, tą paauglišką vibrato, tą švelnų balso stygų skambėjimą, intonaciją, jie nepasikeitę, ir aš virpu vien jų klausydamasi, nes jie nukelia mane daugel metų atgal. Nebematau paliegusio kūno, suvargusios išvaizdos – toks jaunatviškas šis balsas, taip nesiderinantis su ankstyva

senatve. Staiga pasidingoja, jog man penkiolika metų. Bet pakanka pamatyti amputuotą šlaunį ir iškart prisimenu, kad laikas kuo puikiausiai atliko savo darbą.

Iš vežimaičio pamatęs mūsų namus, langus, tamsoje žibančius geltonos šviesos keturkampiais, Artiūras apgailestauja, kad lauko durys uždarytos ir motina nestovi ant slenksčio jo laukdama. Durys atkakliai neatsiveria visą tą laiką, kol aš didžiausiomis pastangomis vargais negalais ištraukiu jį iš vežimaičio. Jokia nauja šviesa nesušmėžuoja ant žvyro priešais mūsų sodybą. Pastebiu kreivą vyresniojo brolio žvilgsnį ir nekantrią viltį. Tąsydama lagaminus, meldžiu Dievą, kad tos prakeiktos durys pagaliau atsidarytų, bet veltui. Mūsų motina kilusi iš tokios šeimos, kurioje neįprasta rodyti jausmus.

Kai pagaliau įeiname į namus, randame ją sėdinčią virtuvėje prie tamsaus medžio stalo, apšviesto kone visai sudegusio žvakigalio, o ant stalo nepadėta net gabalėlio duonos. Ji suka tarp pirštų nosinę.

Liepos 24 d., ketvirtadienis

Artiūras rausiasi viename iš savo lagaminų, ir aš spėju, kad ieško kokio nors drabužio. Tačiau brolis ištraukia

keturis daikčiukus, suvyniotus į laikraštinį popierių, ir ištiesia man.

Iš pradžių nesuprantu, ką reiškia šis gestas. Pamanau, kad jam reikia mano pagalbos, kad jis prašo kažką padaryti, kad suglamžytame popieriuje yra daiktai, kuriuos naudos. Bet ne, jis liepia juos pasilikti. „Čia tau." Šie Artiūro ištarti žodžiai, šie paprasčiausi žodžiai staiga be jokios demonstracijos atskleidžia broliškumą, parodo ryšį, užsimezgusį giliau.

Išvyniojusi popierių, randu flakonėlius. Iš Hararo Artiūras parvežė man kvepalų. Toks nelauktas dėmesys manęs vos nepravirkdo.

Nedrįstu tų flakonėlių atkimšti, juo labiau jų naudoti. Laikau juos rankose, bijodama sudaužyti, ir nerandu padėkos žodžių, noriu, kad ši dovanojimo akimirka nesibaigtų, kad dar tęstųsi, ir tramdau ašaras. Tai kažkoks nerangumas, susimąstymas.

Bet tikrovė greit paima viršų ir brolis pradeda iš manęs šaipytis. Jis tyčiojasi iš mano maivymosi, raudonavimo. Ir sviedžia, kad užuot pavydžiai saugojusi flakonėlius, verčiau pasikvėpinčiau. Kad kvepalai galbūt nors dienai, nors valandai išsklaidytų mirties, puvimo, yrančio kūno tvaiką, kuriuo trenkia šis mirštančiojo kambarys. Tada jau tikrai prasiveržia ašaros. Jaučiu jas tvenkiantis akių kampučiuose. Nereikia, kad jos imtų riedėti. Turiu būti stipri.

Galop paklausiu, ar jo dovanoti kvepalai iš Afrikos. Jis atsako, kad šie kvepalai iš tiesų labiausiai priartina jį prie tos šalies, kurią buvo priverstas palikti, ir kad šie aromatai nuo šiol jam primins prarastą rojų. Tada nusigręžia į lovos pagalvę. Jo akys plačiai atmerktos. Jis keliauja ten, kur aš negaliu vykti. Keliauja į kraštus, uždarytus mano flakonėliuose.

Gal savo atsiskyrėliškoje tyloje ir jis galvoja apie tris stiklainius, į kuriuos Polis Verlenas žiūrėjo vaikystėje: tuose stiklainiuose buvo gemalai vaisių, užsimezgusių motinos pilve anksčiau už jį ir neišgyvenusių. Artiūras pasakojo, jog sykį Verlenas, pagautas įsiūčio, sudaužė tuos stiklainius, kad jie dingtų jam iš akių, kad pasibaigtų vaikystė ir jos traumos.

Ar Hararo buteliukuose uždarytas prarastas laikas? Tas, kurio net džinas jam negrąžins, jei susimanytų juos patrinti.

Mūsų didysis keliautojas taip pat parsivežė abisinišką apklotą iš minkštos, blizgančios, margos medžiagos, „kad jis paskleistų truputį šviesos tarp šių sienų". Brolis prisako man jokiu būdu nekišti jo į spintą, nes „tai ne relikvija", o patiesti prie lovos. „Tegul tviska." Aš paklūstu, nes neverta priešintis jo norams. Vis dėlto man atrodo, kad šis medvilninis audeklas šiek tiek nedera tokiame

name kaip mūsų ir kad visada geriau rinktis kuklų nei akį rėžiantį daiktą. Bet aš neužmiršau brolio pykčio priepuolių, kurie mus taip nukamavo: nedarysiu nieko, kas galėtų juos sukelti.

Jis tiksliai prisimena tą vietą, kur įsigijo medžiagą: viename barake dykumos pakraštyje. Audeklas švelnus kaip šiltas smėlis, byrėjęs jam tarp liesų pirštų. Staiga jis prisimena smėlį, į kurį klimpo kojos. Kartais jis būdavo toks karštas, kad basas negalėdavai paeiti. Tekdavo apsiauti odinius sandalus, kurių dirželius apsivyniodavo aplink kulkšnis. Jis su nuostaba žiūrėdavo į savo juodus bendrakeleivius, kurie ir toliau žingsniuodavo basi ir, rodos, nejausdavo jokio deginimo, neprisitrindavo jokios pūslelės, jokios nuospaudos. Jis tiesiog kepdavo, o jie traukdavo patenkinti ir ramūs. Jis rizikuodavo gauti saulės smūgį, o jie žiūrėdavo į ją be baimės.

Čia, Roše, grindų plokštės šaltos, ir jis nesiryžta lįsti iš lovos – bijo, kad šaltis nesustingdytų vienintelės sveikos kojos, kuri jam liko.

Jis prisimena, jog saulėkaitoje dar stovėjo ant abiejų kojų.

Liepos 25 d., penktadienis

Mes niekam nepranešėme apie jo sugrįžimą. Niekas nežino, kad Artiūras jau su mumis. Ničniekas.

Esu tikra, jis neturi jokio noro vėl išvysti senatvės sudarkytus veidus tų, su kuriais bendravo jaunystėje, žiūrėti į jų raudonas, susikrimtusias fizionomijas, apsunkusius sumiesčionėjusių valstiečių kūnus, klausytis apsimestinai nuoširdžių jų prisiminimų, pernelyg garsaus juoko, vidutinybių vulgarumo. Visa tai keltų jam siaubą, galima neabejoti. Bet Frederikas – visai kas kita... Mūsų tikras brolis. Laikomas nuošaly, neturintis teisės žinoti, kad Artiūras yra tik už keleto kilometrų, negalintis atvažiuoti jo apkabinti! Motina taip įsakė. Jos įsakymų niekas nelaužo. Aš mėginau ginčytis, ją palenkti, bet ji nenorėjo nieko girdėti, užsispyrė ir nepakeitė ekskomunikacijos nuosprendžio. Artiūras nesiteirauja, kodėl Frederiko nėra, apie jį net neužsimena, bet spėju, kad viską suprato. Jis nieko neklausinės. Sugrįžo čia ne susitikti su broliu, tai akivaizdu. Be to, prašyti – ne jo charakteriui.

Puiku: Artiūras tiesiog žavingas. Šiandien jis šypsosi, nedejuoja, rodo gerą valią, yra žvalus. Net juokauja su mumis. Elgiasi lyg niekur nieko. Lyg nebūtų tos kraujuojančios bigės, kurios tvarsčius turime keisti kas keturias valandas. Lyg nebūtų sustingusio motinos veido,

spengiančios Rošo sodybos tylos. Motina, regis, netiki gera sūnaus nuotaika. Neabejoju, kad ji čia įžiūri vieną iš naujų jo išdaigų.

Bet jei jis pajuokia net menkiausią įvykį, tai ar ne todėl, kad ironija yra vienintelė jo turima priemonė nuvyti Giltinei, kurią naktį galbūt mato kambario užuolaidų raukšlėse? Šiaip ar taip, jo trikdantis optimizmas bent valandėlei privers mus užmiršti, jog slaugome ligonį, kuris dar anaiptol nesveiksta. Gera naujiena ta, kad jis įnešė truputį šviesos ir šilumos į mūsų namus, dažniausiai tamsius ir šaltus. Jis šiek tiek panašus į tą saulę, kuri paprastai neįstengia prasiskverbti pro stiklus, į tą baltą ir mėlyną dangų, kuris neišvengiamai papilkėja ant mūsų grindų plokščių, į tą lauko šilimą, kuri virsta drėgme vos plūstelėjusi per mūsų durų slenkstį.

Liepos 26 d., šeštadienis

Gera brolio nuotaika trunka neilgai. Jis pareiškia nebetveriąs uždarytas savo kambaryje ir ketinąs pakvėpuoti grynu oru, pažiūrėti į kalnus, laukus, medžius, upokšnius. Ir iš tiesų aš puikiai matau, kad jis dejuoja tarp keturių sienų ir ištisas valandas dairosi pro langus. Todėl pakinkau arklius į vežimaitį ir atsisėdu šalimais.

Jam pažadėtas ne pasijodinėjimas, ne iškyla, ne ilgas bastymasis keliais, lankstais, grioviais. Tik malonus pasivažinėjimas lėta žingine. Šaltukas žnaibo jam skruostus. Jis klausosi, kaip šnara lapai ant drebančių šakų. Traukia į save ką tik nušienautos žolės kvapą. Jaučia, kaip lengvas vėjelis ir saulės spinduliai glosto veidą. Mes nesukame iš kelio. Sveikoji Artiūro koja šokčioja vežimaityje, o medinė guli ant lentos.

Ar per šias akimirkas jis iš tiesų sugrįžta į vaikystę, vėl patiria gražius vaikystės įspūdžius ir nuostabią jos tuštumą, gyvena maloniais prisiminimais apie pabėgimus, kurie įvarydavo mums tiek nerimo, apie lengvabūdiškumą ir drąsą, laisvę ir nerūpestingumą? O gal visa tai jau įgavo tik pelenų skonį? Ar ašaras, kurias pastebiu jo akių kampučiuose ir kurias jis staigiu judesiu nusibraukia, spaudžia atmintis, ar dabarties valanda?

Mes sutinkame žemdirbių, kurie jo neatpažįsta ir klausia savęs, kas šis jaunas senis, nesisveikinantis su jais: jie raukosi mažne sunerimę, dažnai atšiaurūs. Visi atkreipia dėmesį į burnusą, kurį jis parsivežė iš Afrikos kraštų, kaip parsivežami prisiminimai, ir demonstruoja jį lyg iššūkį. Jie dėbso ir į jo įdegį, į saulės žymes ant odos. Be abejonės, piktinasi jo paniurusia, galbūt niekinama mina. Galop pastebi jo luošumą, kojos protezą, prikabintą prie bigės, ir jau beveik gailisi pykę. Atpažinę mane, jie galų gale susivokia, kas ši

pamėklė. Bet jų užuojauta pavėluota. O pasibjaurėjimas, šiaip ar taip, nustelbia visa kita.

Artiūras teigia, kad Atinji nepasikeitė. Keista, bet daiktai liko savo vietose, laikas ant jų neuždėjo antspaudo. Viskas tebėra lygiai taip, kaip anksčiau. Dešimt jo nebuvimo metų nepadarė jokių esminių permainų. Tik viską sumažino, nutrynė, nugludino. Bet neatnešė nieko naujo. Nieko neįvyko, viskas tarsi užbalzamuota.

Kai nusileidžiame į slėnį, pastebiu, kad jo žvilgsnis tuščias, įsmeigtas į vieną tašką, ir susigriebiu, jog jis nesiklauso mano pasakojimo apie krašto naujienas. Tada suprantu, kad jo mintys klaidžioja po mišką, per kurį važiuojame. Vaizduotėje Artiūras išėjo ieškoti jauno kareivio, pakirsto priešų kulkos per absurdišką karą, kurį Prancūzija nežinia kodėl paskelbė Prūsijai. Gal jis ir vėl akis į akį susidūrė su lavonu, tarsi lig šiol niekas nebūtų paliesta? Su jo vaikišku veidu, plačiais pečiais, lygiais murzinais skruostais, klaikiai sulysusiu kūnu, tįsančiu nerūpestinga poza? Ar jis tebeguli apgaubtas tokios pat nedrumsčiamos ramybės, netrikdomos tylos, gąsdinančio giedrumo, nugrimzdęs į apgaulingą miegą? O gal brolis mato jaunuolio šmėklą, sudūlėjusius griaučius? Gal jo veidas virto pajuodusių kaulų karkasu? Gal akys dingo giliose tamsių duobių skylėse? Gal kojas apraizgė gebenės,

įklampino purvas? Pagaliau atsitokėjęs, Artiūras man tiek tepasako: „Aš čia palikau savo brolį".

Nejau šią frazę, šią baisią frazę, netrukus ištarsiu ir aš?

Ar ši žemė, jo gimtoji žemė, vieną dieną paliko jį, ar jis ją? Katras su katruo išsiskyrė?

Neslepiu, kaip labai jis troško išvykti. Kaip ryškiai jo asmeninį gyvenimą paženklino išvykos, tremtis. Iš esmės, jis niekada nieko kita ir nedarė, tik bėgo nuo vaikystės, nuo lietaus, tik bastėsi po tolimus kraštus, klajojo po kepinančia saule, sūkuriuojančiose dulkėse. Tai jis sutraukė visus saitus.

Bet, tiesą pasakius, kas jam skiepijo norą pasilikti? Kas jį laikė? Tikrai niekas. Veikiau jis buvo varomas. Stumiamas lauk nuolatinėmis cenzūromis, verčiamas nykti, raukšlėtis, rembėti.

Jei nebūtų išvykęs, tikrų tikriausiai būtų miręs.

Šiandien į supantį pasaulį, atrodo, jis žiūri išduoto vaiko akimis, vaiko, kuris nieko neužmiršo ir už nieką neatleis.

Liepos 27 d., sekmadienis

Einu į mišias, į aštuntos valandos pamaldas. Mažulytė Šiufiji bažnytėlė sausakimša. Mat čia visi mes esame geri krikščionys. Žiūriu į susirinkusiuosius, uoliai ir vieningai besimeldžiančius. Žiūriu į metų nualintus veidus, surukusius nuo mūsų atšiauraus klimato, galiausiai beveik neatskiriamus, nes senatvėje visi veidai supanašėja. Žiūriu į moteris ir vyrus su maldaknygėmis rankose – jie klausosi pamokslo it suakmenėję. Žiūriu į šią tylią, šiurkščią liaudį. Ir visomis skaidulomis jaučiu šiai liaudžiai priklausanti.

Mes vadinami neturtingais žmonėmis. Šis posakis pripildo mane išdidumo. Kartais mums priekaištaujama, kad nebendraujame su kitais, tūnome užsidarę savo aptvare, bet mes nesame blogi. Ar kas nors žino, kokia neviltis graužia mūsų širdis, kokioje Dievo baimėje gyvename? Ar kas nors žino, kokių pastangų reikalauja kiekvienas metų laikas, kad žemė mus maitintų? Mes nenusipelnėme laimingųjų paniekos.

Neužmiršau, kad Artiūras pirmasis jaunystėje spjovė į mus. Kad veikiausiai tebespjaudo ir dabar slėpdamasis, nusisukęs į šoną. Dėl to mane varsto bjauri gėla, galbūt ir apmaudas, apie kurį jam nesakau. Jis ne sykį yra supainiojęs įžūlumą ir aroganciją, sarkazmą ir žiaurumą.

Šventoriuje susitinku Sidoniją Albinjė. Jos rankos jau nelabai miklios, bet šiandien ji dar puikiai sugrojo ir jos vargonų akordai, nors ir ne visada tikslūs, visada drasko širdį. Didelei mano nuostabai, ji teiraujasi, kaip laikosi brolis: nežinojau, kad ji tokia drąsi. Atsakau tik liūdnu, prislėgtu žvilgsniu, bet jai jo užtenka. Nebūtina daug kalbėti, kad vienas kitą suprastum. Pamatau, kaip ji pasuka vingiuotu keliu, vedančiu į kapines. Pakeis gėles ant savo velionio kapo.

Liepos 28 d., pirmadienis

Kiekvienas judesys jam gyva kančia. Karštis, ligi šiol buvęs pakenčiamas, smarkiai šoktelėjo per paskutines dvi dienas. Artiūras nebegali pasikelti iš lovos. Kiauras dienas guli, susivyniojęs į antklodes, drebėdamas iš nuovargio arba išpiltas prakaito. Jo plaukai prilipę prie smilkinių. Skruostai šlapi. Burna apsivėlusi. Krūtinė blizga. Per rankas einančios venos išpampusios. Judesiai sulėtėję. Tarpais, lyg kovodamas su šiuo marazmu, kūnas visas susipurto. Jam skauda kojos strampą. Tvarstį reikia keisti dažniau. Dedu šlapią skudurą broliui ant veido, mėgindama numušti temperatūrą. Pakvietėme gerą daktarą Bodjė iš Atinji. Jį pritrenkė ligonio būklė, nors jam to ir neparodė. Daktaras patarė ir toliau duoti Artiūrui morfino.

Jis sako, kad tik laikas, geriausias sąjungininkas, gali jį išgydyti, ir paragina mus būti kantrias. Mes juo tikime. Kitos išeities nėra.

Žinoma, aš pykstu ant savęs. Esu įsitikinusi, kad jo nelaimių priežastis – mūsų šeštadieninė iškyla. Tokia ekskursija, praėjus vos keletui dienų po ilgos kelionės iš Marselio, buvo kvailystė. Turėjau susiprotėti. Bet aš taip džiaugiausi matydama, kad jam pagerėjo, ir išvežti jį pakvėpuoti grynu mūsų laukų oru atrodė puiki mintis. Kokia aš kvailė! Galėčiau save primušti.

Artiūras teigia, kad jo kančias didina nepakeliama šios žiemiškos vasaros drėgmė, kad šaltis skverbiasi į jo nupjautą galūnę, lietus rausia griovelius bigės mėsose, vanduo sunkiasi pro kraujuojančius kompresus.

Mūsų motina nieko neaiškina. Ji tyli. Tačiau iš pabrėžtinai demonstruojamo susitaikymo su esama padėtimi spėju, kad sūnaus nusilpimo priežastimi ji laiko negalę, kuri prie jo pristojo. Motina įsitikinusi, nors ir niekada to nepripažins, kad amputacija nesustabdė ligos, kad gangrena išsivystė į metastazes, kurios pamažu plinta po visą organizmą. Toks jau jos būdas – nepuoselėti jokių vilčių, visada įsivaizduoti blogiausius dalykus, netikėti jokiu pagerėjimu, jokiu įmanomu pasveikimu.

Kartais skausmas pasidaro toks baisus, kad Artiūras ima kandžioti apklotus, daužyti kumščiu čiužinį ir riksmais šauktis mane į pagalbą. Morfinas pagelbsti tuoj pat. Tada jis įpuola į keistą apatiją. Matau, kaip brolis akies krašteliu stebi savo bigę. Jis svarsto, ir aš drauge su juo, kokie bus artimiausi išbandymai.

Liepos 29 d., antradienis

Nors ir labai išsekęs, nors sverdėja iš klaikaus nuovargio, nors galva svaigsta net atsisėdus ant lovos krašto, tavaruoja akyse, tinsta vokai, dega blakstienos, nors visas kūnas baisiai nusilpęs, jis negali užmigti. Tamsa neatneša miego, palengvėjimo. Jis būdrauta, įsmeigęs į juodumą atmerktas akis. Naktį pro praviras duris matau kraupiai spindintį drėgną jo žvilgsnį.

Šį rytą Artiūras toliau galuojasi rankos sopuliu. Ir kaip tik šį rytą nusprendžia parašyti laišką vienam kompanionui, likusiam Abisinijoje. Ūmai jį nuveria skausmas. Matau, kaip brolis suspaudžia plunksną ir prisiverčia rašyti. Jis nori, kad rašymas nugalėtų dieglius, būtų už juos stipresnis. Nori, kad niekas netrukdytų žodžiams, kad niekas prieš juos nestotų. Žodžiai – tai gyvenimas, štai ką jis tikriausiai galvoja. Kaip ir būdamas šešiolikos.

Tačiau jis vos geba pajudinti riešą, nulaikyti plunksną, suspausti smilių ir nykštį, tarytum metalinis strypas būtų persmeigęs visą ranką ligi pat peties. Sulig kiekvienu, net menkiausiu, judesiu jis neištveria ir bjauriai susiraukia, veidą perkreipia šiurpi grimasa.

Stebiu, kaip jis vedžioja raides mano atneštame lape. Atpažįstu jas net deformuotas baisaus drebulio ar staigaus paralyžiaus. Atpažįstu „d“, kuri susisuka, įmantriu užraitu pasvirusi atgal, „t“, vaizduojančią kryžių, laukiantį nukryžiuotojo, „e“, slystelinčią jam baigiant žodį, kirčius, atrodančius it kruvinos žaizdos, ryškiai tėkštelėtus skyrybos ženklus, pabraukimus, reiškiančius primygtinį reikalavimą, didžiąsias raides, kurioms jis grąžina didybę. Iš sakinio ritmo atpažįstu jo balso intonaciją. O tarpuose tarp žodžių girdžiu alsavimą.

Broliui baigus rašyti, delnais suimu jo dešinę ranką ir ilgai laikau, bergždžiai mėgindama sustabdyti žiaurius traukulius.

Reikia pripažinti akivaizdų faktą: iš tiesų jis pradeda nebevaldyti rankos. Jį kankinanti liga – tylos sąjungininkė.

Jo žodžiai, brūkštelėti šiame šiluma nedvelkiančiame laiške, kurį jis adresavo vienam prancūzų pirkliui, įsikūrusiam

Afrikoje, ir kurį aš išsiųsiu iš Atinji pašto, kaip du vandens lašai panašūs į tuos, kuriuos gaudavome mes, kai jis vertėsi pirklio amatu užjūryje. Direktyvos, prekeivio pastabos, kaltinimai. Ten vargiai beaptiktum emocijų pėdsakus. Kurgi pradingo andainykštės eilės?

Žinau, prisiminti tas paaugliškas užgaidas tolygu sulaužyti mūsų šeimos tabu. Bet kaip visiškai ignoruoti faktą, kad Artiūras kitados kūrė eilėraščius? Jis vaikščiojo neaiškiais keliais, purvinais takais, kęsdamas šaltį ir alkį, bet matė saulę. Vaikščiojo murzinas ir apgailėtinas, tuščiomis kišenėmis, bet laikė save turtingiausiu žmogumi. Vaikščiojo nerūpestingas ir lengvas kur širdis geidė, bėgime ieškojo ekstazės ir drauge nešiojo gniuždantį, akis temdantį gedulą. Vaikščiojo, vedamas žėrėjimo, ten, kur prieš jį nebuvo įžengusi niekieno koja, ir sklandė virš bedugnių. Žodžiai jam liejosi savaime. Bent jis taip sako, ir aš juo tikiu. Kas iš viso to liko? Šalti pelenai.

Liepos 30 d., ketvirtadienis

Šiek tiek dvejojau, ar pasiūlyti Artiūrui kartu pavartyti mudviejų vaikystės nuotraukų albumą. Žinau, kaip jis bodisi bet kokia nostalgija, ir bijau, kad toks jaunų dienų priminimas nesukeltų gailesčio dėl prabėgusių laikų, kurių

nebesugrąžinsi. Be to, būgštauju, kad tokia ekskursija į praeitį dar labiau neapsunkintų dabartinės tikrovės. Ir vis dėlto padedu seną albumą ant švarių jo lovos paklodžių, kurias pakeičiau, kol jis prausėsi, nes manau, jog laimės prisiminimai dar niekam nepakenkė.

Negalima sakyti, kad tai albumas. Veikiau krūva pageltusių fotografijų, sudėtų į rudo popieriaus maišelį, drėgmės pakąsti paveikslėliai, kai kurie suplėkusiais kraštais. Juose pelėsiai tarsi tam tyčia puolė ir pagraužė veidus. Fotografijos be datų, nesutvarkytos. Nepaisyta jokios chronologijos. Žinoma, dėl šios netvarkos, dėl šių mūsojų kaltas laikas. Bet ką padarėme mes, kad jam pasipriešintume?

Artiūras nusistebi mano noru „ekshumuoti lavonus“. Paskui garsiai nusikvatoja. „Nieko tokio, mes juk nemirę, Izabele. Nesikrimsk. Aš juokauju.“ Na štai, Artiūras juokiasi iš mūsų prarastos jaunystės.

Staiga jo dėmesį patraukia portretas, kurio jis, rodos, net neprisimena. Brolio akys slydinėja paveikslu, bet niekaip jo neatpažįsta. Tarytum tai būtų jam svetima scena, visiškai su juo nesusijusi, nors vaikas, pozuojantis prieš objektyvą, be jokios abejonės, jis. O tas kitas, stovintis šalimais, tas toks skirtingas dublikatas – tai Frederikas, vyresnysis brolis, kuris šiandien taip pat neturi nieko

bendra su tuo baikščiu berniuku, stebimu fotografo žvilgsnio.

Beje, kas buvo tas fotografas? Orus senis dailiai pakirpta barzda, labai plonomis rankomis, mikliais, kone moteriškais judesiais, švelniu, virpančiu balsu? Nenuspėjamo amžiaus raudonas meitėlis, mėgstantis šokdinti vaikus ant riebių kelių, prie storo pilvo? Pradedantis jaunuolis, nerangus ir mažumėlę išsiblaškęs, bet spindinčiomis akimis, tarsi mėginančiomis įžvelgti, kas slypi po išore? Veikiausiai nė vienas iš jų. Visos atminties pastangos bergždžios.

Artiūrui dingojasi, kad jiems teko palaukti, kad buvo uždrausta judėti, o paskui liepta šypsotis. Užtat jis tikras, kad mintis nusifotografuoti kilo motinai. Turbūt ji pamanė, jog baigėsi vienas iš tų jauniausiojo amžiaus tarpsnių ir reikia atlikti vieną iš tų ritualų, nuo kurių „geros šeimos" negali išsisukti. Tada drauge su motinos paveikslu jam viskas po truputėlį sugrįžta. Rodos, mato ją aukštai iškelta galva, tiesia nugara, išdidžią ir valdingą. Tikriausiai ji priekabiai ieškojo, kol atkapstė meistrą, galintį pažadėti atlikti darbą rūpestingai, su smulkmenišku dėmesiu. Ir tikriausiai derėjosi dėl kainos „kaip vargšė, nuskurdėlė, harpija, juk tu ją pažįsti". Tikriausiai „šaukė, piktinosi, skeryčiojosi". Veltui prieštarauju, kad jis surengė mūsų

motinai tikrą kaltinamąjį procesą, bet jis įsitikinęs, jog prieš šį seansą vyko „šlykščios derybos, dėl kurių jam ir dabar gėda: motina visada buvo lyg rakštis“.

Siūlau verčiau netęsti šio pokalbio, kuris mane trikdo, atrodo neteisingas, nederamas. Man labiau patinka žiūrėti į du berniukus, pirmosios komunijos rytą aprengtus juodais kostiumais, su baltu raiščiu ant kairės rankos. Man tai lyg šventas paveikslėlis. Jų uždari, rimti, susikaupę veidai tokie, kokie nutaisomi per didžius įvykius, tomis valandėlėmis, kai žengiami svarbūs žingsniai. Abu broliai atsisveikina su vaikyste, tampa suaugusiais žmonėmis. Nuo šiol jų laukia kiti dalykai. Šią virsmo akimirką fotografas ir užfiksavo, sustabdė.

O Artiūras mano, kad juodu su Frederiku atrodo kaip maži, išsigandę kareivėliai, stebimi inkvizitoriško kapralo žvilgsnio, – motinos, dirsčiojančios meistrui per petį ir tikrinančios, ar už savo pinigus gauna viską, kas priklauso. Jis mato tik baimę ir paklusnumą, tik tai, kuo ji juos pavertė: marionetes. Mato tik tramdomas ašaras, kurios tuoj ištrykš, tik kūno drebulį, kurį stengiasi suvaldyti. Mato nebylų maištą, apsimestinį nuolankumą, po kuriuo slypi beprasiveržiantis žiaurumas, nepriekaištingą aprangą, dengiančią paauglystės skarmalus. Mato sklastymu perskirtus plaukus, ką tik styrojusius kuokštais,

sugniaužtus kumščius, kurių nagai iki kraujo susmigę į delnus, metalinį žvilgsnį, iš kurio sunkiasi panieka. Jis teigia, jog tai jokiu būdu ne šventas paveikslėlis, o neapykantos akimirka.

Leidžiu jam kalbėti ir jo nepertraukiu. Nedrįstu pertraukti. Suprantu, kad nuodai turi išlašėti, visas susikaupęs apmaudas turi išsilieti, kad neverta užtvenkti jo pagiežos srauto. Dabar geriau įžvelgiu jo kartėlio, pykčio, kerštingumo gelmes. Ir kai atsigręžusi pažiūriu į jį, negaliu nepastebėti, koks pasibjaurėjimas iškreipęs jo veidą.

Kitą fotografiją tiesiu jam su baime. Ranka truputį dreba, tačiau užvis blogiau dabar būtų sustoti. Reikia sklaidyti nuotraukas toliau, elgtis taip, lyg nieko nebūtų atsitikę. Nereikia rodyti silpnumo, nereikia pasiduoti.

Jis apžiūrinėja tą fotografiją. Geriau pasakius, tyrinėja. Tyrinėja aštuoniolikmečio jaunuolio veidą, neregėtai malonią išraišką, kuri jam tikriausiai atrodo apsimestinė, o mane žavi. Žavi šviesus, nuoširdus žvilgsnis, o jis ieško tik šešėlių. Į akis krinta laukinis tyrumas, ir tas tyrumas mane patraukia, o jis pastebi tik laukinumą.

Prasitariu apie „labai gražų jaunuolį“. Aš nesakau: „Tu buvai labai gražus“. Prie savo teiginio neprisegu jo

vardo. Pasirenku beveik beasmenę formą, lyg nenorėdama to grožio sieti su juo, lyg kalbėdama apie ką nors kitą, o ne apie jį. Ir išsisuku nepavartojusi būtojo laiko, kad jis negalvotų, jog tas grožis nuvyto, nublanko, pranyko. Bijau jo smūgių.

Artiūras nieko neatsako. Laiko nuotrauką rankose. Ir nedreba. Jis kažko ieško, bet aš nežinau, ar tas kažkas yra tiesa, ar melas.

Šįsyk jis prisimena fotografą ir net jo vardą: Etjenas Karža. Fotografavimo momentas jam ryškiai įsirėžė. Viskas sugrįžo. Tas santūrumas, kurį galėtum palaikyti liūdesiu, buvo karštligė. Tas lakstantis žvilgsnis, nukreiptas kažkur kitur, – tai bloga savijauta, kurios priežasties jis neprisimena, galbūt varžymasis. Tas nuo jo sklindantis angeliškumas – tai ironija, būdas apgauti savo aplinką. Ta įžūloka grimasa – tai pastangos suimti save į rankas, gražiai pasirodyti prieš fotografą. O tas veido lygumas – tai spindinti jaunystė, triumfas. Ką iš tiesų pamatė Etjenas Karža?

Galop prisimenu, kad ta vos pastebima šypsenėlė, kartais nuslysdavusi jo lūpomis ir atitolindavusi jį nuo kitų, tas išdidus akių žėrėjimas labai nepatiko koležo direktoriui ir jis pareiškė, jog Artiūrui „tai blogai baigsis". Jis klydo. Juk klydo, ar ne?

Artėjant prie kuklaus nuotraukų kalnelio pabaigos, brolis nusistebi, jog vaikystės fotografijose aš taip retai kur esu. Atsakau, kad gimiau per vėlai.

Kai peržiūrime visas nuotraukas, pasakau, kad reikėtų papildyti šį albumą, kad jau daug metų nefiksavome prisiminimų. Iš pradžių jis dėbso į mane ir niekaip nereaguoja. Paskui paklausia, ar tik neketinu ieškoti fotografo, kuris įamžintų jį ligonio patale. Ir sarkastiškai vypteli. Atsakau veikiau norinti nupiešti jo portretą. Jis iškart suminkštėja. Susigriebia, kad jo pašaipa, be abejonės, nederama. Ir tuoj pat ima pozuoti, per daug nesispyriodamas. Aš pasiimu popieriaus lapą bei anglį ir nupiešiu jį rytietiškais drabužiais, grojantį abisiniška arfa. Kai parodau baigtą darbą, jis pratrūksta skambiu juoku, atsklidusiu tiesiai iš vaikystės.

Su šiuo juoku man sugrįžta linksmos, nerūpestingos, beskausmės valandos, ramios, geros dienos prieš didžiąją sumaištį, prieš netvarkos ir pakrikimo laikus.

Liepos 31 d., penktadienis

Aš verdu broliui aguonų arbatą. Daktaras Bodjė tikina, kad jam tai tik į naudą. Artiūras tvirtina, esą tai tik kaimo

moterėlių išmonės. Tačiau neneigia, kad mano nuovirai gerokai sumažino jo skausmus ir apgaubė švelnia šiluma, kokia kitados apgaubdavo antklodės, kai lauke spausdavo speigas. Jis juokauja tikindamas mane, neva nuo aguonose esančių medžiagų jo akys, paraudusios iš nuovargio, reginčios fantastiškus vaizdus. Teigia, neva aš, pati to nenorėdama, atradusi stebuklingą gėrimą, neva mano žolelės esančios „užkerėtos". Šiaip ar taip, pastebiu, kad jis mano atžvilgiu palankiau nusiteikęs. Jo tonas ne toks sarkastiškas, malonesnis. Aiškiai jaučiu tam tikrą palengvėjimą, atsipalaidavimą – lyg spaustuvai būtų atsileidę. Teisybė, jo meilumas šiek tiek drovus, šiek tiek miglotas. Tarytum išsprūdęs prieš jo valią. Bet aš patenkinta. Pirmą sykį matau jo šypseną, kone palaimą.

Ar tik ne paveiktas mano keistų nuovirų Artiūras sutinka šį tą papasakoti, nors ir šykščiai? Jų išgėrus jam iš tiesų tarsi atsiriša liežuvis. Ne visada suprantu, ką brolis pasakoja. Tačiau jis bent jau šneka. Plėšo tylą, daužo ledą savo širdyje. Prisipažįsta paauglystėje ieškojęs kitų krantų, naujų kalbų. Norėjęs kiek įmanoma labiau prisiartinti prie nežinomybės, peržengti visus žmogiškuosius pojūčius. Troškęs atsidurti nelytėtame kalno šlaite, kur viską reikėtų atrasti iš naujo. Siekęs pamatyti tai, kas nematoma, išmatuoti tai, kas neišmatuojama. Ryžęsis visokiems išbandymams ir visokioms aukoms, nes vylęsis įžengti ten,

kur niekas niekada nebuvo įžengęs. Tarpais šis bei tas jam pavykdavę. Jis prasiskindavęs kelius į neištyrinėtas žemes niekšybių kaina, dėl kurios nesigaili, kuri jį pastūmėdavo ant bedugnės krašto, bet vėliau paliko vien kartėlį dėl neužbaigtų, netobulų ir galbūt nereikalingų žygių. Šie svaičiojimai mane trikdo, nors ir spėju juose esant dalį tikros tiesos.

Staiga jis prunkšteli. Ir sako man, kad apskritai nevertėjo dėti tiek pastangų tokiam pamišimui pasiekti. Mano žolelių su opiumu ir morfino, kurį jam duodu, „būtų visiškai pakakę“. Paskui beveik iškart vėl nugrimzta į netikėtą apatiją. Šluostau jo kaktą, žliaugiančią prakaitu.

Vėliau, pusiau kliedėdamas, regis, nesąmoningai, sumurma, kad rašė apimtas svaigulio. Trumpomis nušvitimo akimirkomis atrasdavo ištisus pasaulius. Iškart prisimenu vieną jo eilėraštį, kuris vadinosi, atrodo, *Girtas laivas:* Artiūras niekada nebuvo matęs jūros.

Rugpjūčio 1 d., šeštadienis

Šaltis neslūgsta. Mūsų krašte, atvirame visiems vėjams, esančiame pačioje Belgijos pašonėje, tai žiema rugpjūčio mėnesį. Rytais baltuoja šarma, kaip vasarį. Dangus apsitraukęs tokia pilkuma, kokia paprastai pranašauja sniegą. Laukuose, plytinčiuose kiek akys užmato, sunkiai sklaidosi rūkas. Valstiečiai vaikšto apsigobę, bijodami lietaus. Šitą vasarą ilgai prisiminsime.

Artiūras sėdi sode, nepaisydamas žemos temperatūros. Jis dreba. Jo oda pašiurpusi. Gyvaplaukiai ant riešų pasišiaušę. Vienodais laiko tarpais jis smarkiai susipurto ir jo kūnas sukrūpsi, vydamas apėmusį stingulį. Atsistojusi tarpduryje, motina perspėja, kad jis „prisišauks giltinę". Girdžiu, kaip brolis sumurma: „Jau prisišaukiau".

Artiūras demonstratyviai atsisėda ant akmeninio suolo, kurį mėgo Vitalija, nors po liepomis stovi patogesnės kėdės. Akmuo šaldo sėdynę, bet jis tikina nenorįs kitos vietos. Atkakliai tebesėdi ant šio kieto suolo, nors ir maldauju eiti vidun, ir aš spėju, kad taip jis rodo ištikimybę mūsų mirusiai seseriai. Vietos taip pat pririša. Jos – mūsų atmintis.

Pamenu, seseriai mirus Artiūrą kamavo klaikūs galvos skausmai, pykinimas, vėmimas – lygiai kaip dabar. Be jokios abejonės, esti įvykių, paveikiančių kūną labiau negu smūgiai, kurie mums suduodami, ar metastazės, kurios dirba savo šlykštų darbą. Po keleto dienų, mėgindamas išsivaduoti iš nemalštančio skausmo, iš beprotybės, kuri veržėsi į paviršių ir stūmė jį žengti nepataisomą žingsnį, jis nusiskuto galvą. Jam reikėjo nusimesti naštą, reikėjo susibjauroti. Ši provokacija buvo savotiška gedulo išraiška. Kai jis pasirodė pliku pakaušiu, aš netekau žado. Manęs taip ir neapleido siaubas.

Puikiai matau, kad jis mąsto apie ją, sėdėdamas ant mažo akmeninio suolelio. Apie Vitaliją. Ir apie tą akivaizdų dalyką: mes niekada nepamirštame savo mirusiųjų.

O jei ir aš iškeliaučiau į aną pasaulį, ar jis taip pat liūdėtų? Žinoma, ne. Man nenusišypsojo laimė būti

pakirstai pačiame žydėjime. Aš likau gyva ir gyvenau toliau, sekiojau paskui motiną, pasiraičiau rankoves, pasenau pirma laiko, stropiai dariau tai, ko iš manęs buvo tikimasi. Dar ir dabar stengiuosi elgtis kaip pridera. Šis stropumas nenumaldomai stumia mane į patamsius, į šešėlį, o Vitalija priklausė šviesai, ji buvo švytinti. Mirtis tą švytėjimą padarė neblėstantį, įamžino. Aš, be jokios abejonės, esu pasmerkta likti blanki, nematoma. Bet Artiūras neturės progos neliūdėti: jis mirs anksčiau už mane.

Rugpjūčio 2 d., sekmadienis

Gailiuosi dėl žodžių, kuriuos vakar įrašiau šiame dienoraštyje. Šiaip ar taip, jų neišbraukiu. Tie žodžiai – tai irgi aš. Tikrai jaučiau tą baisų kartėlį. Negarbinga būtų tai neigti. Blogis slypi kiekviename iš mūsų, aš tuo tvirtai tikiu. Ir mums reikia su juo kovoti kiekvieną akimirką, be paliovos. Nes tik taip pelnoma vieta rojuje.

Per mišias tylomis prašau Dievo atleidimo. Užmerktas akis nukreipusi į akmenį, klūpodama ant kieto medžio, suglaudusi rankas, meldžiu Jo gailestingumo. Kai pagaliau atsistoju, pamatau spindintį Sidonijos Albinjė žvilgsnį, nukreiptą į mane: atrodo, lyg ji būtų atspėjusi

visas mano begėdystes. Ir mėgintų pasakyti, kad dėl to neturėčiau krimstis.

Grįždama iš bažnyčios Atinji keliu, iš tolo pamatau Artiūrą, vėl sėdintį sode. Laimė, šįryt jis pasirinko žilvičių krėslą. Liepų šakos virpa, praleisdamos saulės spindulius. Jo akys primerktos. Tai galėtų būti rami, maloni valandėlė. Sužalota koja paslėpta po apklotu.

Kelyje pastebiu siluetą, einantį ta pačia kryptimi kaip ir aš, artėjantį prie mūsų sodybos ir pasieksiantį ją greičiau už mane. Artiūras, kurio dėmesį, be abejonės, patraukė to žmogaus žingsnių kaukšėjimas, atsigręžia pažiūrėti, kas ten. Taip, jis tikriausiai išgirdo kojų trepsėjimą į alėjos žemę. Matyt, kažkas bus išėjęs pasivaikščioti. Valstietis šitaip negaištų laiko, jo žingsniai būtų sunkesni ir skubesni. Vaikštinėtojo kontūrai aiškėja žaliame ir mėlyname Ardėnų lauko dekore, kur vasara pagaliau pažėrė spalvų. Jo kūnas gležnas, beveik liesas, drabužiai neįžiūrimi. Jam artėjant siluetas darosi ryškesnis: tai kokių šešiolikos metų jaunuolis susivėlusiais plaukais, nepriekaištingu, lygiu veidu, šviesiomis akimis, nerūpestingas.

Paauglys pastebi krėsle sėdintį Artiūrą. Ir tarsi sulėtina žingsnį. Jis galbūt girdėjo, kad į gimtinę grįžo žmogus iš Afrikos. Kad tas žmogus buvo žymus poetas ir klestintis prekybininkas, o dabar – tik apgailėtinas luošys. Gal jis

ateina paspoksoti, pasidžiaugti mugės reginiu. Bet ne. Reikia pripažinti faktą: vaikinukas, matyt, nežino, kas yra mūsų ligonis. Jo žvilgsnis klausiamai įsminga į jį. Atėjusysis stebeilijasi į Artiūrą kuo naiviausia mina. Beveik pykstu ant jo už tą nekaltą žvilgsnį. Jis nesitraukia. Ir neatrodo išsigandęs.

Dabar jau Artiūras, vis dar nematantis manęs, pradeda jį apžiūrinėti. Bijau, kad jo neužgautų triumfuojanti vaikinuko jaunystė, šešiolikmečio spindesys, trykštanti sveikata. Nuogąstauju, kad nesugniuždytų juos skiriantys metai, bedugnė. Anas dar tik pradeda gyvenimą, o mano brolis jau panašus į senį.

Bet nutinka visai kas kita. Vaikino išvaizda Artiūrui primena, koks jis buvo jo amžiaus: staiga tuo įsitikinu. Vaikštinėjantis jaunuolis it koks vaiduoklis grąžina jį į paauglystę. Tada iš užsiliepsnojusio brolio veido atspėju, kaip pašėlusiai ima daužytis jo širdis, koks skausmas surakina krūtinę.

Vaikinukas taip sulėtina žingsnį, kad dabar atrodo beveik nejudantis. Susizgrimbu, kad pasislėpiau už medžio ir stebiu šią sceną. Galėčiau teigti, jog stengiuosi jiems netrukdyti, bet turiu pripažinti, kad taip darau iš smalsumo, galbūt nesveiko ir, šiaip ar taip, nederamo. Tūnau pasislėpusi nuo jų akių. Ir juos stebiu.

Ūmai aš viską suprantu. Suprantu, kas juos jungia šią valandėlę, – tai geismas, noras suartėti. Jie gokso vienas

priešais kitą susijaudinę ir praradę gėdą, kupini šlykščių geidulių. Artiūras, prikaustytas prie savo krėslo, laukia ir be garso šaukia. Ir iš tiesų, pakaktų menkniekio, žodžio, kad jaunuolis peržengtų tvorą priešais mūsų sodybą ir atsidurtų prie jo. Tada aš išlendu iš savo slėptuvės, staiga pasirodau ir jie abu vienu kartu atsigręžia į mane. Brolio akyse sužaibuoja pyktis, bet jis tučtuojau sušvelnėja ir pasijunta kaltas. Vaikinas nuleidžia galvą ir nusliūkina savo keliu. Galas tam pritrenkiančiam ir drauge smerktinam artumui. Aš padariau tvarką.

Pasuku prie Artiūro, mąstydama apie jo buvusias meiles, kurios mus tiek prikankino ir taip mums pakenkė. Galvoju, kad gyvenimas ir jo duoti išbandymai neištrina jaunystės ydų. Netarusi nė žodžio, einu vidun.

Jau stovėdama tarpduryje nugara į sodą, išgirstu jį sakant: „Su kūno kančia ilgainiui galėčiau apsiprasti, paversti ją savo palydove. Aš ją sutramdysiu, arba ji mane nusineš. Bet prie širdies skausmo niekada nepriprantama. Jis klastingas. Ir niokoja daug labiau. Nesmerk manęs per greitai“. Aš jam nieko neatsakau.

Rugpjūčio 3 d., pirmadienis

Mėginu jam skaityti. Puikiai matau, jog kartais jis nuobodžiauja ir žiūri į dangų pro savo kambario langą,

bet kol nepaprašo liautis, skaitau toliau. Padedu stumti laiką kaip išmanau.

Jis nusikeikia, kai pasiūlau paskaityti poeziją. Šaukia nesutinkąs klausytis tokių niekų. Poezija varo jį į neviltį, kone siutina. Nutuokiu, jog šitaip putodamas jis pyksta ant praeities, nors ir tvirtina nekenčiąs mano parinktų eilėraščių. Kitados „myžo“ ant tokių eilių, tikina jis, ir jei tebeturėtų abi sveikas kojas, be jokios abejonės, atsistotų ir vėl apmyžtų šiuos „kvailus svaičiojimus“. Artiūro panieka vidutiniškumui ir pompastikai nė kiek nesumažėjo. Tai aiškiai parodo jo keiksmai.

Nors man ir nepatinka brolio burnojimai, žeidžiantys ausis, klausausi, kaip jis juos žeria ir jo netildau, nes tai ženklas, kad gyvybė ne visiškai jį apleido.

Mano atnešti romanai jam atrodo pernelyg saldūs, pernelyg moteriški. Jis niekada nemėgo romantizmo. Ir nekenčia tos „vienadienės literatūros“, kurią užmiršti vos perskaitęs. Jis mano, kad Istorija išsaugo tik rimtumą, neviltį ir melancholiją. Lengvumas, anot jo, bus nušluotas. „Rožių vanduo ilgai neišsilaiko, atmintin įsirėžia tik kraujas.“

Kai susitelkiu, pajuntu, kad jis mane stebi. Į ką jisai žiūri? Į mano krutančias lūpas? Porcelianinį odos atspalvį,

kurį drovumas kartais nudažo raudonai? Į šviesias akis, tokias panašias į jo? Valstietės rankas, sugrubusias nuo ūkio darbų? Krūtis, prispaustas kuklios suknelės? Ko jis ieško? Vaikystės, kurią praleidome drauge ir kuri nebuvo tokia jau nelaiminga? Prisiminimų apie kitą moterį, kurią galbūt mylėjo? O gal manyje mato tą, kuri užspaus jam akis?

O jei šiomis skaitymo valandėlėmis rastųsi pirmas tikras mudviejų artumas? Jei jos plonu smailu pieštuku nubrėžtų brolišką ryšį, kurio ligi šiol neturėjome progos pajusti? Jei pažadintų norą pavyti prarastą laiką, nors jo ir negalima pavyti? Jei jos nuramdytų nupjautos kojos maudulį, būtų ne taip jau blogai.

Rugpjūčio 4 d., antradienis

Jau lygiai dvi savaitės, kai laikau jo svirduliuojantį kūną. Šį kenčiantį, nusilpusį kūną nešu savo glėbyje. Prižiūriu jį, keliantį koją iš namų, seku kiekvieną žingsnį; vedu ir lydžiu visur, kur jis nori; padedu grįžti, užlipti ir nulipti laiptais, pašalinu nuo jo vienintelės kojos tako visus spąstus bei kliūtis. Tvarkau jo krėslą, lovą, stalą. Kąsnį po kąsnio priverčiu šį tą suvalgyti. Kišu jam prie lūpų gėrimo puodelius, kad numalšintų troškulį.

Atidžiai seku valandų, minučių tėkmę. Tiksliu laiku paduodu kiekvieną prirašytą mikstūrą: ir kiek kartų per dieną! Ištisas dienas stengiuosi išblaškyti jo mintis, nuvyti liūdesį. Kiauras naktis praleidžiu jo galvūgalyje: norėčiau jį užmigdyti grodama, bet muzika visada verkia. Vidurnaktį jis prašo manęs eiti priskinti migdančių aguonų, ir aš einu. Bijau viena, toli nuo jo. Skubu tamsoje, paskui verdu raminamąją arbatą, kurią jis geria. Ir vėl prasideda nemiga, trunkanti ligi ryto, o kai jis užmiega, aš dar pasilieku šalia ir žiūriu į jį, myliu jį, meldžiuosi, verkiu. O jei auštant išeinu, nors ir nekeldama jokio triukšmo, jis vis tiek iškart atsibunda ir jo balsas, jo brangus balsas, vėl mane pašaukia. Ir aš tučtuojau atbėgu pas jį laiminga, kad galiu dar kuo nors pasitarnauti.

Kas be ko, nesu šventoji. Beje, aš neprašau dėkingumo už tai, ką darau, nes savo atsidavimą laikau normaliu dalyku. Nesitikiu pagyrimų, nelaukiu komplimentų. Niekada neužmirštu, kad mano nuovargis – niekis, palyginti su jo. Mielai nešu savo naštą, kuri visai nesunki, palyginti su jo golgota. Ir apskritai, ką reiškia šios dvi savaitės, kai pagalvoji apie praėjusius kančios mėnesius, apie būsimą kančią? Žinoma, nieko. Arba tiek mažai. Pernelyg mažai.

Aš atlieku savo pareigą, štai ir viskas. Ir žinau, kad atėjus laikui stosiu prieš Dievą nesukdama šalin akių.

Priklaupiu prie Artiūro užrišti tvarsčio, kuris atsivyniojo nuo bigės. Jis sako, kad jokia moteris niekada to nedarė, niekada neklūpojo tokia poza. Pakeliu į jį akis. Rengiuosi parodyti užuojautą, nes manau, kad mano gestas įkvepia jam kilniausius jausmus, ir gailestį, kokį jaustų žmona, dėmesinga jo nelaimei, bet blizgančiose akyse išvystu klastą, gašlumą ir ištvirkėliškus prisiminimus apie nesuskaičiuojamas nuodėmes. Tai turėtų mane supykdyti, tačiau aš užgniaužiu pasibjaurėjimą. Prisimenu, kad nuolanki krikščionė privalo mokėti nešti net sunkiausią naštą ir ištverti jai siunčiamus išmėginimus. Jei brolis ketina patikėti man neįmanomus dalykus, vadinasi, tokia buvo Mūsų Viešpaties valia. Kaip tvarstau kraujuojančią jo žaizdą arba šluostau išmatas, taip nuplausiu ir jo kaltes.

Aš esu moteris, klūpanti prieš nesuprantamybę.

Rašau tai su siaubu. Mat kai kurių tiesų turbūt nedera sakyti. Vėliau reikės viską sunaikinti. Ir perrašyti iš naujo. Meluosiu, kalbėdama apie jį, nes yra tiek daug ką slėpti. Meluosiu vien tam, kad ant mūsų šeimos, ant mūsų vardo nekristų gėda ir nešlovė. Meluosiu tam, kad neužsitrauktume teisėtos Visagalio rūstybės. Pagražinsiu jo istoriją, kad švarus ir be jokios dėmelės pasirodytų būsimosioms kartoms, kurios jį žinos dėl jo poezijos. Išgelbėsiu mus nuo jo niekšybių.

Aš pakylu. Ir stoviu priešais jį. Jis ištaria šiuos žodžius, kurių neakcentuoju: „Nenoriu tau nieko blogo, Izabele. Dėl to gali būti tikra. Jei kartais tave įžeidžiu, tai, patikėk, visai nenorėdamas. Man tai tiesiog išsprūsta. Kai susigriebiu, būna jau per vėlu. Negaliu atitaisyti netakto. Taigi man verčiau neprasižioti, užsisklęsti tyloje. Aš atpratau nuo žodžių. Nebemoku jais naudotis. Be to, moterų mano gyvenime nebuvo. Todėl sutik, kad man sunku kreiptis į moterį, net jei ji – mano sesuo. Šiaip ar taip, tu vienintelė, su kuria galiu kalbėtis. Be tavęs daugiau nieko nėra. Aš turiu tik tave, ar tu šitai supranti? Iš anksto atleisk už visus tuos dalykus, kurių nepajėgia klausytis tavo ausys. Ir pagalvok, kad juos geriau galėtų priimti širdis".

Rugpjūčio 5 d., trečiadienis

Šįryt Artiūras be jokios aiškios priežasties įsigeidžia pasišnekėti. Klausia, ar prisimenu eilėraštį, kurį jis pavadino *Iškankinta širdis.* Atsakau visiškai jo nepamenanti, bet jei padeklamuotų pirmąsias eilutes, galbūt... Pastebimai suirzęs, jis pertraukia mane, dar nebaigusią sakinio. Tęsdamas mintį apgailestauja, kad tada niekas neišgirdo jo gailaus skundo, baisaus ir drauge ironiško prisipažinimo. Sako, jog tais laikais visi tematę vien dailų nekaltą veidą,

giedras akis ir manę, kad tai tik vaiko nesąmonės. Kai kurie net pasijuokė. Jie pasijuokė, ir jis nutilo. Tačiau šiandien, net nemokėdamas kaip reikiant paaiškinti kodėl, jaučia poreikį papasakoti, kas įvyko viename Babilono kareivinių kambaryje tą žydintį tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimt pirmų metų pavasarį ir ką jis aprašė savo eilėraštyje *Iškankinta širdis.* Pernelyg ilgai buvo vienas su savo paslaptimi, su savo akmeniu. Leido tai paslapčiai iškeroti, nes jos nenužudė, kai manė ją atskleidęs. Leido augliui didėti savo viduje. Dabar jam reikia nuo jo išsivaduoti ir pakilti ant savo paties griuvėsių.

Jis tikina jautęs simpatiją komunarams, jų kovai, džiugiam ir teisingam įkarščiui. Todėl ir suartėjęs su jais be baimės. Buvęs lyg jų jaunesnysis brolis. „Tu turėtum suprasti šią brolybės istoriją", – sako jis man.

Iš pradžių į gerkles tekėjo vynas, skambėjo susidaužiami buteliai, liejosi malonių išgertuvių linksmybės. Paskui prasidėjo glaustymasis, nekalti žaidimai, jų rankos glostė jam veidą, pro suplėšytus marškinius slydo ant krūtinės, meiliai lietė kūną. Jis girdėjo juos sakant, kad jis panašus į mergaitę; atrodo, jiems patiko jo persiko spalvos oda, švelnus žvilgsnis, gležnas sudėjimas; jis manė, kad jie jį erzina.

Ir staiga viskas pakrypo kitaip. Jis nežino, kodėl ir kaip. Ūmai jie pašėlo, užsiplieskė, sužiaurėjo. Jų buvo daug, o jis vienas. Jie buvo susijaudinę, ir jis jų neatstūmė. Jie

degė geismu, o jis buvo jiems po ranka. Apsvaigę nuo alkoholio, jie griebė jo pasturgalį ir šešiolikmečio jaunystę. Aidint visuotiniam juokui, jie atėmė jo nekaltybę.

Jis tikina po daugelio metų tebematąs jų veidus, regįs kuo aiškiausiai. Tebegirdįs jų juoką, skambų, šiurkštų, vulgarų kvatojimą, šnopavimą į ausį. Girdįs juos per miegus. Babilono kareivinių kareiviai niekada jo nepaliko. Jie keliauja su juo jau daugiau nei dvidešimt metų. Jie tebėra čia, „nors artinasi paskutinioji".

Žiūriu į savo vargšą nelaimingą brolį netekusi žado iš siaubo, paklaikusi. Jaučiu, kaip per skruostus rieda ašaros. Praveriu burną, bet iš jos neišsprūsta joks garsas. Neatsigręždama išeinu iš kambario.

Aš tamsuolė, vištelė, suprantate? Gavau išsilavinimą, bet nepažįstu vyrų, neišmanau sekso reikalų. Metai bėga, o aš tebesu naivi, skaisti moteris. Patyriau pasaulio žiaurybę, bet išsaugojau nekaltumą, viltį. Aš myliu Dievą ir savo brolį, bet niekada nejaučiau deginančios aistros. Tikiu proto galiomis, bet nieko nežinau apie kūno spėkas.

Artiūras neatsitiktinai pasirinko mane patikėtine. Jis žingsnis po žingsnio eina šia neištyrinėta žeme. Nutuokia, kad aš jam neprieštarausiu. Tik stengiasi per daug neužgauti mano krikščioniško tikėjimo. Jis pasikliauja mano

užuojauta. Ir dangstosi savo kančiomis kaip skydu. Jis niekuo nerizikuoja. Visa rizika tenka man.

Mat dabar atėjo išpažinties laikas. Jis pradeda pasakoti man neįmanomus dalykus. Negaliu šito išvengti. Privalau atlaikyti jo gniuždančią tiesą.

Privalau jį išklausyti. Ir būti sutraiškyta.

Tai paveldas, perdavimas. Artiūras nori perduoti man savo naštą. Kai jis tai padarys, mano šviesiose akyse siautės jo audros. Per mano odą bėgios jo virpuliai. Po mano kūną išplis jo metastazės. Mano gyslomis tekės blogas jo kraujas. Mano atmintin įsirėš jo nusikalstamos meilės, nesibaigiančios klajonės, nesuprantama tyla.

Ar susidorosiu su tuo, kas manęs laukia? Ar prireiks daugelio metų, kol išnirsiu į paviršių? Kiek laiko gyvensiu sulinkusi nuo jo prisipažinimų svorio? Elgsiuosi, kaip pridera mano padėties moteriai, esu išmokyta taip daryti, bet ar po mandagiais žodžiais neslypės amžina pasileidėlė?

Rugpjūčio 6 d., ketvirtadienis

Šiąnakt Artiūras iškrito iš lovos. Mudvi su motina radome jį tysantį ant kambario grindų. Kai pakėlėm, jis atrodė sustingęs, pusiau be sąmonės. Mes taip išsigandome. Mus abi tuo pat metu pažadino šlumštelėjimas. Atbėgome kartu. Ir paguldėme jį į patalą. Aš suėmiau už pažastų, o motina laikė už bigės ir už sveikosios kojos. Nors ir labai sulysęs, jis vis tiek sveria kaip vyras.

Rytą brolis sako nieko neprisimenąs. Matyt, mano nuovirai ne tik sukelia dirbtinę euforiją: nuo jų jis pradeda nebesusivokti aplinkoje ir užmiršta nelaimingus nutikimus. Tačiau atsibudo lyg sudaužytas. Ant kairiojo klubo atsirado violetinė mėlynė. Oda aplink alkūnę nubrozdinta. Paklaikęs jis sviedžia man tokius žodžius: „Vieną dieną mano kūnas bus išmestas į karstą kaip atliekos į šiukšlių dėžę".

Staiga Artiūras susigriebia, kad šiąnakt mačiau jį nuogą, nes miega be jokio drabužėlio. Sarkastišku tonu jis klausia, ką jaučiau, išvydusi jo nuogybę. Iš pradžių tik kažką suniurnu. Bet jis užsispiria kaip išlepintas vaikas ir aš atsakau, kad į jį vos žvilgtelėjau, kad svarbiausia buvo paguldyti jį į lovą, kad per skubėjimą apie nieką daugiau negalvojau. Kadangi jis manim netiki, pareiškiu, jog

brolio kūnas – ne vyro kūnas ir aš jo tokiu nelaikau. Tai ne svetimas kūnas. Tačiau jam aiškiai norisi išpešti, kad mane, nieko nežinančią apie glamones, galėjo sujaudinti jo nuogybė. Tada aš pirmąkart iš tiesų pasišiaušiu. Susikryžiavusi ant krūtinės rankas, įžūliai dėbsodama į jį, atšaunu: „Kokie gali būti geiduliai matant luošį". Pats prisiprašė. Ir Artiūras, užsimanęs pavaliūkauti, gauna šią frazę kaip kumščio smūgį į paširdžius.

Žinoma, aš pasigailiu savo žodžių vos juos ištarusi, lemenu, kad norėjau pasakyti visai ne tai, kad jis pats prispyrė mane prie sienos, kad mano posakis buvo nevykęs ir neatspindėjo mano minčių. Bet viskas veltui, blogis jau padarytas. Tą akimirką tarpduryje pastebime motiną ir spėjame, jog ji girdėjo mūsų pokalbį, nepraleido nė trupinėlio. Man bjauru tai pripažinti, bet ji, regis, mėgaujasi šia gryno žiaurumo valandėle – tai liudija šaltas kaip metalas jos žvilgsnis. Artiūras patvirtina mano baisią intuiciją sviesdamas: „Tai mūsų šeimoje įprasta, ar ne, piktumas – būdingiausias mūsų visų bruožas".

Ir kiaurą dieną daugiau nepraveria burnos.

Nepajėgiu užmiršti jo vakarykštės išpažinties, prieš akis tebestovi žiaurybė, kurios auka jis tapo ir kurios aš nemačiau, nemokėjau pamatyti. Mane kankina kaltė. O

šio ryto epizodas dar labiau liūdina. Nekalbu jau, kad jam pakilo temperatūra. Aš paprasta moteris: nuojauta kužda, kad neišsipainiosiu iš visų šių nelaimių.

Rugpjūčio 7 d., penktadienis

Pirmiausia tave sustingdo sausas, garsus, netikėtas trinktelėjimas, tvirtina jis. Iš pradžių užgaunami ausų būgneliai, tą organą pirmiausia pasiekia brutalumas, nudiegia skausmas. Paskui į šnerves muša tvaikas, degėsių tvaikas, graužiantis, verčiantis nusisukti. Nors tai tik kibirkštėlė, bet atrodo kaip tikras, viską ryjantis gaisras, milžiniškas gaisras, įsiplieskęs per dalį sekundės. Mat viskas nutinka labai greitai. Nespėji nė susigaudyti. Paskui akis aptraukia raudonis, ryškus, tekantis, kruvinas raudonis – it gyvasties syvai, bėgantys, plūstantys iš kūno, ir nieko negali padaryti, kad juos sulaikytum. Sužalotą vietą, atvirą žaizdą nusmelkia paskiausiai. Sužeistą riešą, prakiurdytą odą ima skaudėti jau po visko. Tokia tvarka išsirikiavusios kančios.

Artiūras pasakoja, ir aš juo tikiu. Artiūras pasakoja, ir aš seku paskui jį į miestą, kuris vadinamas Briuseliu, į viešbučio kambarį Aludarių gatvės kampe. Matau prisigėrusį vyriškį. Matau jo kvaitulį, pagiežą, neviltį. Matau Artiūrą, kuris iš jo tyčiojasi, šaiposi iš jo sielvarto. Matau vyriškį,

grasinantį mano broliui ginklu, rėkiantį, kad šaus, ir galop paleidžiantį du šūvius.

Šįryt Artiūras ilgai žiūri į savo riešą. Apžiūrinėja randą, bjaurią žymę, pratęsiančią venas. Jis sako: „Mudu su mirtim esame seni pažįstami, ar ne?“

O aš nepajėgiu užgniaužti pasišlykštėjimo grimasos. Mane pykina. Aš tikrai nuo nieko nebūsiu apsaugota. Turėsiu viską išklausyti. Nuo šiol toks mano darbas. Norėčiau išeiti iš kambario, bet pasilieku: mirštančiajam neatsukama nugara.

Aš taip pat turiu prisiminimų, bet jie kitokie. Pamenu, jis buvo puikus mokinys, keliantis mokytojų susižavėjimą, o jo graikų ir lotynų kalbos rašiniai kasmet pelnydavo pirmąsias premijas. Pamenu, jis buvo paklusnus sūnus, leidęs motinai puoselėti didžiausias viltis, kol dar nebuvo pradėjęs bėgioti iš namų, nutolęs nuo saviškių. Pamenu tą pašaipią šypseną, mėlynų akių spindesį, vylių, džiaugsmingo rytojaus pažadą. Pamenu, jis rašydavo eiles, kurios laikomos nuostabiomis ir apie kurias aš nieko neišmanau, kurdavo paslaptis, kurios mane kerėdavo kaip stebuklinės pasakos. Pamenu, jis išvyko užkariauti Paryžiaus kupinas pasitikėjimo, bet be jokios arogancijos, kartais sugrįždavo varganas ir apgailėtinas, o išvažiuodamas ar sugrįždamas kiekvienąsyk mane apka-

bindavo. Taip, aš pamenu jo apkabinimus. Pamenu, kai kada susirinkdavo visa šeima, kaip tais tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimt penktaisiais, per Naujuosius metus, – tą vakarą visi buvo laimingi prie ugnies, deginančios veidus ir rankas. Pamenu, jis siųsdavo man atvirukus iš nežinomų šalių, parveždavo dovanų iš gausių kelionių, rodydavo tokį dėmesį, kokio niekas niekada nėra rodęs. Pamenu, jis mėgino dorai užsidirbti pragyvenimui po dangumi, kuris anaiptol nebuvo gailestingas, mėgino tapti geru žmogumi nesvetinguose kraštuose. Ir galop pamenu frazę, ištartą, kai buvau dar vaikas: „Pažinęs laisvę, kaip gali jos atsižadėti?“ Aš neužmiršau. Šias valandėles ir prisiminsiu, kai ateis laikas suvesti sąskaitas.

Vis dėlto turiu sąžiningai prisipažinti, kad, savaime suprantama, pamenu ir apgailėtiną jo sugrįžimą į Rošą po minėtos Belgijos dramos. Tada man buvo trylika metų. Brolis įgriuvo tikra to žodžio prasme. Matau jį susmukusį virtuvėje ant kėdės, nusvarinusį rankas, tarpais tampomą spazmų, purtomą raudos. Jis buvo baisiai sutrikęs, apimtas gniuždančio jaudulio. Dar ir dabar girdžiu jį šnabždant: „O Verlenai, Verlenai!“ Net trylikametė mergaitė šitai supranta, užtikrinu jus.

Reikia pasakyti, trisdešimtmetė moteris, kuria ta mergaitė tapo, negalėtų pateisinti praeities klaidų ir atleisti kaltes,

kurios buvo padarytos. Taip, aš dar sykį kartoju: kai ateis laikas atiduoti Artiūro gyvenimą tiems, kurie norės apie jį sužinoti, paprašys ataskaitų ir pareikalaus smulkmenų, teks atskirti grūdus nuo pelų, trinti, rauti. Teks prigalvoti melagysčių, kurios būtų panašios į tiesą.

Rugpjūčio 9 d., sekmadienis

Motinos šaltumas – tikra paslaptis. Sunkiai įmenama mįslė.

Iš tiesų motina negali nežinoti apie Artiūro neuralgijas. Negali nežinoti, kad liga progresuoja, nors koja ir amputuota. Negali negirdėti sūnaus dejonių, gargaliavimų, pykčio priepuolių, depresijų. Keista, tačiau ji laikosi per atstumą, lyg nepasitikėtų, bet kuo gi nepasitikėti? Tas atstumas panašus į abejingumą, arba dar blogiau, į panieką.

Kartais ji kiaurą dieną neužsuka į sūnaus kambarį jo aplankyti, net nepasiteirauja, kaip jis jaučiasi. Tada išeina į darbą vos prašvitus, tylutėliai, ir grįžta vakare jau sutemus sverdėdama iš nuovargio. Sako nenorinti jam trukdyti, nes dar esą per anksti ar jau per vėlu, reikią leisti jam miegoti, nors ji puikiai žino, kad jį kamuoja nemiga. Ji jo nebijo, ji nebijo nieko. Tai tada kodėl?

Kartais ji stovi tarpduryje ir neina į kambarį. Taip, ji stovi ant slenksčio susikryžiavusi rankas, sustingusi, nebyli. Norėtume, kad ji sujudėtų, žengtų žingsnį, bet ne: ji stūkso it stabas, it suakmenėjusi, tarytum nematoma jėga neleistų jai nė krustelėti. Jos akys uždengtos šydu, aptrauktos lengva migla.

Artiūro žvilgsnis tada pasidaro maldaujamas, nors jis ir neigtų šiuos mano žodžius. Esu tikra, jis norėtų, kad ji įeitų, kad atsisėstų ant jo lovos, paklaustų, kaip sekasi, pasiūlytų lėkštę sriubos, darytų bet ką, tik neužsisklęstų šioje tyloje, atsikratytų šio nepaaiškinamo santūrumo. Kadangi jis toks pat išdidus kaip ir ji, toks pat pasipūtęs, tai užmerkia akis ir nusigręžia, o ji nueina į virtuvę ir mes girdime, kaip triūsia ten ištisas valandas, tik ką gi veikia?

Sakytum ji kapituliavo prieš tai, ką laiko neišvengiamybe, ir verčiau tyli, negu tai pripažįsta. Sakytum mėgina apsaugoti Artiūrą nuo nuosprendžio, kurį dievai jam paskelbė. Gal ši bežadė poza – tik užuojauta, būdas jį apginti. Aš tuo tikėjau. Bet dabar pradedu abejoti.

Man regis, toks elgesys nejautrus. Žinoma, Kiuifai nerodo savo jausmų, aš tai jau sakiau. Bet šis „drovumas“ visko nepaaiškina. Tokio abejingumo negalima

pateisinti jos garsiuoju santūrumu. Tai kažkas kita, galbūt atsižadėjimas, pralaimėjimo pripažinimas.

Arba kartėlis. Tarytum vaikai būtų atsakingi už viltis, kurių jie nepateisino. Tarytum būtų baudžiami, kad netapo tuo, kuo tėvai tikėjosi. Tai būtų baisu. Tai būtų nedovanotinas nežmoniškumas. Nenorėčiau tuo įtarti moters, kuri savo gyvenimą pavedė Mūsų Viešpaties globai.

O gal ji nugirdo kai kurias sūnaus išpažintis. Mat kartais jaučiame, kad ji klaidžioja aplinkui, tyko už durų arba net šnipinėja, įtempia ausis laukuose, kai mes sėdime sode, o kai galop ją pastebime, nežinom, nuo kada ji į mus žiūri ir mūsų klausosi. Motina – negailestinga sergėtoja. Ji nesutiks, kad aš leisčiausi užliūliuojama Artiūro istorijų, kurias ji taip dažnai vadino paistalais. Jeigu reikės, ji užtvers klystkelius, neleis jam manęs ištvirkinti. Motina visada manė, kad jis pats kaltas dėl savo nelaimių. Ir padarys viską, kad apsaugotų mane nuo užkrato.

Nejau tie veriantys žvilgsniai būtų priekaištai? Nejau tas į akis krintantis nuovargis išduotų susierzinimą? Nejau tos apatiškos grimasos reikštų įsisenėjusią pagiežą? Nejau tie pečių truktelėjimai būtų tokie pat, kokiais ji sutikdavo Artiūrą, kai jis susigėdęs grįždavo iš pasivaikščiojimų po poetų pasaulį? Nejau motina ir sūnus

vaidina paskutinį veiksmą mūšio, prasidėjusio prieš dvidešimt metų?

Teisybė, Artiūras taip pat nerodo didelių pastangų. Matyt, jis neieško dialogo. Kaskart nutaiso užsispyrėlišką miną, kai ji retsykiais pas jį užsuka. Veidas pasidaro ledinis. Galiausiai juodu supanašės taip, kaip niekada nė nemanė.

Broliui aš randu pateisinimų. Visų pirma, kitokio jo ir nepažinojau, kaip tik paniurusį, maištaujantį. Kodėl jis turėtų pasikeisti? Žmogus nesikeičia. Nesitikiu, kad jis būtų malonus, geras: niekada toks nebuvo. Antra, ligoniai turi tokių pasiteisinimų, kokių sveikieji negali įvertinti.

Rugpjūčio 10 d., pirmadienis

Pažvelkite į driskius, prakeiktuosius, pasaulio užmirštus, prastai sudėtus, alkoholio sugraužtus, darbų susuktus, nesibaigiančios žiemos susendintus žmones; pažvelkite į veidmainius, pikčiurnas, pašaipūnus, godišius, grėsmingų akių moteris, tylius ir kantrius vyrus; pažvelkite į juos, einančius prie lovos, kaip einama į spektaklį arba į kapines. Iš pradžių jie mažumėlę dvejojo, nežinojo,

ar nereikėtų baimintis sugrįžusio savo krašto sūnaus, nedrįso rodytis. O dabar traukia ištisa procesija, nes tikriausiai išgirdo kalbas, kad šitai verta pamatyti. Tai nesibaigiantis, nepadorus baletas. Vieni ateina pasiklausyti pasakojimų apie keliones po Afriką, kiti paspoksoti į jo įdegusį veidą, nupjautą koją; vieni nori išgirsti apie tolimas šalis, kurios padeda bent valandėlei užmiršti kasdienius rūpesčius, kiti pasverti jo išgyvenimo šansus ir išmatuoti ūkį, kuris greitai gal bus parduodamas; vieni pasivogti trupučio saulės, kiti pauostyti mirties kvapo.

Aš jų neskiriu: man jie – viena visuma, magma, masė. Man jie visi vienodi: visų tokie pat murzini ir atšiaurūs veidai, tokia pat sunki ir amžina našta, toks pat nuolankus įniršis, tokia pat užkonservuota neapykanta, tokia pat neišsklaidoma neviltis.

Stebiu brolį, kuris susidomėjęs žaidžia šį žaidimą: rodo tai, ką jie nori pamatyti, seka jiems abisinų pasakas, skaito dykumų knygą, tikina, neva Mezos krantai tęsiasi ligi vandenyno, guodžiasi dėl savo kančių ir praneša apie greitą mirtį, pateikia šią žinią it atsisveikinimo puokštę, kurią jie priima nė nemirktelėję. Ir išeina patenkinti, laimingi, pasisotinę.

Prieš išeidami visada su manim atsisveikina, ištiesia dideles rankas, parodo simpatiją, jau ruošdamiesi reikšti užuojautą, nusiminę palinguoja galva ir tyliai paburnoja ant negailestingos lemties.

Esu tikra, kad pagaliau išsinešdinę jie šnekasi tarpusavyje, kelia akis į dangų dėdamiesi šventuoliais, gailisi mūsų be jokio nuoširdumo, taikosi į mūsų turtą, o pabaigoje, po įprastinių atsargių gražbylysčių, ima tyčiotis iš mūsų ligonio paliegimo teigdami, jog jis to paliegimo nusipelnė. Jiems Artiūras, be jokios abejonės, liko parijas, valkata, kuris spjaudė jiems į veidus. Jie jam nieko neatleis.

Brolis visada baisėjosi valstiečiais, jie jam kėlė tik pasibjaurėjimą. Dabar jie sulaukė tinkamo laiko ir atsimokės jam tuo pačiu. Jų banalios šypsenos prastai slepia norą atsirevanšuoti.

Artiūras stebisi, kad ši procesija mane taip erzina. Jis mane laiko „tokia gera, tokia kilnia". Be to, jis įsitikinęs, jog tuos apsilankymus organizuoju aš, taip mėgindama išsklaidyti jo nuobodulį. Kai atsakau, kad nieko panašaus, kad tie nevykę kortežai ir šlykštūs maskaradai man nepakenčiami, jis ilgai žiūri į mane vis plačiau šypsodamasis, paskui taria: "Bet juk tu pavyduliauji, garbės žodis".

Rugpjūčio 11 d., antradienis

Kiaurą naktį galvojau apie tą priekaištą dėl pavydo. Nesudėjau nė bluosto. Šį rytą esu priversta pripažinti, kad Artiūras ne visiškai klydo. Nepaneigsi, aš savininkiška. Šį turėjimo instinktą tikriausiai paveldėjau iš motinos. Bet man nesvarbu daiktai, man rūpi tik brolis, nuo kurio buvau atskirta vos įžengusi į jaunystę ir niekaip negalėjau tam pasipriešinti. Dabar, kai jis man grąžintas, noriu jo sau vienai. Juk čia nėra nieko smerktina, tiesa?

Taip, aš nė už ką nenoriu juo dalytis, ypač su žmonėmis, kurie apie jį nieko nežino, tik girdėjo apie jo išdaigas, kurie dėl jo niekada nieko nepadarė, tik piktinosi jo pokštais, kurie jam svetimi, tik juos vilioja kraujo kvapas.

Beje, pas mus plūsta ne vien kaimynai: nepažįstami žmonės ateina iš toli jo pasiklausyti, kai jau sutemsta, kai jis būna užsnūdęs neramiu miegu, trikdomu kliedesių ir košmarų. Jo istorija pasklido po visą kraštą, ir kai kurie leidžiasi į kelionę paslapčiomis, norėdami patikrinti, ar juos pasiekę gandai teisingi. Jie plaukia iš visur. Skuba pasiklausyti jo aimanų, gargaliavimo, dejonių. Matyt, juos domina pasakos apie Rytus, auksą,

smėlį, saulės kaitrą, negrus, ginklus, pasakos, kurias jis seka mažai ką suvokdamas, pusiau be sąmonės. Kai kuriais vakarais regime jų šešėlius, piešiančius ant mūsų sodybos sienų pamėkliškas formas. Girdime po jų kojomis treškant šakas, girgždant akmenėlius. Jie tūno čia, pasislėpę tamsoje, ir šnipinėja mano vargšą brolį, tyko jo klejojimų, jaučiasi kaip teatre, mat sužinojo, kad mano narkotikai keistai veikia, ir stengiasi ničnieko nepražiopsoti. Tikriausiai jie tūžta, girdėdami jo keiksmus, žegnojasi, kai jo piktžodžiavimai pasiekia jų tyras ausis, rūstauja. Tačiau tebelindi už krūmų, kiūto užsimerkę, lydi jį kelionėse. Rytą randame jų pėdsakus, įsispaudusius purvinoje žemėje po jo langais.

Artiūras apie visa tai nieko nežino. Kam jam sakyti? Tie pamaivos kelia tik panieką ir pasišlykštėjimą. Mano pavydas taip pat lyg siena saugo jį nuo tų maitvanagių.

Pagaliau yra ir paskutinis paaiškinimas: jei mums liko nedaug laiko, neverta jo eikvoti veltui, švaistyti. Akimirkos, praleistos dviese, neįkainojamos, nes jos gali būti retos. Mūsų iš naujo atrastas artumas gali neilgai trukti.

Rugpjūčio 12 d., trečiadienis

Sidonija Albinjė – vienintelė būtybė, į kurios atėjimą žiūriu be nepasitikėjimo, be atkarumo. Ji atslenka tyliai, aš ją vos pastebiu. Ji niekada neužeina į mūsų namus. Sustoja prie užtvaros ant kelio į sodybą. Ir nežymiai man pamoja. Jos ranka vos kilsteli. Dėl tokio judesių taupumo reumatas niekuo dėtas – tiesiog ji santūri, atsargi. Tada aš pasuku jos link. Nueinu pas ją.

Mudvi truputį pasišnekame. Žodžius ji irgi taupo. Ne taip, kaip mano motina, kuri niekada neatsikrato šykštumo, o kaip tos orios moterys, kurios verčiau patyli, kai neturi ko pasakyti. Tačiau jos mintys visada giedros. Nors kojos kartais ją apvilia, protas dar niekada nėra iškrėtęs jai kiaulystės.

Kai pasiūlau nueiti pasisveikinti su Artiūru, ji visada mandagiai atsisako. Ne todėl, kad bijotų pasirodyti įkyri, o todėl, kad jai ne paslaptis, kokį skausmingą reginį išvystų. Ji nestokoja drąsos, bet jos gera atmintis, štai ir viskas. Ji žino, kokie būna sužaloti kūnai.

Sidonija žiūri į mane su begaliniu gerumu, nuo kurio man ima drebėti apatinė lūpa, akis aptraukia migla. Numanau, ką ji galėtų man papasakoti, ką pasilieka sau vienai. Nesu pasirengusi išklausyti to, ką ji tariasi supratusi jau seniai. Jos ranka ilgai guli ant mano rankos, mažytė,

susiraukšlėjusi rankelė, išvagota violetinių gyslų, ant mano pieno baltumo rankos.

Mums, sujungtoms nelaimę patyrusių žmonių bendryste, žodžiai nereikalingi.

Paskui ji apsisuka ir nueina. Aš žiūriu, kaip ji klibikščiuoja, apsivilkusi juoda suknele. Amžiams įsimenu jos šlubčiojimą šios žemės keliu.

Rugpjūčio 13 d., ketvirtadienis

Šiandien atėjo laiškas iš Arabijos. Prireikė daugiau nei keturių savaičių, kol jis mus pasiekė. Skaitau jį Artiūrui, jo akys dega. B. praneša savo naujienas. Rašo, kad jo reikalai prasti, kad Afrikoje pasidarė nebeįmanoma verstis prekyba, kad ten klesti slapčiausios spekuliacijos, kad reikia nuolat kovoti su inercija ir kvailumu, kad jis išeikvos visas jėgas šioje pralaimėtoje kovoje. Sako, jog jam labai trūksta Prancūzijos, jau vien rašyti prancūzišką adresą ant siunčiamo laiško – didelis džiaugsmas. Tačiau Artiūras mane patikina, kad B. nė už ką negalėtų palikti Abisinijos, kad jis amžiams pasidavė tos šalies kerams, jos pražūtingai magijai. Brolis taip pat neabejoja, jog B. verčiau visada bus kažkas tenai, negu niekas čia. Jeigu jau taip seniai iškeliavo į kitą žemyną ir ligi šiol negrįžo, tai tik todėl, kad jo gyvenimas, nors ir labai sekinantis, labai pavojingas,

smarkiai pranoksta tą, kuris jam buvo pažadėtas, jei būtų likęs metropolijoje. Jį ten laiko ne saulė, o galia ir pinigai, kartais lengvai uždirbami.

Šis laiškas Artiūrui atgaivino prisiminimus apie Bubasos drėgmę, kai jį pakirto karštinė, apie lėtas ekspedicijas, kurias vedė į Somalio dykumą, apie ūmai įsiplieskusį maištą, kurį iš arti matė Harare. Paslapčia jis prisimena ir juodaodžių žmonių žvilgsnius, nežmonišką vienatvę, užsispyrimą pasiekti mažai tikėtinas oazes ir išmėginti ten abejotiną laimę. Jam prieš akis vėl praslenka tūkstančiai kilometrų, kuriuos sukorė pėsčias arba raitas ant arklio, sausringos žemės, uolos ir smėlis, laukiniai, nesvetingi krantai.

Su laišku grįžta ir prisiminimai apie draugus. Vadinasi, yra žmonių, kurie jį dar ne visiškai užmiršo, kurie galbūt dar kalba apie jį, teberegi jo liekną baltą siluetą, saugo paslaptį, atmieštą baime ir susižavėjimu. Vadinasi, jis pergyveno savo dingimą. Jis dar ne visiškai miręs.

Keista, prisipažįsta jis man, kad pelnė kai kurių žmonių simpatiją. Jis taip greit atsuko jiems nugarą, nusprendė gyventi be jų ir nustojo jais rūpintis. Jo ryšiai Afrikoje daugiausiai buvo dalykiniai, profesiniai, priverstiniai. Jei būtų galėjęs, puikiausiai būtų išsivertęs ir be jų. Bet, nors

ir buvo abejingas gyviesiems, nors nuo visų be išimties laikėsi nuošaliai, kai kurie, tarp jų ir geraširdis B., savotiškai prie jo prisirišo, pajuto kažkokį beveik nenusakomą jausmą, kuris juos pastūmėjo prie jo. Iš tiesų dažniausiai įspūdį jiems padarydavo jo atsparumas blogiui; jo neregėtas ryžtas ir atkaklumas kėlė pagarbą. Aš manau, be viso kito, jie pasidavė jo kerams. Neatsispyrė jo žvilgsnio magnetizmui, amžinam jaunatviškumui, žavesiui, niekada taip ir neišblėsusiam, dar ir šiandien pastebimam patale, kuriame jis guli.

Atkaklumo Artiūras taip pat neprarado. Kovotojo atkaklumo, verčiančio ligą jį gerbti.

Rugpjūčio 14 d., penktadienis

Aš absoliučiai nežinau, ką reiškia išvažiuoti iš savo šalies, atsiplėšti nuo savo žemės. Likau čia įaugusi šaknimis kaip tie šimtamečiai medžiai, nejudrūs ir raminantys, kurių siluetai matyti pro langų išpjovas. Nepakrutėjau iš vietos. Šis pasyvumas ir sąstingis – tai mano gyvenimas. Aš jo nepakeisiu.

Šie namai, kuriuose rašau, – mano. Aš juos paveldėsiu. Be abejonės, juose ir numirsiu. Manęs tai negąsdina.

Apskritai, aš nieko kito ir netroškau, tik tylos, ramybės, stabilumo. Kartais šitai turėdavau.

Išvykti nelengva, nes tai nėra natūralu.

Išvykimas – tai savotiškas išrovimas, amputacija. Nutraukti ryšius žiauru. Išvažiavęs iš tėvynės, neišvengiamai prarandi dalį savęs.

Ne, išsiskirti su jaunyste ne taip paprasta.

Žinau, kad Artiūrui reikėjo drąsos išsikinkyti iš šito vežimo. Ir nevilties. Man niekada nepakako nei viena, nei kita.

Labiausiai pažinojau jį kaip klajūną. Brolis tikino esąs laisvas. Ir dar jis buvo žmogus be šaknų, tremtinys, emigrantas.

Pasprukęs virsdavo pabėgėliu, prisiglaudusiu tose teritorijose, kurios sutikdavo jį priimti. Kuriame gi iš tų kraštų jis jautėsi „kaip namuose“?

Saulė jam buvo vienintelė gairė. Galiausiai į ją jis ir atsigręš.

Kiek kilometrų jis įveikė? Kiek kelių išvaikščiojo? Kiek žemių mindžiojo jo kojos? Kiek veidų jis sutiko? Bet saulė visada buvo ta pati.

Matau, kad sėdėdamas apleistame sode, apaugusiame erškėčiais ir vijokliais, perkirstame žemyn einančio tako, jis prisimena tremties vietas.

Rugpjūčio 16 d., sekmadienis

Nors Artiūras retsykiais leidžia suprasti, kad dabar jis mažiau nutolęs nuo Dievo nei buvo, vis dėlto ryžtingai atmeta kvietimą prisijungti prie mano maldų. Vakar jis griežtai atsisakė dalyvauti Žolinių šventėje ir net galvoti apie Mergelę Mariją, o šiandien pasiskundė, kad bigė mėtanti jį į šalis ir taip skaudanti, jog jis nepajėgiąs atsikelti iš lovos ir eiti į mišias. Aš nesispiriu, nes šis argumentas nenuginčijamas, bet numanau, kad tai tik melagingas pasiteisinimas. Nors ir stengiasi neužgauti mano religinių jausmų, nors kartais pakursto viltį, kad atsigręš į Dievą, jis tebėra nepataisomas netikėlis, baisus nenaudėlis, tampęs kunigus už sutanos, piktžodžiaujantis paauglys, nesutikdavęs persižegnoti prieš nukryžiuotąjį Kristų, pirklys, „Biblijos tauškalus“ atremdavęs sveiku prekeivio protu. Todėl aš viena dalyvauju rytmetinėse pamaldose. Grįžusi namo, randu jį lyg per stebuklą pakilusį iš patalo ir kenčiantį ne labiau nei paprastai. Jis nusišypso man kaip sąmokslininkas ir tarsteli, kad gerasis Dievulis tikriausiai neapsidžiaugtų, jei jį trukdytų šlubčiojantis luošys.

Rugpjūčio 18 d., antradienis

Artiūras stebi vėjo dvelksmą, virpinantį saulėgrąžų laukus. Jis, kaip ir aš, mato, kad dideli geltoni žiedai jau pradėjo suktis ir linkti prie žemės, kur greitai supus. Jų žiedlapiai šiek tiek apdegę, šiek tiek sukietėję. Jis, kaip ir aš, norėtų sulaikyti šią netikrą vasarą, jau suvisai besibaigiančią, šią baltą šaltą saulę, skleidžiančią ant kelių ryškią šviesą, nešildančią praeivių. Atitolinti laiką, kai tikrai prasidės blogi orai, nesiliaujančių lietų ir grėsmingo dangaus metas. Žvilgsnis, atsiplėšęs nuo žiedų ir nukrypęs nuokalnėn už mūsų sodybos, už vielinių tvorų ir sienelių, ir jam, ir man perveria širdį.

Ir štai šis draskantis liūdesys sugrąžina jį į kitą rugpjūtį, kai jam buvo beveik šešiolika metų. Į tą rugpjūtį, kai pirmąkart pabėgo iš namų. Šovė į galvą, ir sėdo į pirmą pasitaikiusį traukinį, važiuojantį į Paryžių, apie kurį seniai svajojo. Paryžiuje dar tikriausiai švietė saulė, o Šarlevilyje Mezos vandenys jau buvo drumzlini.

Tai buvo vaikiškas poelgis. Dovanotinas poelgis. Bet traukinio kontrolieriai į jį žiūrėjo kitaip. Jie privertė Artiūrą išlipti iš vagono pamatę, kad jis važiuoja be bilieto. Kadangi įžūli kontrolierių laikysena jį sunervino ir jis sviedė paties susigalvotą keiksmažodį, jie nedvejodami atidavė

bernioką žandarams, kurie jį apkvaišusį nugabeno į niūrią Maza areštinę.

Iš trumpo pabuvimo tarp to baisaus kalėjimo sienų Artiūras išsaugojo labai aiškų, labai konkretų nelaisvės ir dusulio prisiminimą. Tas įkalinimas jam pasirodė tamsesnis už pačią naktį. Jam būtų buvę kur kas lengviau netekti gyvybės negu laisvės. Tenai jis ir prisiekė amžiams atsikratyti bet kokio vergiškumo.

Tada parašė laišką savo mylimam mokytojui Izambarui maldaudamas, kad šis atvažiuotų jo išgelbėti. Taip, išgelbėti. Jei Izambaras nebūtų pasirūpinęs Artiūro išlaisvinimu, jis tikriausiai būtų miręs, tvirtina man brolis.

Vien nuo šios minties jo veide atsiranda liūdna šypsena, jis ir toliau klaidžioja žvilgsniu po gretimus laukus ir tolumoje pamato pilką Vonko stoties formą. Esu tikra, jis ir vėl svajoja apie keliones, apie jaunystę, jos kvailystes, norą atsidurti kitur, galimybę pabėgti nuo šio nesibaigiančio rudens. Jis tebesišypso, bet akių kampučiuose blizga ašaros.

Parsiradęs namo, jis skuba atsikratyti dirbtinės kojos, bet tik susižeidžia ir ima kraujuoti. Dirželiai neklauso, rankos nervingai dreba, gyslos išpampsta, kvėpavimas pagreitėja, visą kūną varsto it peiliais. Kai dirželiai pagaliau atsisega, jis nusviedžia iš medžio ir odos pagamintą protezą į kitą

kambario galą. Nesilankstanti koja trenkiasi į sieną klaikiai bildėdama ir nukrinta prie grindjuostės. Artiūras slopina raudą, veidu įsikniaubęs į pagalvę. Atvira žaizda išteplioja paklodes. Neapsakomai prislėgtas jis prisimena, kad daugiau niekada nebėgios.

Virtuvėje, apačioje, nors ir išgirdusi triukšmą, motina nė nepasijudino. Ji neatbėgo paklausti, kas atsitiko. Turi svarbesnių darbų. Blizgina varinius rykus.

Rugpjūčio 19 d., trečiadienis

Rošo aukštupyje, pačiame niekieno teritorijos viduryje, prie kelio į Atinji, dar tebestovi kavinukė, kurioje Artiūras mėgdavo lankytis jaunystėje. Taip jau yra: mūsų krašte kaip benamių šunų privisę tavernų, kur žmonės mielai išlenkia stiklinaitę džino už vieną su arba porą pintų flamandiško alaus. Jose paprastai nebūna absento, į kurį įjunkę paryžiečiai. Tokiose įstaigose Artiūras išmoko svaigintis, bukai kiurksoti žiemos vakarais, tenai priprato prie mišrių kompanijų šutros, apšnerkštų stalų jukinio, minkštų suolų, garsiai rėkalojamų žodžių, kad kiti juos išgirstų, nešvankių juokų, blausių atšvaitų aprasojusiuose stikluose. Šįryt jis man prisipažįsta, kad dabar, laukdamas atomazgos, jis gailauja tų perpildytų, prirūkytų vietų, kur

bet kas galėdavo nutikti ir laikas vos slinkdavo. Brolis taip pat papasakoja, kad kartą vienoje tokių kavinių, išgėręs daugiau nei paprastai, jis įsmeigė peilį Verlenui į delną. Verlenas tvirtino aklai juo pasitikįs: todėl ir nepastebėjo kertamo smūgio.

Šie žodžiai aidi manyje ligi pat vakaro: jis nepastebėjo kertamo smūgio.

Rugpjūčio 20 d., ketvirtadienis

Šįryt, mano paprašytas, mus aplanko daktaras Bodjė. Noriu, kad jis apžiūrėtų Artiūro žaizdą, sudraskytą odą, nupjautą koją. Kraujas sukrešėjo dideliais šašais, bet daiktais matyti gyva mėsa. Brolis meta į mane niūrų žvilgsnį, priekaištingą ir drauge maldaujamą, matydamas senuką įeinant į jo kambarį ir dedant juodą odinį lagaminėlį ant lovos krašto be jokios atodairos, kaip užkariautoje teritorijoje. Jis niekada nepasikliovė daktarais, tikėjo tik savo laiminga žvaigžde, nes turėjo ne vieną progą išmatuoti kūno galimybes ir priversti atlikti žygdarbius, kuriuos tas kūnas gali, arba veikiau galėjo, nuveikti. Be to, jam nepatinka nelaukti vizitai. O, svarbiausia, mano galva, tai, kad jis nemėgsta užuojautos kupiname gydytojo veide perskaityti ir su mįslingais atodūsiais išgirsti apie savo

nuopuolį. Bet aš jį gydysiu, net ir prieš jo valią. Nė už ką neleisiu jam numirti nieko nedarydama, nė už ką neleisiu, kad mus graužtų abejonės ar prislėgtų skausmas, kuriam nesipriešiname. Veltui Artiūras ginčijasi puikiausiai galįs kovoti vienas, keletas medicininių priemonių dar niekada nepakenkė. Stebiu, kaip daktaras klauso, čiupinėja, varto brolį. Nežinia, ar jis stengiasi įminti mįslę, ar maigo mėsą. Jis elgiasi ir kaip policininkas, ir kaip mėsininkas – štai ką aš galvoju. Galiausiai daktaras susirenka įrankius nepraverdamas burnos. Išeidamas iš kambario, vos linkteli ligoniui. Ant slenksčio, jau ruošdamasis sėsti į vežimaitį, jis uždeda delną man ant rankos ir tiek tepasako: „Tau prireiks drąsos, Izabele“.

Rugpjūčio 21 d., penktadienis

Žinau, kad Artiūras mus paliks, nors jis pats to galbūt dar nežino. Pastarųjų dienų blaškymasis, pablogėjimas, po kurio staiga viskas nutyko lyg prieš audrą, prieš kokią vėtrą, – visa tai pranašauja neišvengiamą baigtį. Matau, kaip brolis tylomis gromuliuoja savo mintis, niršta, kaip jo viduje viskas verda. Paskui pasidaro apatiškas, suglebęs, tingus. Aš suprantu, jis brandina sprendimą.

Šitai esu patyrusi ne per dažniausiai, bet jaučiu širdimi. Nes byloja ne kas kitas, o širdis. Kartais širdis neklysta.

Trisdešimt dienų. Jis bus su mumis ne daugiau kaip trisdešimt dienų.

Galėjome galvoti, kad jis sugrįžo pas mus visam laikui, ar bent jau ilgam. Kad grįžimas prie savo šaknų bus ir tremties pabaiga. Bet ne.

Galėjome galvoti, kad jis sugrįžo dėl mūsų, savo motinos ir sesers, dėl to, kas mus jungia, nors ir būta nesutarimų, nors daug metų nesimatyta, sugrįžo dėl to, kas priklauso tik mums, dėl to paties kraujo, tekančio mūsų gyslomis. Bet ne. Kraujo negana.

Iš tiesų jis sugrįžo tik dėl savęs, suvesti savo sąskaitų, užrišti mazgą, amžiams išsivaduoti nuo mūsų, nuo vaikystės, nuo žemės.

Trisdešimt dienų, skliaustai atsidaro ir užsidaro.

Trisdešimt dienų, ir nė vienos daugiau.

Rugpjūčio 22 d., šeštadienis

Jam jau įkyrėjo sėdėti prie šeimos stalo mirtinoje tyloje, trikdomoje tik valgomos sriubos šliurpsėjimo. Įkyrėjo klibikščiuoti iki ligos patalo pro vystančias gėles, prilaikomam tik mano gležnų rankų. Įkyrėjo žudančio nuobodulio kamuojamam valandų valandas kiurksoti šioje

nykioje vietovėje. Įkyrėjo ligi kaulų smelkiantis, kūną krečiantis šaltis, nuo kurio niekaip negalima apsiginti. Jis išvyksta.

Štai ką jis man praneša.

Tulžingos Artiūro kalbos manęs nestebina. Tačiau jo šiurkštumas užgauna iki širdies gelmių ir pažadina manyje vos snūduriavusius globėjiškos sesers, angelo sargo refleksus: raginu jį ateiti į protą, nors ir nujaučiu, kad viskas veltui.

Maldauju mesti iš galvos šią kvailystę, mėginu atkalbėti nuo kelionės, kuri gali jį pražudyti. Bet turiu pripažinti, kad mano maldavimai tik dar labiau kursto jo ryžtą. Ne, Artiūras manęs nepaklausys. Jis tikrai nekeis savo apsisprendimo, ir niekas negalės prišnekinti jo dar bent dieną pasilikti šiame „Ardėnų pragare“.

Kvaila, bet aš apeliuoju į jo šeimyninius jausmus, maldauju neskaudinti tų, kurios susijusios su juo kraujo, istorijos ryšiais. Artiūras atremia, primindamas man pamotės abejingumą: jis nėmaž neabejojąs, kad ji tikrai nežiūrės kreiva akimi į jo pabėgimą, nes nereikia būti dideliam gudročiui, kad atspėtum, kaip jis ją varžo, kaip jai trukdo. Mano protestai nieko negelbsti. „Mūsų šeimos nėra,

Izabele, jos niekada nebuvo. Kaip tu to nesupranti?“ Jis sako, kad mano aklumas jį stulbina.

Apsimetu nepastebėjusi šios strėlės, jo piktumo, ir virstu daktare, žiniuone, kad jį įtikinčiau. Primenu jam diagnozes, operaciją, gydymą, kančias. Maldauju nestatyti į pavojų savo gyvybės, suprasti, kad metastazės bet kurią akimirką gali sukelti komą, kad kraujuojantis ir pūliuojantis kojos strampas – ideali visokių mikrobų veisykla. Pabrėžiu riziką. Jis net neatsako. Nemato reikalo atsakyti.

Netekusi vilties, sviedžiu: „Bet kur tu važiuosi? Ką veiksi? Kas būsi?“ Staiga tarp mūsų atsiranda geležinė uždanga. Jis ilgai žiūri į mane ir galop atsako. „Turiu iš čia išvažiuoti, argi tu nesupranti? Tiks bet koks žemės kampelis. Taip, bet kur bus geriau negu čia. Iš tiesų aš svajoju grįžti į savo Abisiniją. Vėl būsiu pirklys. Ar dar kas nors. Aš jau pakeičiau gyvenimą.“

Žiūriu į jį, netardama daugiau nė žodžio. Per skruostus ritasi ašaros. Viskas prarasta. Aš atlikau savo pareigą.

Jis išvažiuoja. Nereikia apsigaudinėti, jis nebesugrįš. Šįsyk jis nebesugrįš. Bent jau gyvas. Mums jis bus atvežtas karste.

Lyg būtų sekęs mano minčių giją, jis neįprastu judesiu mane apkabina. Priglaudžia prie savęs ir sušnabžda: „Palydėk mane iki Marselio. Palydėk iki laivo". Pagauta įkvėpimo, atsakau „taip". Taip.

Rugpjūčio 23 d., sekmadienis

Traukinys išvyksta iš Vonko stoties šeštą valandą trisdešimt minučių. Tačiau Artiūras pareikalavo pažadinti jį trečią, norėdamas būti visiškai tikras, kad į jį suspės. Nuvažiuoti tris kilometrus nuo Rošo ligi stoties reikia vos pusvalandžio, bet jis ketina imtis visų atsargumo priemonių. Net įtariu jį manant, kad galiu pavėluoti tyčia. Žinoma, tai netiesa, nes aš ryžausi šiai beprotybei, šiai paskutinei kelionei. Aš visko atsižadėjau.

Kai jau nusprendi amžiams palikti žemę, kur galėjai, kur turėjai atiduoti Dievui sielą, nėra ko nė kalbėti apie nesėkmes dėl smulkių materialinių reikalų, dėl eismo tvarkaraščių nesilaikymo, dėl blogai apskaičiuotų atstumų, dėl menkniekių, kurių nesugebėjai sutvarkyti, dėl pakištos kojos, ar ne tiesa? Sutartą valandą iš neramaus, košmarų trikdomo miego brolį pažadina motina. Ji taip pat susitaikė su likimu. Artiūras sako, kad ji susitaikė jau seniai.

Aš jį aprengiu, nuvedu prie vežimaičio, pasodinu, įkeliu jo lagaminą ir uždarau paskui jį duris, spaudžiant melsvam besibaigiančios nakties šaltukui. Tada atsisėdu šalimais. Mūsų motina stovi ant slenksčio, suspaudusi po krūtine rankas, ramiu veidu. Pečius apsigobusi šaliku. Ji neprataria nė žodžio. Esu tikra, tiems, kurie rytoj paklaus, kodėl Artiūras taip skubiai išvažiavo, ji atsakys tik tiek: „Aš nieko nežinau".

Nenorėčiau, kad viskas pasibaigtų šitaip, tokiu jųdviejų nebylumu. Norėčiau, kad būtų verksmų, drebančiu balsu sakomų žodžių, padrąsinimų, laikymosi už rankų, nuo kits kito negalinčių atsiplėšti žvilgsnių, duslių šauksmų, gėlos, bet ne: vien tyla. Paskutinį kartą.

Nuvežti mus į stotį liepta vienam ūkio darbininkui. Jam sekasi taip blogai, kad jau vien pakinkyti arklį užtrunka be galo ilgai. Motina, daugiau nebeištverdama šaltyje, grįžta į vidų. Ir uždaro paskui save duris. Argi įmanoma, kad paskutinė Rošo vizija būtų tokia – uždarytos durys?

Nuvažiavus kilometrą, mūsų arklys sustoja ir nė už ką nenori eiti toliau. Iš pradžių pamanome, kad jis tuoj vėl pajudės, bet tenka pripažinti akivaizdų dalyką: bjaurus kuinas užsispiria nors tu ką. Per skubėjimą darbininkas

užmiršo pasiimti botagą. Tad nėra kaip pavaryti rambaus gyvulio. Artiūrą apima panika, ir jam šauna mintis paskolinti neįžvalgiam vadeliotojui odinį diržą iš savo kelnių. Niekas negelbsti. Brolis vaitoja vežimaityje. Pasipila ašaros, užverda pyktis. Aš žiūriu į jį it pamišusi ir nieko negaliu padaryti. Galop arklys vėl pajuda iš vietos, bet prarasta per daug laiko. Stotį pasiekiame per vėlai: traukinys jau išvažiavęs.

Įžvelgčiau čia Dievo pirštą, jei nebūčiau tokia pavargusi.

Sužinome, kad kitas traukinys važiuos dvyliktą valandą keturiasdešimt minučių. Nesvarbu, Artiūras pareiškia vis tiek lauksiąs stotyje ir pagaliau iš čia ištrūksiąs. Kaip įmanydama stengiuosi jį įtikinti, jog būtų beprotiška pasilikti taip nepatogiai įsitaisius, šaltame vėjyje, pučiančiame kiaurai. Kūną purtantis drebulys atveda jį į protą. Pasukame atgal į Rošą. Tai vadinama netikru išvykimu.

Motina labai nustemba, išvydusi mus grįžusius namo, ir atrodo beveik supykusi. Papasakoju jai apie mus ištikusią nesėkmę. Motina tepasako turinti skubėti prie neatidėliotinų ūkio darbų, juoba kad vienas darbininkas pristatytas vežioti mūsų. Ir palieka mus be jokių ceremonijų. Kiuifai tikrai neįpratę rodyti jausmų.

Artiūras snaudžia dvi valandas. Tuo metu aš sėdžiu sode po liepa. Artėjantis siluetas – Sidonijos Albinjė. Suprantama, jai nepranešta apie mūsų ketinimus, bet ji, rodos, juos atspėjo. Ji maloniai pažvelgia į mane ir sako: „Tai jis išvyksta, ar ne? Tikrai išvyksta. Ir tu keliauji su juo? O tavo motina dirba laukuose, nors jis išvažiuoja. Nejau ji nesupranta, kad gyvo sūnaus daugiau nebepamatys?“ Aš nepuolu ginčytis. Tik jau ne su šia sena moterim, žinančia visus gyvenimo ir mirties slėpinius. Žiūriu į ją, toliau traukiančią savo keliu. Galvoju apie paslaptis, kurias ji nusineša su savimi.

Vos atsibudęs brolis liepia kinkyti arklį. Vėl toks pat nekantrumas, toks pat skubėjimas. Šįkart atvažiuojame laiku, net gerokai anksčiau. Jis laukia perone. Atrodo linksmas. Kai traukinys lygiai dvyliktą keturiasdešimt įrieda į stotį, pasitelkiu keletą vyrų įkelti jam į kupė. Jo veidą perkreipia siaubinga grimasa. Bet vos atsisėdęs brolis vėl pradeda šypsotis, lėtai, sunkiai. Suūkia garvežys, peroną apgaubia tiršti juodi dūmai, ir sąstatas pajuda. Artiūras naiviai tiki vėl pajusiąs pabėgimų svaigulį.

Tačiau netrukus jį vėl suriečia skausmai. *„Kaip man skauda, kaip skauda“, – kartoja jis. Ant priešakinio suolo prikrauta pagalvių ir pagalvėlių. Jis mėgina į jas atsiremti, stotis, sėstis. Bet jokia padėtis nėra patogi: baisūs diegliai varsto nugarą, strėnas, pečius, rankas, ypač dešinįjį petį,*

pažastį ir kojos bigę. Jis susmunka nuo didžiulių pastangų. „Maniau, – sako jis, – kelionė mane sudomins ir truputį prablaškys, bet matau, kad viskas baigta, man nebeliko jokių malonumų, aš per daug ligotas.“ Taip, žinoma, viskas baigta.

Rugpjūčio 24 d., pirmadienis

Vakar vakare važiavimas fiakru per Paryžių į Liono stotį buvo tikras kryžiaus kelias. Naktinė kelionė iki Liono, kurį pasiekėme ankstų rytą, -- gyva kančia. Dabar mums pranešama, kad artėjame prie Marselio. Mūsų traukinys tikriausiai atrodo kaip laidotuvių procesija.

Jau dvidešimt keturias valandas matau *giliausią nevilties ir fizinių kančių bedugnę, kokią tik įmanoma įsivaizduoti.* Niekuo negalėdama padėti, klausausi jo šauksmų, raudų, spazmų, maldavimų, keiksmų. Bejėgiškai stebiu jo nuovargį, sugniužimą, depresiją, kažką, kas nyksta visiems laikams. Žiūriu, kaip jis snūduriuoja šiurpiai perkreiptu veidu, kaip veltui stengiasi užmigti. Gaudau paklaikusius žvilgsnius žmonių, kurie įeina į mūsų vagoną ir tuoj pat sprunka atgal, išsigandę šio kraupaus reginio. Slėpdamasi nuo šitos nelaimės, kartkartėmis įsispoksau į kraštovaizdį, bėgantį už lango, į gražučius

lėlių namukus, iš kurių juokdamiesi virsta triukšmingi vaikai, į laukus, kurių žaluma žvilga saulėje, upes, vingiuojančias pamiškių slėniais. Dieve mano, nejau tai įmanoma? Laimė dar yra.

Marselyje stoties tarnautojai padeda man iškelti tą, kurį jau kamuoja agonija. Juos pritrenkė jo begalinis silpnumas, juodais ratilais apvedžiotos akys, iš skruostų besisunkiantis prakaitas, karštis, krečiantis visą kūną, kraujas, ištepliojęs tvarstį aplink bigę.

Jie pasodina jį ant kėdės, ir aš atsiklaupusi maldauju jį važiuoti į Nekalto Prasidėjimo ligoninę, kurioje buvo operuotas. Iš pradžių jis nenori manęs nė klausyti sakydamas, jog ne tam leidosi į šią kelionę, kad pasiduotų į gydytojų rankas, kaip pasiduodama policijai. Paskui pamėgina mane įtikinti, kad laivas padėsiąs jam labiau nei kas kitas, kad jūros oras būsiąs naudingas, kad saulė jį išgydysianti. Vargšas beproti, nejau nesupratai, kad kaip tik saulė tave ir pražudė?

Kadangi aš ir toliau priešinuosi jo absurdiškiems ketinimams, Artiūras galop nusileidžia. Širdies gilumoje jis puikiai žino, kad ligoninė – vienintelė išeitis, jei nori likti gyvas.

Gavusi sutikimą, tučtuojau pašaukiu fiakrą. Bijau, kad jis nepakeistų nuomonės. Sėdžiu šalia jo ir matau ryškėjant didingas Nekalto Prasidėjimo ligoninės formas.

Važiuojant pro vartus, man beveik palengvėja, bet galvoje šmėsteli niūri mintis: „O jei tai paskutinė jo buveinė?“

Rugpjūčio 25 d., antradienis

Gydytojai – mokslo žmonės, o ne geraširdžiai. Jie apsišarvavę žiniomis, erudicija, tačiau be jokios užuojautos praneša man, kad Artiūras žuvęs.

Paprašo mane išeiti iš palatos, kurioje jį paguldė, ir ima iš lėto dėlioti žodžius, skelbiančius nuosprendį. Kadangi aš nieko neatsakau, jie klausia, ar gerai supratau, ką išgirdusi. Linkteliu galva, įsmeigusi akis į tuštumą. Jų žodžiai aidi man smilkiniuose. Koridorius virsta be galo ilgu svyruojančiu tuneliu. Nedaug trūksta, kad apalpčiau. Atsiremiu į sieną, mėgindama atgauti kvapą, drėgnus delnus prispaudžiu prie šalto cemento, man trūksta oro.

Sunerimę dėl mano silpnumo, gydytojai pasiūlo stiklinę vandens ir nuvedę pasodina ant kėdės. Prisimenu Artiūro pasakytus žodžius: *„Veikiausiai teks nupjauti tos prakeiktos kojos likutį. Joje, be abejonės, tebetūno kažkokia liga. Man per daug skauda“*. Mechaniškai pakartoju juos gydytojams. Jie tiek tepasako: „Taip, vėžio metastazės

plinta. Bet nėra reikalo daryti dar vienos amputacijos. Jau per vėlu. Jam liko gyventi kelios savaitės“.

Aš į juos nežiūriu. Nepajėgiu pažvelgti. Akys dėbso į vieną tašką grindyse. Siurbte įsisiurbiu į tą tašką. Nenoriu parkristi, nenoriu šaukti ir net verkti.

Nemaniau, kad bus taip sunku išgirsti tiesą, kurią žinojau nuo pat pirmos dienos.

Kai grįžtu į palatą, Artiūras sako, kad aš labai išbalusi. Aš pasiteisinu, neva esu jautri eterio kvapui. Be to, ligoninės pastatas, kuriame jis apsistojo, tikriausiai taip pat daro man įspūdį. Meluoju neįtikinamai, bet jis nieko nepastebi. Jį jau pradėjo veikti morfinas.

Rugpjūčio 26 d., trečiadienis

Jis nepasveiks. Jis nepasveiks.

Kartoju pati sau baisų nuosprendį, nepakeliamą ištarmę.

Prie jo mano lūpos suspaustos. Kai jam šauna mintis atidžiai į mane įsistebeilyti, apžiūrėti kiekvieną bruožą, skruostus tučtuojau išmuša raudonis, kaktą nusėja prakaito lašai, vokai ima mirksėti, oda virpčioja, aš pradedu

kandžioti lūpas, dešine ranka mechaniškai masažuoju kairiąją. Visas kūnas – tarsi prisipažinimas.

Bet jis netrukus nugrimzta į savotišką komą ir, man atrodo, nesuvokia šio prisipažinimo.

Rugpjūčio 27 d., ketvirtadienis

Galvoju apie tėvą, dingusį man dar nespėjus jo pažinti; apie sesutę Vitaliją, mirusią trijų mėnesių ir nepalikusią jokių pėdsakų, tik nebylų liūdesį; apie kitą mūsų Vitaliją, kurią mirtis nusinešė sulaukusią septyniolikos; apie Frederiką, išvarytą, nelankomą vyresnėlį. Nejau man lemta vieną po kito prarasti visus artimuosius?

Rugpjūčio 28 d., penktadienis

Mieste išsinuomojau butą. Žinoma, visą šviesųjį paros laiką praleidžiu Nekalto Prasidėjimo ligoninėje, bet man reikia vietos pamiegoti, nusiprausti, persirengti. Tai negražus kambarys, apstatytas kaip pakliuvo, tačiau gerai apšviestas ir esantis už keleto žingsnių nuo ligoninės. Tai ne jauki vietelė, o laikinas, naudingas prieglobstis, ir tiek: daugiau nieko man ir nereikia. Aš pripratusi prie saikingumo, ir man jis visai patinka.

Kai Artiūras paklausia, ar gerai įsikūriau, atsakau turinti visus patogumus, kurių man reikia. „Tada aš patenkintas." Jo lūpas perkreipia vos pastebima šypsena, ir jis vėl įpuola į apatiją, kuri man dar menkai pažįstama.

Vis dėlto šį vakarą imsiuosi ruošos, mažumėlę pašeimininkausiu, parsinešiu gėlių, viską susitvarkysiu savaip, kad būtų panašu į mane. Kad jausčiausi čia ne tokia svetima.

Rugpjūčio 31 d., pirmadienis

Už Artiūro palatą mokame po šešis frankus per dieną. Brolis dejuoja, esą toks mokestis – didelės išlaidos, bet aš atsakau, kad jis pateko į geriausias rankas, kad čia juo labai rūpinamasi. Tada, žiūrėdamas lediniu žvilgsniu, jis atšauna: „Jiems naudinga kuo ilgiau išlaikyti mane gyvą. Juk niekas nepjauna vištos, dedančios auksinius kiaušinius, ar ne?"

Rugsėjo 1 d., antradienis

Nuo injekcijų Artiūrui kurį laiką palengvėja, ir jis būna švelnus, kone atidus. Tada aš jam šypsausi. Jis man dėkingas už gerumą, už atsidavimą. Bent pats taip sako. Tokiomis akimirkomis mudu esame brolis ir sesuo. Mus gaubia broliška meilė. Kažin ar jis tą meilę bent prisimena, kai narkotikų poveikis išgaruoja?

Be to, šios injekcijos suteikia jam truputėlį vilties. Kadangi skausmai nurimsta, jis apsimeta tikįs, kad vėžys liovėsi dirbęs savo bjaurų darbą, kad nustojo greitai ir nenumaldomai plitę ganglijai, kad įmanoma pasveikti. Aš nedrįstu jam prieštarauti. Dar bus laiko pasakyti teisybę.

Mes meluojam, kad nepradėtume verkti.

Rugsėjo 3 d., ketvirtadienis

Artiūras parašo daktarui Bodjė, prašydamas atsiųsti dirbtinę koją, kurią buvo užsisakęs. Sako, kad turėdamas tą protezą, galės „iš čia išvykti“. Nejau jis tikrai taip mano? Iš kur semiasi tokios nepalaužiamos vilties? Nejau brolį vėl būtų apsėdusi karštinė, kuri jį ginė per dykumas, vertė klajoti po žemynus, niekinti bausmes, atremti likimo smūgius? Vadinasi, jo neapleido tas negėtas, tas ekstravagantiškas ryžtas, balansuojantis ant beprotybės ribos?

Kadangi aš nustembu ir pareiškiu, kad „kol kas“ apie išvykimą negali būti nė kalbos, jis pradeda pasakoti, kokias kliūtis gavo įveikti Afrikoje: dabar jis teigia turįs nugalėti „kitokio pobūdžio“ sunkumus.

Artiūras prisimena gniuždančią drėgmę Port Saide, Sueco kanalo vartuose, kai ruošėsi plaukti į Raudonąją jūrą. Tikrai žiaurų priėmimą, kurį Džedoje jam surengė šeicho milžinai, kai jis ieškojo darbo, kurio niekas neketino duoti. Suakiną, esantį Sudane, kur ir vėl gavo atsakymą, kad jis nereikalingas. Paskui buvo Masaua Eritrėjoje, kur Prancūzijos konsulato duris rado uždarytas, nes konsulas pabėgo nuo maro, užuot užtikrinęs prancūzų atstovybės tęstinumą. Jam atrodė, kad visur

yra nepageidaujamas. Bet jis nepasidavė. Kai, keletą dienų nevalgęs ir negėręs, kamuojamas karščio, išdžiovinusio visą orą, galop pasiekė Hodeidą, esančią turkų Arabijoje, jo drabužiai buvo virtę skarmalais ir jis manė, kad jau atėjo paskutinioji. Bet jis išsikapstė, sulaukęs pagalbos iš penkiasdešimtmečio pilvūzo, vardu Armano Trebiušė, pirklio, kuris jam padavė gertuvę švaraus vandens. Vėliau Abisinijoje jį nustebino aukštuma, atėmusi iš šalies pusiaujo klimatą, kurio jis tikėjosi. Tačiau priprato ir prie to. Jis išvydo beribius plotus, neaprėpiamą kraštovaizdį, neįtikėtiną atlasą. Susidūrė su gentimis, kurių kalbos nesuprato, matė iš alkio mirusių moterų ir vyrų lavonus, užmirštus toje raudonoje žemėje. Ir kaskart tęsė savo kelią. Adeno krosnyje, pastatytoje pačiame ugnikalnio krateryje, kur rikiuojasi balti kaip kareivinės barakai, jis galavosi dirbdamas sunkiausius darbus. Ir neprarado drąsos. Harare, kurį pasiekė žingsniavęs ištisas savaites, genamas savotiško įsiūčio, Somalio dykumoje, tarp smėlynų ir akmenų, dėjo nežmoniškas pastangas kovodamas prieš kitų tingumą, prieš visos šalies inerciją, prieš korupciją ir žiaurumą, panarinęs galvą puolė į mūšį. Šimtą kartų žiūrėjo mirčiai į akis. Bet liko gyvas. Ir laikėsi gerai.

„Todėl šiandien nesveika koja manęs nesustabdys, ar supranti? Be to, kaipgi galėčiau atsižadėti Afrikos kerų?“

Rugsėjo 6 d., sekmadienis

Jis dar numetė svorio, nors ir taip niekada nebuvo apkūnus. Vaizdas tiesiog siaubingas: į kurią vietą bepažvelgsi, visur skeletas, baisu, kad kaulai nepradurtų odos. Reikia pasakyti, daiktais epidermis kone permatomas. Aplink akis aiškiai matyti violetinės gyslelės. Mentės atsikišusios, virš kaklo duobutės gogso Adomo obuolys. Ant rankų kabo pasiraukšlėjusios mėsos. Krūtinė gležna kaip rachitiko, klubai siauresni nei kada nors. Ant nugaros barkšo grobai. Tik nesveika koja ištinusi, ir šis guburys dar labiau pabrėžia sveikosios kojos liesumą. Klaikus, beveik nepakeliamas reginys, žmonėms supyksta širdis, kai eidami koridoriumi pro atdaras duris pamato jį gulintį ant lovos.

Nuo vakar Artiūro kairė ranka sutraukta kažkokio paralyžiaus. Brolis veltui ją be perstojo trina, vis tiek nejaučia galūnės, kuri jo beveik neklauso. Spėju, jis dėl to labai nervinasi, širsta, gąsčiojasi, bijo, kad ši ankilozė neišplistų, kad šis sąstingis neapimtų pusės kūno. Štai jis tapo dar silpnesnis, dar sklerotiškesnis, nors ir taip jau beveik nejuda.

Morfino injekcijos, kurios jam vis dažniau skiriamos, nugramzdina jį į neapsakomą stingulį. Niekaip nepriprantu prie jo snaudulio, jo letargijos.

Tiesą sakant, Artiūro miegas visada buvo neramus, drumsčiamas priepuolių, konvulsijų, košmarų, tetanijų. Todėl jis nuolat būna išsekęs, beveik nieko negali daryti. Atrodo plaujojantis, apspangęs, paklaikęs. Tie, kurie ilgai nebuvo jo matę, nebeatpažįsta. Draugai iš Afrikos, rašantys jam malonius laiškus, vargiai beprisimintų aistringą keliautoją, pažvelgę į šį vaiduoklišką senį.

Bet iš tiesų, vos atmerkęs akis, jis vėl tampa savimi, vieninteliu, su niekuo nesupainiojamu. Žvilgsnio spindesys liko toks pat. Jame matyti baisus pasiryžimas.

Rugsėjo 9 d., trečiadienis

Kartais Artiūras praranda protą. Kai kada, pašokęs iš miegų, tarsi išniręs iš gelmės, jis manęs nepažįsta. Keistai pasižiūri, paskui klausia: „Kas jūs?“ Reikia neįtikėtinos savitvardos, kad neprapliuptum raudoti ir nepabėgtum. O kartais jis neprisimena, ką veikia šitoje Nekalto Prasidėjimo ligoninėje. Tada teiraujasi seselių, o šios toliau dirba savo darbą lyg nieko negirdėjusios arba atsako ramiai, kaip vaikui ar kvaileliui. Jis mėgina atsikelti, tačiau nepajėgia atsiremti ant rankų, kurios visiškai nebelaiko, ir tik mostaguoja šaukdamas, kad jį atrištų, nors

jo nekausto jokie pančiai. Šis vaizdas tiesiog klaikus. Tai vaizdas žmogaus, kuris save praranda, užmiršta.

Rugsėjo 11 d., penktadienis

Šįryt jis kategoriškai man pareiškia ketinąs vesti. Jau seniai laikas turėti žmoną, nusprendžia jis. Teigia, kad jo dienos suskaičiuotos, todėl reikią įteisinti santuoką kuo greičiau. Jis kalba apie vestuves kaip apie reikalų tvarkymą, kaip apie žemės sklypo ar gyvulių pirkimą ar pardavimą. Veltui kartoju, jog jis su niekuo nesusitikinėja ir tuoktuvės neįmanomos jau vien todėl, kad nėra kandidatės: brolis vis tiek spiriasi, esą tai neatidėliotina. Neturiu drąsos ilgai jam priešintis.

Užtat, neabejoju, jo protas nėmaž neaptemęs, kai jis man sviedžia tokius žodžius: „Judvi su motina juk labai gailavote, kad aš nesu nei vyras, nei tėvas, ar ne? Juk ilgai šito tikėjotės, tiesa? O aš, žinoma, jus apvyliau".

Taip, prisipažįstu, mes dažnai puoselėdavome seną idiotišką svajonę, kad jis sukurtų šeimą, augintų vaikus, kur nors apsigyventų visam laikui, verstųsi garbingu amatu. Manėme, jog tai jį išgelbėtų nuo pragaro liepsnų.

Jis sako niekada nemokėjęs elgtis su moterimis. Taigi niekada nemokėjęs ir su jomis kalbėtis. Jo negrabumas greit virsdavęs agresyvumu, varžymasis – nekantrumu.

Aiškindamas šitą nesugebėjimą su jomis bendrauti, jis skundžiasi patyręs tik motinos reikalavimus, įkyrius prašymus, kai grįždavo namo, jos baisų pyktį, liūdną švelnumą, ištiestas rankas ir suspaustą glėbį. Sako pamenąs ir tyrą, nuoširdų Vitalijos švelnumą, bet tas švelnumas jį dusindavęs: dažnai norėdavęs jo atsikratyti. Tikina be galo branginąs mane, bet sesers paveikslas galįs atbaidyti nuo kitų moterų meilės. Pareiškia, kad, po teisybei, moterims jis beveik nuo pat pradžių buvęs prarastas. Man neatrodo, kad jis dėl to gailėtųsi.

Logiška, kad lemiamą įtaką jo gyvenime turėjo vyrai. Šešiolikos metų jis nežinojo nieko, arba beveik nieko. Tik jautė potraukį. Ir galėjo jį įvardyti. Ar tai jį išgąsdino? Mažiau, nei būčiau norėjusi. Septyniolikos metų viskas jau buvo nuspręsta: jis pažino nedoras glamones. Išmoko begėdiškų gestų.

Galop, tarsi norėdamas užtepti balzamo ant mano sužeistos širdies, jis pasakė: „Nusiramink, aš sunkiai susitaikiau su savo polinkiu į vyrus“.

Šiuos žodžius atkartoju drebėdama. Darau tai tik gerbdama tiesą ir dar todėl, kad nenoriu nieko prarasti iš paskutinių jo valandėlių, todėl, kad šis dienoraštis iš esmės tik tam ir rašomas: privalau išsaugoti prisiminimą apie tai, koks jis buvo palikdamas šį pasaulį. Stengiuosi būti

sąžininga, nieko nepraleisti, tiksliai atkurti jo žodžius. Bet, kai ateis laikas atiduoti brolį būsimosioms kartoms, paliudyti, koks buvo jo gyvenimas ir kūryba, turėsiu tai pritaikyti prie tikrovės. Šiaip ar taip, išmesti tai, kas prasilenkia su dora, – nereiškia pažeisti autentiškumą ar išduoti. Priešingai, turėčiau susilaukti padėkos už tai, kad susipratau išbraukti nešvankiausias smulkmenas, skandalingiausius epizodus. Artiūras Rembo negali įeiti į Istoriją susitepęs.

Rugsėjo 13 d., sekmadienis

Galų gale jis ir pats pageidavo ne viską perduoti tiems, kurie ateis po jo, kurie juo domėsis, kai jis numirs, kurie jam sukurs amžinybę. Pats vieną vakarą nusprendė atimti iš gyvųjų tai, ką tarėsi turįs nuo jų nuslėpti. Mat vieną dieną pamačiau jį deginant rankraščius, iš prirašytų puslapių kuriant didžiulę džiaugsmo ir įniršio ugnį, vykdant tikrą autodafė. Taip, jis su įsiūčiu viską įmetė į mūsų židinį, plykstelėjo milžiniškos liepsnos, ir virtuvėje suspragsėjo žiežirbos. Išvydau, kaip siūturiuoja popiergaliai, prilipę prie kibirkščių, o paskui krinta ant žemės pajuodę, užgesę, virtę pelenais. Išvydau, kaip jis griauna, naikina sakinius, kuriuos kitados buvo parašęs. Jis išmetė juos iš sielos ir iš sąmonės,

išbraukė iš savo atminties, kad jų niekada nebūtų mūsų atmintyje. Neturiu pagrindo manyti, kad sudeginti sakiniai buvo ne taip ryškiai paženklinti intymios tiesos negu tie, kuriuos paliko. Tiesiog jis nusprendė verčiau pasilaikyti juos sau, išsinešti su savimi. Matyt, nenorėjo mums jų primesti, nenorėjo mūsų išmėginti. Kam šautų į galvą jam dėl to priekaištauti? Tai buvo laisvo žmogaus poelgis, nors ir atrodė panašus į beprotystę. Kadangi šiandien jis nepajėgia atskirti gėrio nuo blogio, ši sunki užduotis tenka man. Ar yra asmuo, kuris galėtų padaryti atranką geriau už mane, kai jo su mumis nebebus? Jeigu bent vienas yra, tegul kas nors man jį nurodo, ir aš paklusiu. Esu rami: niekas man tokio asmens nenurodys, ir aš turėsiu suktis pati. Pažadu jo neišduoti. Ir saugosiuos, kad jo nesuterščiau.

Rugsėjo 15 d., antradienis

Klaiku, bet jis kaip apsėstas neatsikrato to, ką įsikalė į galvą. Mintis vėl nuvykti į Adeną jo neapleidžia, neduoda ramybės. Apie sugrįžimą į Adeną jis kalba net per miegus.

Šiandien kliedėdamas Artiūras paminėjo vardą: Džami. Pakartojo jį keletą sykių. Sakė: „Turiu surasti Džami tenai,

Adene". Kai jam sugrįžo protas, papasakojau, ką kalbėjo per miegus. Brolis prisipažino, kad Džami – jaunas dvidešimtmetis abisinietis, tylus, tamsiaodis, šviesiaakis. Jis jį sutiko prie milžiniškos uolos, pačiame krosnies viduryje.

Tada Artiūras man papasakoja tokią istoriją. „Iki jo nežinojau, kad jausmas gali rastis pamažu. Maniau, vieną dieną pamatai jį priešais save kaip akivaizdų, neginčytiną dalyką. Su Džami viskas prasidėjo lėtai, man nė nepastebint. Sutikdavau jį kasdien ir vos pažvelgdavau, prie jo manęs niekas netraukė. Bet vieną rytą aš supratau. Supratau, kad jo buvimas man tapo balzamu, o nebuvimas – deginančia žaizda. Vieną rytą, turėdamas jį šalia savęs, susivokiau, jog daugiau negalėsiu be jo apsieiti.

Yra žmonių, kuriems prireikia viso gyvenimo, kad pasidarytų tuo, kuo yra: aš iš tokių.

Tačiau buvau prisiekęs daugiau neįkliūti į spąstus. Neįsivaizduoji, kokį pasipriešinimą turėjau nugalėti, kokius stabdžius teko atleisti, kokių iliuzijų buvau priverstas atsižadėti vien tam, kad susitaikyčiau su mintimi, jog esu įsimylėjęs.

Ne, Izabele, prašau tavęs, nenuleisk akių, nesiraukyk su tokiu pasibjaurėjimu. Privalai manęs išklausyti. Dabar privalai manęs išklausyti. Žinau, kad motina perspėjo tave dėl „mano klystkelių", kaip ji juos vadino. Pasmerkė, kad nepaisiau „to, ko neleidžia, kam nepritaria geri

ir garbingi tėvai“, kaip ji rašė Verlenui. Bet suprask, kad tai, ką tau pasakoju, yra meilės istorija.

Ir jei tu, išauginta ūkyje su maloniu šieno kvapu ir prie batų limpančiu purvu, tu, numesta prie Dievo, kaip į upę numetama vada negyvų šunyčių, įkištų į maišą, tu, apgaubta nežinojimo ir šventeiviškumo, jei tu pateisinsi tokį žmogišką nuotykį kaip šis, vadinasi, yra priežasčių nepalūžti galutinai.

Ar nori palikti man spindulėlį vilties?

Patikėk, aš nuoširdžiai maniau, kad viskas praėjo, – geismai, kūniški malonumai, skausmas. Pasiklioviau tiktai pastangomis. Net pranešiau apie savo ketinimą vesti. Džami paleido vėjais šį gražų nusistatymą.

Su juo vėl patyriau aistrą, karštį, vidinius gaisrus. Be to, nuostabi jo oda, retai nušvintanti pavargusi šypsena, giedras dėmesys, taupūs judesiai, tylus buvimas teikė man daugiau ramybės, nei kada nors ieškojau.

Jis buvo su manimi, kai nieko daugiau nebeliko. Jis gavo viską, nes nieko nereikalavo. Saugojo mane kaip brolis. Dalijosi su manim guoliu.

Žinok, kad mieste, vadinamame Kairu, jis man išgelbėjo gyvybę. Jo begalinė kantrybė ir nuolatinis švelnumas įtikino mane nesidaryti galo. *Mano plaukai buvo baltut baltutėliai,* o jis man sugrąžino jaunystę.

Atgal į Afriką taip veržiuosi tik dėl jo. Kad ten, kur jį palikau, vėl išvysčiau tokį žvilgsnį, kokiu jis žiūrėjo,

kai nešikai kėlė mane ant neštuvų, rengdamiesi gabenti į Adeną, iš kur išplaukiau į Marselį. Kad pasijusčiau gyvas paskutinį kartą."

Gyvas paskutinį kartą.

Rugsėjo 17 d., ketvirtadienis

Ką reiškia būti vyru, Artiūrai?

Ką jis man atsakytų, jei šito paklausčiau? Nusigręžtų, kad suprasčiau, jog atsakymo nebus? Pakeltų akis į dangų, kad lyg pirštu parodytų, koks kvailas šis klausimas? Ar nudurtų žvilgsnį žemyn, tartum susitelkdamas į save? Ar žiūrėtų tiesiai į mane nejudėdamas, suglumęs, beginklis? Ką darytų? Į ką būtų panašus jo veidas tą tiesos akimirką? Ar jis susirauktų, ar sunkiai atsidustų? Ar susikaupęs tylėtų? Ar atrodytų liūdnas ir apdujęs? Gulėdamas taip, kaip guli tik lavonai, vaškine, neįžvelgiama kauke, įdubusiais skruostais, įkritusiomis akiduobėmis, ką jis man pasakytų apie tai, kas yra vyras?

Gal primintų triumfuojantį paauglio veidą, tą ramų, nuostabų žavesį, pasitikėjimą be arogancijos, šešiolikmečio spindesį? Gal vyru tampama tada, kai sutvirtėja stotas ir staiga per kraštus ima kūpėti geidulingumas?

Gal papasakotų apie susiglaudusias krūtines, apie rankas, braukiančias per užmerktus vokus, apie susikibusius pirštus, apie vieno kojas, apsivijusias aplink kito liemenį? Gal vyru tampama tada, kai patiriamas kūniškas malonumas?

Ar sutiktų kalbėti apie savo poeziją, savo eiles, kurios nušvies būsimuosius amžius, apie taip gerai parinktus, taip tinkamai sudėliotus žodžius, kurie apakino teisuolius ir pritrenkė aiškiaregius? Ar vyras – tai jo kūryba?

Ar prabiltų apie saulės svilinamą odą, nuo pastangų įsitempusius raumenis, nepasiduodantį kūną, į akmenį atsitrenkiančias rankas? Taip, gal reikia būti nugalėjusiam nesėkmes?

Ar paminėtų laiką, kuris mus formuoja, išmintį, kuri teikia tvirtybės, išbandymus, kurie grūdina, metus, kurie mus skaptuota tol, kol pasidarome kaip du vandens lašai panašūs į marmuro statulas, pastatytas soduose ir apraizgytas gebenių? Ar būti vyru – reiškia vien senti?

Ar vyras – tai jo palikimas, paveldas, kuris mums atitenka? Ar tai, ką po savęs paliekame, liudija apie mūsų gyvenimą? O gal svarbi tik ši akimirka?

Ar esame baimių, pagiežų, liūdesių, kančių suma? O gal glamonių, užsimiršimų, geismų, malonumų sankaupa? O gal ir viena, ir kita?

Jis neatsako į klausimus, kurių aš jam neduodu. Jis yra mįslė, o aš – neišmanėlė.

Rugsėjo 20 d., sekmadienis

Žiūrėdama į jį, besiraukantį iš skausmo, beviltiškai įsikibusį į ištinusią bigę, vėl galvoju, kad jam buvo kirsta kaip tik ten, kur slypėjo jo jėga ir gyvenimo tikslas: į koją, padedančią judėti. Nejau taip nutiko todėl, kad jis per daug norėjo? Juk galėjo susirgti tuberkulioze, maliarija, visomis kitomis egzotiškomis ligomis, kurios pasigaunamos tik Afrikoje. Bet ne, liga užpuolė koją ir uždraudė vaikščioti, privertė sustoti, padarė galą toms pamišėliškoms klajonėms, tam bėgimui, prasidėjusiam daugiau nei prieš dvidešimt metų.

Jis buvo skirtas bekraštėms erdvėms, kelionėms. Beribės platybės – vienintelis matas, kuris jam būtų tikęs.

Rugsėjo 22 d., antradienis

Parašau mūsų motinai. Nuo jos neslepiu teisybės. Priešingai, iškloju ją visą, gryną, žiaurią. Pasakau, kad Artiūras mirs, kad dabar tai jau tikras dalykas ir nerei-

kia puoselėti jokios vilties. Pateikiu smulkmenas, kurias išgirdau iš gydytojų. Ji turi manimi patikėti, negalvoti, kad jos duktė paklaiko iš skausmo ar nuo ilgo buvimo ligoninėje. Privalo sužinoti, kad nebeliko jokių abejonių. Neaišku tik viena: kiek truks agonija. Tai gali tęstis dar keletą savaičių arba baigtis tuoj pat, jei jį ištiktų *ūmi komplikacija*. Stengiuosi būti objektyvi, kiek tai įmanoma šitokiomis aplinkybėmis.

Be to, parašau, kad jos laiškai labai reti. Kad jaučiuosi labai vieniša. Ir kad mano mirštantysis galėtų stebėtis, kaip menkai jis jai rūpi. Suprantama, aš žinau, kaip ji užsiėmusi, kokia našta slegia jos pečius, kaip sunku tvarkytis su ūkio darbininkais. Žinau ir jos prigimtinį santūrumą: ji niekada nesipasakojo apie ją užgulusius vargus. Bet visu tuo ir mus skiriančiu geografiniu atstumu negalima paaiškinti tokio nutolimo, kuris vėl atsirado. Būna tylėjimų, žeidžiančių labiau nei užgaulės. Ir nesidomėjimų, stulbinamai panašių į abejingumą.

Rugsėjo 26 d., šeštadienis

Užmigęs dieną, jis pabunda ūmai krūpteldamas ir sako man, kad jam kažkas smogia į širdį ir į galvą vienu kartu ir taip pažadina; užmigęs naktį, sapnuoja baisius sapnus ir

sustingsta taip, kad negali nė krustelėti, naktinis slaugytojas jau rado jį tokį, ir prakaituoja, prakaituoja dieną ir naktį, per šaltį ir karštį. Nuo tada, kai atgavo protą, jis visąlaik verkia ir dar netiki, kad liks paralyžiuotas (jei vis dėlto išgyvens). Jis kabinasi į gyvenimą, į viltį pasveikti, o kadangi amžinai jaučiasi labai pasiligojęs ir dabar beveik visada suvokia, kokia jo būklė, pradeda abejoti tuo, ką jam sako daktarai, kaltina juos iš jo tyčiojantis ir vadina nemokšomis. Jis taip norėtų gyventi ir pasveikti, jog prašo bet kokio gydymo, kad ir koks skausmingas jis būtų. Karštai trokšta turėti dirbtinę koją ir pamėginti vaikščioti, nors jau ištisas mėnuo jį tik pakeliame ir paguldome ant fotelio, kol klojama lova! Jis verkia, matydamas skirtumą tarp to, koks buvo prieš metus ir koks yra dabar, verkia galvodamas apie ateitį, kai daugiau nebegalės dirbti, verkia dėl dabarties, kentėdamas žiaurias kančias, apkabinęs maldauja mane jo nepalikti. Nemoku apsakyti, koks jis apgailėtinas, todėl visi čia jį labai užjaučia; visi mums tokie geri, kad net nespėjus išreikšti norų, jie jau atspėjami. Su juo elgiamasi kaip su mirčiai pasmerktu žmogumi, kuriam niekas nedraudžiama.

Rugsėjo 28 d., pirmadienis

Ką jie visi galvoja, matydami mane tokią šaltą? Kad aš nejautri? Nejau jie taip pasikliauja išvaizda? Nejau

negali atspėti, kad kiekvieną akimirką noriu staugti kaip šuo, per ilgai laikomas pririštas prie grandinės, bet neleidžiu sau to daryti, nes tikiu, kad orumas vis dėlto nugali? Nejau jie nesupranta, kad tramdau raudą ilguose, niūriuose šios ligoninės koridoriuose, kad ryju ašaras, kaip esu išmokyta nuo mažumės, kad nepasiduodu, kad mūsų šeimoje niekas nepasiduoda? Nejau tikrai mano, kad išgyvenu šį išbandymą nieko nejausdama, nedraskoma gėlos, baimės, nevilties? Nejau nesuvokia, kad mano blyškumas – tai kaukė, slepianti siaubą, norą viską mesti, bejėgiškumą? Nejau nenutuokia, kokias milžiniškas pastangas turiu dėti vien tam, kad neišeičiau iš proto? Norėčiau rėkte rėkti apie savo sielvartą ir klaikią vidinę sumaištį, šauktis jų paramos, jų pagalbos, kai pakrinku labiausiai, pulti ant kelių ir šliaužioti, kad jie pagaliau manęs pasigailėtų, tačiau aš visada baisėjausi tais, kurie išstato save parodai, todėl nuolankiai susitaikiau su jų tylia panieka, neišmanėlių kvailumu. Be to, per daug gerai matau, kokį kryžių neša mano brolis, kad leisčiau išsprūsti bent menkiausiai dejonei. Bet pati puikiai suprantu, kas darosi. Žinau, kad šitos dienos mane alina, griauna, naikina ir kad nuo šiol manęs laukia ne kas kita, kaip klipatos gyvaliojimas, sveikimas nuo nepagydomos ligos.

Spalio 1 d., ketvirtadienis

Abatas Siušas – šaunus žmogus. Kaip ligoninės kapelionas, jis laiko mišias koplyčioje. Sekmadieniais keletas iš mūsų susirenka jų išklausyti. Ganytojo avys – mirštantieji ir tie, kurie prie jų būna. Reikia pažiūrėti į šį šlubių, luošių, suglebėlių būrį, į šiuos liūdnus, sutraiškytus, išsekusius kūnus, kurie pamokslo malone truputėlį atsitiesia ir priima komuniją.

Tačiau abatas nekursto apgaulingų vilčių, nežada nieko, ko Viešpats negalėtų išpildyti. Taip pat nemini ano pasaulio. Jis renkasi žodžius ir vaizdus, kalba apie meilę ir atpirkimą, ir mes juo tikime.

Apie save tegaliu pasakyti tiek, kad, kai jo ramus, švelnus balsas skamba tarp šių kuklių Dievo namų sienų, jaučiu

savo naštą mažumą palengvėjus. Taip, būnu lyg ne tokia sunki, ne tokia sugniuždyta.

Abatas Siušas kalba paprastais žodžiais. Negirdėjau jokių lyrinių nukrypimų, o jo Šventojo Rašto skaitiniai pritaikyti kuklioms sieloms, tokioms kaip manoji. Jo žmogiškumas gilus, bet prieinamas kiekvienam. Jis nesikelia į aukštumas. Nepastebimai veda mus keliu, kurį liko įveikti.

Spalio 3 d., šeštadienis

Artiūras paprašo nuskusti jam galvą. Jis nebepakenčia plaukų, limpančių prie smilkinių, drėkstančių ant kaklo. Jam nusibodo niežėjimas. Aš truputį priešinuosi baimindamasi, kad ši procedūra dar labiau nepabrėžtų baisaus jo veido liesumo, dar labiau neišryškintų išsišovusių dalių. Bet jis užsispiria, ima reikalauti primygtinai ir neleidžia prieštarauti, todėl paklūstu. Didžiumą plaukų nukerpu žirklėmis, pasiskolintomis iš seselės, o likusius nurėžiu skustuvu. Braukau per gumburus, gremžiu įdubimus. Neįgudusi ranka dreba, aš įpjaunu jam virš ausies, ir plonytė kraujo srovelė nubėga iki spenelio. Kai baigiu, Artiūras paprašo paduoti veidrodį. Ilgai į jį žiūrisi, tarytum atrasdamas save, tarytum susipažindamas su tuo kitu,

įlindusiu į atvaizdą. Liovęsis tyrinėti, jis man sako: „Galvą skutuosi tik didžiausiomis progomis. Paskutinį kartą – kai mirė Vitalija. Be abejonės, greitai teks kažką laidoti". Ir prapliumpa sardonišku juoku, kurio aidą, esu tikra, girdėsiu ligi paskutinio atodūsio.

Spalio 4 d., sekmadienis

Kai jau nebesitikėjome, gavome dirbtinę koją. Daktaras Bodjė ištesėjo pažadą. Iš Atinji atsiuntė mums tą keistą galūnę, tą įmantrų mechanizmą. Protezas jau čia, guli savo dėžutėje visas blizgantis, paruoštas naudoti. Su džiaugsmu parodau jį Artiūrui, kuris jau buvo pradėjęs nekantrauti, abejoti, kad jis kada nors mus pasieks. Bet mano broliui šiandien viena iš tų dienų, kai ūpas baisiausiai nukritęs, kai viskas atrodo prarasta, kai niekas negali ištraukti jo iš sunkaus slogučio. Jis man šnabžda, kad šis pakaitalas buvo atsiųstas per vėlai, kad jo bigė jau niekada neištvers tokio įkinkymo. Sako esąs įsitikinęs, jog daugiau nebepajėgs vaikščioti. Jo sukritusį veidą staiga supurto rauda. Padedu ant lovos nereikalingą dovaną ir suimu savo mirštančio brolio rankas. Patariu daugiau apie tai negalvoti ir pailsėti. Jis tuoj pat nugrimzta į savotišką komą.

Spalio 5 d., pirmadienis

Daktarai jam meluoja.

Man jie neabejodami tvirtina, kad jo būklė beviltiška, kad lieka tik laukti mirties, kad jo dienos suskaičiuotos, kad net stebuklas jau nebeįmanomas. Beje, jie prisipažįsta esą nustebinti jo ištvermės, sužavėti atsparumo, ir faktas, kad jis dar neiškeliavo į aną pasaulį, jiems atrodo kaip iššūkis medicinai, jų žinioms. Ir tyliau priduria, kad jei ne „ta baisi drama, kuriai reikia ruoštis“, beveik galėčiau džiaugtis, kad jis dar su manimi. „Dažniausiai, tvirtina jie, agonijos būna daug trumpesnės.“

Bet, kai ateina pas jį per iškilmingas vizitacijas, panašias į procesijas, į siūbtelinčią minią, daktarai varinėja labai jau raminamas kalbas. Teigia, neva ligos plitimas esąs sustabdytas, organizmas palankiai reaguojąs į jam paskirtą gydymą, neva morfino injekcijos būsiančios nutrauktos, jei pagerėjimas pasitvirtinsiąs, neva jo bigės ištinimas gerokai atslūgęs ir jam gal būsią skirti nauji „daug žadantys“ vaistai, – žodžiu, „naujienos geros“. Manau, jie nenori didinti vėžiu sergančio ligonio depresijos, bet šito jau negalima vadinti nutylėjimais ar nedideliu prasilenkimu su tikrove: tai grynas melas, begėdiškas melas.

Aš leidžiu jiems šnekėti, nes Artiūrą jų žodžiai, atrodo, ramina. Nes, regis, valandėlę jis jais patiki. O jei ir nepatiki, tai bent apsimeta. Todėl ir aš turiu vaidinti šią tragišką

komediją. Kol išminčiai dėsto savo išvedžiojimus, nė nemirkteliu. Kai kada net patvirtinu jų tauškalus sakydama: „Matai, nėra ko jaudintis“, ir nors tas mano sakymas, be abejonės, neįtikinamas, užtat nuoširdus.

Apskritai, mes ir vieni, ir kiti nemėgstame teisybės.

Spalio 6 d., antradienis

Ar kada nors jis vis dėlto galvoja apie mirtį? Niekas manęs neįtikins, kad negalvoja. Neįmanoma elgtis taip, lyg jos nebūtų netoliese, lyg ji nesisukiotų aplinkui. Be abejonės, jis jaučia artėjant paskutinę valandą. Nors gydytojai ir riečia pasakas, kaip jis galėtų nematyti, kad puvinys plinta vis tolyn, kad bigė nuo kažkokių pelėsių genda kasdien vis labiau, kad sąmonę kartais praranda ne dėl ko nors kito, o dėl metastazių, persimetusių į smegenis, kad jis sensta vis greičiau, kad šviesa pamažėle blanksta. Esu įsitikinusi, jog kartais jis nugirsta mūsų pasišnibždėjimus, nerimą ir baimę, kurią mums kelia jo būklė, spėliojimus, kiek laiko jam dar liko, kokie jo šansai, kuriuos mes sveriame ir kurie vis mažėja krintant svoriui, senkant jėgoms. Jis jaučia, kad kiekviena pastanga daug kainuoja, kiekvienas judesys jį silpnina, kad paklodės šiurkščiai trina odą, besilupančią skivytais. Iš tiesų, kaipgi galima nematyti artėjančios mirties?

Ir ar su šia mintimi apsiprantama? Ar ji tampa kasdieniška, beveik guodžianti? Ar priimama ramiai, be kovos? Ar žmogus susitaiko su savo likimu žinodamas, kad nepajėgia jam pasipriešinti? Ar nusvarina rankas vieną rytą ar vakarą? Ar leidžia užslinkti juodam šešėliui? Ar ateina akimirka, kai jis galutinai supranta, kad priešintis neverta, kad kovą galima baigti?

Artiūras visko taip paprastai neatsižadėtų, esu tikra. Aš jį pažįstu: jis kovos ligi paskutinės akimirkos, ligi paskutinio atodūsio. Nepasiduos, nepasikliaus Dievu. Nors tai ir neįtikėtina, jis vilsis išsisukti ir šį kartą. Prisimins, kaip nugalėjo kitus pavojus.

Jis jau stovėjo ant bedugnės krašto. Ne sykį jon vos nenugarmėjo. Bet vis dėlto nenugarmėjo. Išlaikė pusiausvyrą, pasilenkęs virš prarajos, ir neįkrito. Jam yra pasitaikę nusilpti, paslysti, pralaimėti, nusivilti, bet gyvybė visada paimdavo viršų. Saulės kaitroje jis liko gyvas.

Kaip tik dabar, kai rašau šias eilutes, jo virpčiojančią odą, sulysusį veidą, sumenkusį kūną nutvieskia saulės spindulėlis. Spindulėlis geltonos šviesos, nuo kurio prisimerkia apžilpintos akys ir pagilėja raukšlės.

Spalio 8 d., ketvirtadienis

Perskaičiusi motinos atsiųstą atsakymą suprantu, kaip labai apsirikau, pasipasakojusi jai apie savo nuovargį ir baimę. Laiške, kurį ką tik gavau, ji rašo štai ką: „Ši liga – tai Dievo bausmė, dukra. Tavo brolis moka už savo nuodėmes, gali tuo neabejoti. Nors mums ir labai liūdna, pagalvok, kaip būtų neteisinga, jei jam būtų atleistos jo kaltės. Todėl tau ir nėra grėsmės užsikrėsti. Mūsų Viešpats niekada neklysta: Jis žino, kas Jo ištikimi tarnai". Tądien, kai būsiu klausinėjama apie savo šeimą, ištrinsiu šiuos žodžius.

Spalio 9 d., penktadienis

Nuo šiol Artiūras nesileidžia padedamas niekieno kito, tik mano. Jis nepasitiki slaugytojais, kaltina juos šiurkštumu ir nejautrumu ir įtarinėja blogai juo rūpinantis grynai iš žiaurumo. Todėl mikstūras jam sugirdau aš. Aš jį ir trinu. Gavau aliejų, esencijų, tepalų. Privalau suktis kaip išmanydama. Masažuoju jo geliančią nugarą, sukalkėjusią koją, ligotą kūną. Pertvarstau pasiėmusi flanelės. Per prievartą girdau pienu, kad neužkietėtų viduriai. Mokausi daryti tai, ką reikia. Mokausi labai greitai.

Man net patikima leisti jam į ranką elektros iškrovas, kurios, manoma, gali grąžinti jautrumą. Ligi šiol tai darydavęs technikas parodė man, kaip tai atliekama. Dabar jau moku uždėti aparatūrą ant galūnių ir stebėti stimuliaciją pagal odos virpėjimą, rankų trūkčiojimą. Pamačiau, kad reakcijos vis retėja ir brolio galūnės pamažu kembėja. Pripažinkime be užuolankų: aš rūpinuosi paralitiku. Invalidu. Neįgaliuoju.

Spalio 11 d., sekmadienis

Stengiuosi apmalšinti jo kančias, bet laikas tarp priepuolių vis trumpėja. Padedu jam valgyti, bet jis atsisako maisto arba išvemia jį vos prarijęs. Perkloju lovą, bet po valandos paklodės vėl būna baisiai sujauktos. Rytą užrišu tvarsčius, kurie išsitaršo dar nesulaukus vakaro. Aš su juo kalbuosi, bet jis vis dažniau nugrimzta į letargiją. Keičiu jam baltinius, bet jie tuoj pat permirksta prakaitu ir krauju ir vėl tenka jį pervilkti. Viskas pasmerkta nesėkmei. Viskas veltui. Mane apima neviltis. Manau, jam jau seniai laikas mirti.

Spalio 12 d., pirmadienis

Pas Artiūrą atvažiuoja draugas iš Afrikos. Ogiustenas Bernaras – vienas iš tų prancūzų, gyvenančių Adene ir besiverčiančių prekyba. Jis jau lankėsi čia tą nelemtą gegužės mėnesį, kai broliui buvo amputuota koja. Taigi ne pirmą kartą ateina į Nekalto Prasidėjimo ligoninę. Ir, žinoma, pašiurpsta nuo vaizdo, kurį čia išvysta. Iš pradžių ima trauktis atatupstas. Vos pajėgia atlaikyti klaikų, padėrusį mūsų ligonio žvilgsnį, dirstelėti į sunykusį kūną, panašų į lavoną. Kai jis pagaliau vargais negalais sutelkia dėmesį, įspūdis toks, lyg Artiūro nepažintų. Jis ieško bruožų, kuriuos turėjo anas žmogus, stovintis ant abiejų kojų, nenuilstantis klajūnas, atkaklus pirklys, mažakalbis, bet puikus draugas. Iš Artiūro liko tik šmėkla, šešėlis. Jis puikus vien prisiminimuose.

Mudu išeiname į koridorių. Ir ten jis man prisipažįsta, kaip baisiai sutriko, kaip baisiai nuliūdo. Veltui mėginu jį paguosti. Vyras apraudа jaunystės metus, kurie, be abejonės, buvo gražūs ir kurie daugiau nesugrįš. Apraudа praeities užkariavimus, pranašaujančius būsimus atsitraukimus, vakarykštes pergales, kurios yra rytojaus pralaimėjimai. Aš apkabinu tą žmogų, nors matau jį pirmą sykį. Bet tokiame poelgyje nėra nieko gėdingo, nieko nederamo. Mūsų artumas toks, koks jungia vargdienius.

Vėliau, jam jau atgavus amą, atspėju, jog jis dega nekantrumu manęs kai ko paklausti, tačiau nesiryžta. Tada aš jam truputį padedu, ir galop jis išdrįsta: „Šnekama, neva jūsų brolis buvęs žymus poetas, neva prieš dvidešimt metų Paryžiuje jis dalyvavo garsiuose literatūriniuose sąjūdžiuose. Mums sunku tai įsivaizduoti, nes pažinojome jį vien kaip pirklį, o ir patys esame tik kuklūs prekijai. Ar patvirtinsite, kad tai gryna teisybė? Jis pats apie tai niekada neprasitarė, mus tik pasiekė gandai iš Prancūzijoje likusių pažįstamų, lankančių būrelius, kur jo vardas, atrodo, gaubiamas paslapčių ir garbinamas".

Tada, tarsi pralaužus užtvanką, tarsi atidarius šliuzą, siūbteli ilgai tvenkęsi vandenys ir aš leidžiuosi kalbėti apie poetą Artiūrą Rembo; tą, kuris slėpdavosi šienu gardžiai kvepiančiame klojime arba vaikštinėdavo po Meilės miškelį, skaitydamas tokio Verleno kūrinius arba rašydamas savuosius; tą, kuris žingsniuodavo po smagų Monparnaso kvartalą deklamuodamas eilėraščius; tą, kuris kūrė naują kalbą apsvaigęs nuo absento; tą, kuris atradinėjo pasaulius, atsidavęs girtuoklystei ir glamonėms; tą, kuris valkiojosi po Londoną tepliodamas tai, ką vadino savo *painted plates,* spalvotomis graviūromis; tą, kuris statė savo liepsnojantį rūmą; tą, kuris apgailėtinas galop sugrįžo į Rošą ir ten, apimtas įniršio, purtomas raudos, parašė savo juodąją knygą,

knygą, nukreiptą prieš Dievą, prakeiktojo knygą, o paskui amžiams padėjo plunksną į rašalinę. Apie tą, kuris šiandien guli ant lovos Marselio ligoninės palatoje. Tas, kurį pažinojo Ogiustenas Bernaras, buvo kitas žmogus. Nieko nuostabaus, kad jis jo neatpažino.

Spalio 15 d., ketvirtadienis

Mane kamuoja nemiga. Prieš akis stovi mirštančiojo paveikslas. Žinau, kad prireiks daugelio metų, kol šio paveikslo atsikratysiu, jei apskritai kada nors atsikratysiu.

Atsikėlusi turiu karščio. Nusiprausiu veidą šaltu vandeniu, susišukuoju plaukus, kad brolis nepastebėtų, kokia mano savijauta. Bet veltui vargau, jis ištisas valandas tyso neatmerkdamas akių. Į mane nekreipia jokio dėmesio. Mirtinai išblyškęs mano veidas nekelia jam nerimo: jis jo nemato.

Jam pakanka žinoti, kad aš čia, šalimais. Vos tik trumpam pasitraukiu, išeinu pasivaikščioti, nors ir tylutėliai, jis mane pašaukia. Išgirstu jo gargaliavimą ir tuoj pat atbėgu.

Spalio 17 d., šeštadienis

Kartais rytą, išslinkusi iš namų ir eidama į ligoninę, gatvėje susitinku vyriškį, kuris, turiu prisipažinti, atitinka mano skonį. Jis užsiauginęs plonus ūsiukus ir mūvi šilkines pirštines. Man patinka jo elegancija ir diskretiškumas. Šiandien, lyg būtų jau įpratęs matyti mane melsvoje auštančio ryto prieblandoje, vyriškis sulėtina žingsnį, prasilenkdamas kilsteli skrybėlę ir maloniai nusišypso. Aš greitosiomis atsakau į jo pasveikinimą ir nueinu savo keliu, nes garbingoms moterims neleidžiama skirti laiko ponams, kurie nebuvo joms oficialiai pristatyti. Tačiau priešais save išvydusi ryškėjantį Nekalto Prasidėjimo ligoninės siluetą, vis dar prisimenu jo šypseną. Galvodama apie rytą sutiktą vyriškį, sakau sau: o kodėl gi ir ne? Šis bent jau vaikšto gyvųjų pasaulyje.

Spalio 20 d., antradienis

Šiandien Artiūro gimtadienis. Jam sukanka trisdešimt septyneri metai. Jis tepasako tiek: „Nesitikėjome jo sulaukti, ar ne? Bet kas iš to? Galas dabar jau taip arti. Neverta rankioti dienų. Ši kova bergždžia ir patetiška. Reikia mokėti išeiti“. Man per skruostus ima riedėti ašaros, ir jis sudraudžia: „Neverk, Izabele. Mirtis – ne

toks jau baisus dalykas, jei nugyvenai savo žmogiškąjį gyvenimą“.

Koks buvo šito gyvenimo variklis? Man sunku būtų tai pasakyti. Jis iškart nusprendė gyventi pasikliaudamas instinktu, pasitikėdamas tik atsitiktinumu, akimirkos užgaida, savimi, nemėgindamas įprasminti savo likimo. Jis išsuko iš nutiestų kelių ir leidosi nepramintais takais, genamas savo troškimų ar pykčio. Jei jis kažko ieškojo, tai, be abejonės, niekada nemokėjo įvardyti tų ieškojimų objekto. Po teisybei, jis norėjo tik saulės. Ir dabar į ją iškeliauja.

Kas iš jo liks? Šis mano ką tik brūkštelėtas piešinys, vaizduojantis jį gulintį mirties patale nuskusta galva, pajuodusiais paakiais, prislėgtą kančios, nors ir skausmingai susitaikiusį? Ar nuotrauka, kurioje matome septyniolikmetį jaunuolį, gražų, drąsų, stiprų, pasirengusį skinti pergales? Tai nuspręsiu atėjus laikui.

Spalio 22 d., ketvirtadienis

Natūralu, kad pyktį Artiūras išlieja ant manęs. Aš visada čia, ranka pasiekiama, tyli: jis gali nertėti niekuo nerizikuodamas. Šįryt, pagautas smarkesnio priepuolio

nei paprastai, papila ant manęs srautą keiksmų, o paskui čiumpa vazą, kurioje buvau pamerkusi keletą gėlių, ir sviedžia į mane. Vos spėju išsilenkti. Porcelianas pažyra į sieną man už nugaros. Atsitiesusi jo žvilgsnyje aiškių aiškiausiai pamatau beribį žiaurumą. Tada prisimenu paauglio šėlsmą, padraikos putojimą, valkatos siautėjimą. Dabar jo žvilgsnis toks pat grėsmingas, įniršis toks pat nežabotas. Vien liga negalima pateisinti šio įtūžio, atėjusio iš toli. Pro sukąstus dantis, pro suspaustas lūpas išsprūsta duslus šūksnis: „Dvėsk gi tu pagaliau!“

Žinoma, iškart ima graužti sąžinė.

Spalio 23 d., penktadienis

Aną rytą sutiktas vyriškis išdrąsėjo. Jis mane užkalbino, kai paspartinusi žingsnį, nuleidusi galvą ėjau jam priešpriešiais: iš tolo tučtuojau pažinau jį, apsivilkusį redingotu. Jis privertė mane pakelti į jį akis paprasčiausiai pasakęs: „Laba diena, panele“. Pamačiau jo išblyškusius skruostus, ant kurių šaltis brūkštelėjo šiek tiek raudonio, subtilius it moters bruožus, nepažįstančius pastangų, šviesias akis, žvelgiančias su prielankumu. Pamačiau tai per sekundę, nors ir nesistebeilijau į jį, nors ir buvau sutrikusi. Aš nesustodama atsakiau: „Laba diena, pone“. Ir vos praėjusi pagalvojau:

reikėjo sustoti, galbūt su juo pasikalbėti, turėti tiek drąsos. Mane apėmė baisus, veriantis apgailestavimas. Pirmą sykį. Vakare mėginu užmigti, bet neįstengiu. Kraujas tvinksi smilkiniuose, pilvas susitraukia, strėnos įsitempia, ir aš uždedu rankas ant tos vietos, kurios niekas niekada nebuvo lietęs.

Paskui prisimenu Artiūrą. Ir viskas praeina.

Spalio 24 d., šeštadienis

Atsivedu kapelioną prie brolio galvūgalio. Taip norėčiau, kad truputėlis dieviškos šviesos nušviestų jo paskutines dienas. Taip norėčiau, kad pagaliau atsižadėtų tų nepakenčiamų piktžodžiavimų, tų baisių kaltinimų Visagaliui. Taip norėčiau, kad neišeitų su ironija ir pagieža širdyje. Nieko daugiau iš jo nelaukiu, tik giedros ramybės žengiant per amžinybės slenkstį. Pasikliauju abato Šoljė gerumu, gal jis jį mažumėlę suminkštins, nuramdys. Tačiau kapelionas išeina iš mirštančiojo palatos nieko nepešęs. Artiūras visą dėmesį sutelkęs į savo kančią. Jis negirdi romaus, guodžiančio Dievo tarno balso. Tik dejuoja, skundžiasi. Niekas jo nenuramins.

Išlydėjusi lankytoją ir grįžusi, paimu brolį už rankos ir ilgai glostau. Jis pramerkia akis ir sako: „Juk būtum

laiminga, jei susitaikyčiau su tavo Seniu, tiesa? Tau būtų malonu, ar ne, jei nustočiau kovojęs su šia genialia apgavyste?“ Ir jo galva tučtuojau vėl nukrinta ir pasvyra ant pagalvės.

Šįvakar per mišparus paprašysiu vienuolių pasimelsti už jo sielos išganymą. Išgelbėsiu Artiūrą prieš jo valią, jei reikės.

Spalio 25 d., sekmadienis

Būtinai turiu užrašyti tai, kas nutiko šį rytą: tai savotiškas stebuklas, iššūkis prakeiksmui, neįtikėtinas dalykas. Artiūras atsivertė. Tikrai, viskas buvo lygiai taip, kaip sakau: jis atsivertė!

Abatas Šoljė neseniai vėl atėjo. Jis buvo malonus, linksmas, pavargęs ir apkūnus. Ilgai, švelniai man kalbėjo. Linkčiojo galva, kai jam ką nors pratardavau, lyg norėdamas parodyti, kad supranta mano viltis. Paskui pasakė: „Nesiliaukite tikėjusi, dukra mano. Net labiausiai nuo Mūsų Viešpaties nutolę žmonės galiausiai išgirsta Jo balsą, kai ima artintis mirtis“. Ir įžengė į palatą.

Kai po valandos abatas iš jos išėjo, suteikė man *didžiausią laimę, kokią tik galėjau patirti šiame pasaulyje.* Brolis

išpažino savo tikėjimą! Tada aš pakėliau akis į dangų ir padėkojau.

Kapelionas pridūrė: „Tai keistas atsivertimas, sutinku. Bet sėkmę kartais reikia plėšte išplėšti, kad įvyktų tai, ko karščiausiai trokštame". Ir nukulsnojo sau.

O aš stovėjau koridoriuje nuleidusi rankas, tylėdama, kupina palaimos.

Ir galvojau: dabar jis gali mirti. Viskas susitvarkė.

Spalio 28 d., trečiadienis

Parašau motinai laišką ir papasakoju, kokia malonė mus ištiko praeitą sekmadienį. Pasakau, kad jos pastangos nebuvo bergždžios ir kad jos sūnus galiausiai pripažino pažiūras, kurias ji jam skiepijo jaunystėje. Tegul žino, kad Dievo meilė nuo šiol jungia mus visus po daugelio išsiskyrimų, nesupratimo, nesantaikos, pagiežos metų.

Pasinaudojusi proga, paprašau ją daugiau nekvaršinti mums galvos niekingais piniginiais klausimais ir nereikalauti iš manęs to, ką Artiūras dar turi, kas jam dar liko iš prekybos, kuria vertėsi Afrikoje. Kai jis žengė lemiamą žingsnį susitaikymo link, svarbu, kad ji nevargintų mūsų savo goduliu, naudos siekimu. Šioks toks brolio

turtelis atiteks tiems, kuriuos jis nurodys. Tiksliai išpildysiu paskutinę jo valią. Kad ir ką sakytų motina, niekas manęs nesulaikys. Dabar čia vadovauju aš.

Lapkričio 1 d., sekmadienis

Šiandien Visų Šventųjų diena. Motina, be abejonės, anksti rytą, vos aušrai brėkštant, nuėjo į kapines padėti chrizantemų ant savo dukters Vitalijos kapo. Greit ji turės puošti gėlėmis dar vieną kapą. Ką galvoti apie motiną, kuri vieną po kito praranda visus vaikus? Šiandien su įniršiu prisiekiu sau ją pergyventi.

Lapkričio 5 d., ketvirtadienis

Ji nesiteiks kelti kojos iš savo Ardėnų. Nors rašau jai aliarmuojančius laiškus, nors neišvengiamai artėja nepataisoma netektis, ji liks tenai, lindės savo niūriame krašte, iškirsto miško ir nuogų medžių, išsikraipiusio šiferio ir uždarų langinių krašte; liks savo ūkyje, neišsivaduodama nuo darbų,

šaukdama ant tarnų, skųsdamasi, kad viskas nesiseka; liks savo virtuvėje, į kurią niekas neužeina nuo tada, kai mes išvykome, sėdės supamajame krėsle, vyniodama vilnonių siūlų kamuolį ir spoksodama tuščiomis akimis, apšviestomis vien žvakės atšvaitų. Viena. Ji nevažiuos į Marselį: tokia kelionė jai per daug tolima, per daug varginanti, per daug brangi. Jau per vėlu. Ji nepamatys mirštančio sūnaus. Vadinasi, neišsineš ir slogių prisiminimų. O sąžinės graužatis? Taip, Motin, kaipgi tu susitarsi su sąžine, jei ji tave grauš?

Lapkričio 6 d., penktadienis

Artiūras vis dažniau taria nesuprantamus žodžius. Broliui užeina keistumo priepuoliai, ir aš bijau, kad jam nepasimaišytų protas. Paskui staiga, be jokių pagerėjimą pranašaujančių ženklų, jis atsitokėja ir gali kalbėti visai blaiviai. Elgiuosi taip, lyg būčiau nieko nepastebėjusi. Aš laukiu. Nedarau daugiau nieko, tik laukiu.

Lapkričio 7 d., šeštadienis

Kartais jis mane vadina Džami, bet aš žinau, kad jis taip daro tyčia, kad tai yra jo svajonės dalis; beje, jis viską painioja

ir... išmonės padedami mes atsiduriame Harare; visada išvykstame į Adeną; reikia ieškoti kupranugarių, telkti karavaną; jis lengvai vaikšto su savo nauja dirbtine koja; mes truputį pasijodinėjame gražiais, puošniai kamanotais mulais; paskui reikia dirbti, vesti sąskaitybą, rašyti laiškus. Greičiau, greičiau, jie mūsų laukia, uždarykime lagaminus ir keliaukim. Kodėl jo nepržadinau, kodėl nepadėjau apsirengti? Ką jie pasakys, jei neatvyksime šiandien? Daugiau niekas netikės jo pažadais, nebepasitikės juo pačiu! Ir jis paplūsta ašaromis, apverkdamas mano nerangumą ir apsileidimą, nes aš visada esu su juo ir privalau viską suruošti.

Artiūras nebeima į burną beveik jokio maisto, o jei ką ir suvalgo, tai su didžiausiu pasibjaurėjimu, todėl jis liesas kaip skeletas, jo veidas išblyškęs kaip lavono. Ir dar tos varganos, paralyžiuotos, sužalotos, mirusios galūnės! O Dieve! Koks jis apgailėtinas!

Lapkričio 8 d., sekmadienis

Sapnuoju, tarytum graži jo galva ilsisi ant švarių paklodžių, akys užmerktos, jas dengia išbrinkę vokai. Jis alsuoja lygiai. Iškankintas kūnas užklotas vilnone antklode, todėl jo nematyti. Staiga brolis pasidaro panašus ne į mirštantį, o tik į miegantį žmogų. Lėtai prisėlinu artyn. Rankose laikau pagalvę, kurią atsargiai uždedu jam ant veido. Kai

jis ima muistytis, prispaudžiu smarkiau, iš visų jėgų. Jo kūnas raitosi, tampomas traukulių, paskui nurimsta. Orą plakusios rankos sustingsta ir sustabarėja it nudžiūvusios šakos. Širdis liesoje krūtinėje daužosi kaip pašėlusi, paskui nusilpsta ir sustoja visai. Aš nuimu pagalvę. Jo oda paraudusi nuo mano pastangų, bet netrukus ji pradeda pilkėti. Žiūriu į keistai nurimusį brolį. Atrodo, jis pagaliau rado atilsį.

Lapkričio 9 d., pirmadienis

Jis paprašo mane tučtuojau atnešti lapą popieriaus ir rašalo, mat būtinai nori padiktuoti man laišką, kurį ketina nusiųsti Krovinių gabenimo jūra kontoros direktoriui. Nesiginčiju dėl šio paliepimo, dėl šios paskutinės užgaidos. Jo mintys pakrikusios, žodžiai liejasi per daug nekontroliuojami, bet balsas aiškus. Šis balsas staiga pasidaro kaip jaunuolio, skubėjusio užkariauti pasaulį, ėjusio tremtin.

Man besineriant iš kailio ir mėginant surankioti padrikas frazes, brolis paliepia liautis užrašinėjus ir klausytis. Jis ima pasakoti, kad bastosi po Rytus, klajoja tarp įvairiataučių žmonių, vaikšto dulkėtomis gatvelėmis, kur susitinka arabų, graikų, siriečių ir juodaodžių, besiverčiančių prekyba, lankosi purvinose, blogai pagarsėjusiose kavinėse,

kur prakaito tvaikas maišosi su gėlių aromatais. Pavargusiu žingsniu traukia kur akys veda ir galop, pristigęs poilsio, užmiega ant jūros kranto, kur atoslūgis kartais išmeta nuolaužų. Paskui vėl keliauja toliau, visada keliauja toliau. Štai jis pasiekia pietinę Kipro pakrantę. Larnakoje, pačiame dykumos viduryje, aptinka akmenų skaldyklą, kenčia siaubingą karštį, nepaliaudamas kovoja, kad ištvertų, ištvertų dar truputėlį, neparkristų, nenugeibtų. Tenai, tame alinančiame mieste, jį pasiekia motinos laiškas, kuriame ji praneša apie tėvo mirtį. Tada jis ilgai žiūri į savo atvaizdą veidrodyje, įsistebeilija į savo žvilgsnį, tėvo žvilgsnį savajame. Aptrupėjusiame veidrodyje vien tai ir temato – tėvo akis, kurios dabar jau priklauso tik jam.

Ūmai jis pačiumpa mano ranką ir klausia: „Izabele, ar supranti istoriją, kurią tau pasakoju?" Aš jam nieko neatsakau. Jis ir nesitiki jokio atsakymo.

Galiausiai jis vėl paprašo manęs užrašyti tai, ką padiktuos, ir baigia laišką tokiais žodžiais: „Prašom pasakyti, kelintą valandą turiu būti neneštas į laivą".

Lapkričio 10 d., antradienis

Nekalto Prasidėjimo ligoninės mirusiųjų sąraše seselė gražia, lygia, taisyklinga rašysena užrašo: „Rembo (Žanas Nikolia), trisdešimt septynerių metų, pirklys, gimęs

Šarlevilyje, laikinai apsistojęs Marselyje, mirė 1891 metų lapkričio 10 dieną, dešimtą valandą ryto. Diagnozė: po visą organizmą išplitusi karcinoma".

Pagaliau poilsis.

Tarsi ieškodama atsvaros kitur, galvoju apie rytais sutinkamą vyriškį, kurio daugiau nebepamatysiu, nes greitai išvažiuosiu iš šio miesto. Galvoju apie švelnumą, kuris nuo jo sklido. Gal jis buvo gyvenimas, o mano dalia – budėti prie velionio.

Lapkričio 11 d., trečiadienis

Kūnas išnešamas iš palatos. Pro langą matyti pilkas dangus.

Koplyčioje šaltoka. Abatas Šoljė prieina manęs paguosti. Atsidusęs ištaria, jog Artiūro kančios pasibaigė. Jis mane patikina, kad jo siela išgelbėta. Ir sako, kad prasideda gedulas.

Aš girdžiu jo žodžius, nors kaip reikiant nesiklausau. Jaučiu tuštumą, praradimą, palengvėjimą. Dar neapsipratau su šia netektimi.

Palydėjau gyvą žmogų į mirtį. Dabar šis velionis lydės mane keliu, kurį liko nueiti.

Lapkričio 12 d., ketvirtadienis

Prefektūra išdavė leidimą pargabenti kūną į Ardėnus. Artiūras paskutinį kartą grįžta į Šarlevilį. Aš grįžtu su juo.

Lapkričio 13 d., penktadienis

Prisimenu aną mūsų kelionę traukiniu. Tada važiavome priešinga kryptimi. Šiandien riedame į rytus. Artiūras paguldytas į karstą ir įkeltas į kitą vagoną. Jis jau nebedejuoja šalia manęs. Jo daugiau nekankina skaudama koja.

Priešais mane sėdinti jauna porelė juokauja, bučiuojasi. Jie nieko nežino apie mano sielvartą.

Aš žiūriu pro langą: ant Prancūzijos upių ir kelių lyja lietus. Nebėra vaikų, žaidžiančių kiemuose. Tarpais šmėsteli koks siluetas, sulinkęs nuo pikto vėjo.

Mano apsiaustas šiltas, bet man vis tiek šalta, lyg drėgmė iš lauko būtų prasiskverbusi į mano vidų. Aš virpu.

Mėginu užmigti, tačiau veltui. Galiausiai sūpavimas nugramzdina mane į kažkokį stingulį.

Paryžiuje vėl reikia gauti transportą iš Liono stoties nuvežti jį į Strasbūro stotį. Tai jau panašu į laidotuvių palydą, tik nėra auksų ir vargonų.

Į Šarlevilį išvažiuojame jau po vienuoliktos. Mūsų traukinys į paskirties vietą atvyks rytoj aštuntą valandą.

Artiūras greit bus namie. Šįkart jo pasitikti atvažiuoja motina.

Lapkričio 14 d., šeštadienis

Vos išlipusiai iš traukinio, motina man be jokių ceremonijų, be jokios užuojautos pareiškia: būsime tik mudvi su ja. Kadangi suabejoju, ar gerai išgirdau jos žodžius, paprašau pakartoti. „Taip, aš juk tau sakau. Būsime tik tu ir aš." Ji niekam nepranešė apie Artiūro mirtį. Neišsiuntė jokių laiškų. Nepaskelbė laikraštyje nė mažiausio nekrologo. Net nematė reikalo perspėti Frederiką, savo tikrą sūnų, mano brolį, mūsų brolį. Nepakvietė jo senų draugų. Ji aplink jį sukūrė tuštumą. Aš šios visuotinės tremties išvengiau, matyt, vien todėl, kad nuolat buvau prie mirštančiojo. Nusprendžiu su ja nekariauti. Esu per daug pavargusi. Lyg sutraiškyta. Štai jau dvidešimt keturias valandas nešiojuosi savo velionį su savimi.

Gal ji nusprendė pasilaikyti jį tik sau? Su niekuo nesidalyti liūdesiu? Arba įtvirtinti savo pergalę? Ar paskutinį kartą nustumti į šalį sūnų, kuris jai pridarė tiek gėdos? Tiesa, kad ir kokia ji būtų, stingdo man kraują.

Abato Žilė balsas aidi tuščioje bažnyčioje. Trankosi į sienas, vitražus. Lyg pasiutęs šiaurys perlekia per navą. Jo balsas – tai mūsų vienatvės matas. Ceremonija neregėtai kukli. Ji pasibaigia širdį draskančiais *Dies irae** akordais.

Paskui Flandrijos prospektu tylomis patraukiame kapinių link. Praeiviai, išvydę šią keistą procesiją, apstulbę sustoja. Jie varsto mus nuostabos kupinais žvilgsniais. Einame jausdamos nebylų pasmerkimą. Karstas vežimaityje šokčioja. Patetiškas epilogas.

Motina pasirūpino, kad šeimos rūsyje būtų paruošta vieta. Artiūras prisijungė prie Vitalijos ir savo senelio. Pagalvoju, kad jis, nors ir labai mylėjo seserį, nebūtų norėjęs atgulti amžinojo poilsio į šią vietą. Būtų nesutikęs, kad palaidotume jį šiose smėlėtose lygumose, kur gimė, nes visą gyvenimą iš jų bėgo. Stengėsi sutraukyti visus ryšius ir visiškai iš jų ištrūkti.

Pabaigai jis būtų norėjęs saulės. Bet per karsto lentas rieda lietaus lašai, keturiems vyrams leidžiant jį į duobę, kurią patys iškasė. Netrukus, kai mes nueisime, jie palaidos jį šioje žemėje, kurios jis nemylėjo. Abejoju, ar jis ilsėsis ramybėje.

---

* Rūstybės diena *(lot.)*.

Besson, Philippe
Be365 Trapios dienos : romanas / Philippe Besson ; iš prancūzų kalbos vertė Stasė Banionytė. - Vilnius : Žara, 2006. - 168 p.

ISBN 978-9986-34-167-3

Pagrindinis romano herojus – prancūzų poetas simbolistas Artiūras Rembo, įdomi, maištinga asmenybė, kurios audringas gyvenimas vertas rašytojo plunksnos. Užaugęs niūriame Ardėnų krašte, kurio visada nekentė, Artiūras pabėga iš namų ir stačia galva neria į bohemos gyvenimą. Rašo eilėraščius, kuriuos įvertins ateities kartos, bastosi po Paryžiaus ir Londono landynes, paskui išvyksta į Afriką. Ir tik sunki liga priverčia jį grįžti namo, kur mylinti sesuo Izabelė padės jam ištverti saulės ilgesį, luošio kančias ir beprotybės priepuolius.

UDK 840-3

Philippe Besson
TRAPIOS DIENOS
Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė *Stasė Banionytė*
Viršelyje panaudota E. Degas paveikslo „Melancholija“ fragmentas

Formatas 60×90/16, 10,5 apsk. leid. l.
Išleido leidykla „Žara“, a. d. 2699, LT-03007 Vilnius
Tel./faks.: (8-5) 272 91 17. El. paštas: info@zara.lt
Puslapis internete: www.zara.lt
Spausdino AB Spaustuvė „Spindulys“,
Gedimino g. 10, LT-44318 Kaunas
Puslapis internete: www.spindulys.lt

© Géraldine Brunel

Populiarus prancūzų rašytojas Ph. Bessonas lietuvių skaitytojams jau pažįstamas iš romanų „Jo brolis", „Vaikinas iš Italijos" ir „Rudenėjant".

„Trapios dienos" – penktasis šio autoriaus romanas. Pagrindinis jo herojus – prancūzų poetas simbolistas Artiūras Rembo (Arthur Rimbaud), įdomi, maištinga asmenybė, kurios audringas gyvenimas vertas rašytojo plunksnos. Anksti pabėgęs iš namų, bendravęs ir su literatūros pasaulio įžymybėmis, ir su paskutiniais valkatomis, artimai draugavęs su kitu garsiu poetu Poliu Verlenu, išmaišęs pusę pasaulio, praradęs sveikatą, jis galop grįžta į gimtinę. Čia jo laukia sesuo Izabelė. Užaugusi skandalingojo brolio šešėlyje, užguita valdingos motinos, mergina jį supranta geriau nei kas kitas. Dabar jam jos reikia. O jis jai tegali pasiūlyti trapias dienas, sunkią naštą. Ji nedvejodama sutinka. Ir per visas negandas, per kančias lydi brolį iki pat amžinybės slenksčio.

2006-aisiais metais pagal romaną „Trapios dienos" režisierius François Dupeyron pastatė filmą. Pagrindinius vaidmenis sukūrė Julie ir Guillaume Depardieu bei Catherine Heigel.

9 789986 341673
www.zara.lt